

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

EDITA ŠULSKIENĖ

Edukologijos magistratūros studentė

**DIENOS CENTRŲ TEIKIAMOS SOCIOEDUKACINĖS PASLAUGOS
RIZIKOS ŠEIMŲ VAIKAMS**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
Prof. dr. Daiva Malinauskienė

Šiauliai, 2014

Darbas originalus Edita Šulskienė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ PADĖTIS LIETUVOJE	9
1.1. Socialinės rizikos šeimų samprata ir statistika	9
1.2. Socialinės rizikos šeimų atsiradimą lemiančios priežastys	12
1.3. Rizikos vaikams būdingi bruožai	15
2. TEORINIAI SOCIOEDUKACINIŲ PASLAUGŲ TEIKIAMŲ RIZIKOS GRUPĖS VAIKAMS ASPEKTAI	18
2.1. Vaiko gerovės politika bei poreikis paslaugoms	18
2.2. Dienos centro pedagoginio personalo veiklos apibrėžtis	23
2.3. Vaikų dienos centrų paskirtis ir teikiamos paslaugos	27
2.4. Vaikų dienos centrų įstatyminė, teisinė bazė	34
3. DIENOS CENTRŲ TEIKIAMŲ SOCIOEDUKACINIŲ PASLAUGŲ RIZIKOS ŠEIMŲ VAIKAMS TYRIMAS	37
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	37
3.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė	38
3.2.1. Specialistų anketinės apklausos duomenų analizė	38
3.2.2. Vaikų anketinės apklausos duomenų analizė	60
IŠVADOS	74
REKOMENDACIJOS	76
LITERATŪRA	77
PRIEDAI	82

SANTRAUKA

Šulskienė E. DIENOS CENTRŲ TEIKIAMOS SOCIOEDUKACINĖS PASLAUGOS RIZIKOS ŠEIMŲ VAIKAMS. Edukologijos (Vaikų teisių apsaugos vadybos) studijų magistro baigiamasis darbas. Mokslinė vadovė - prof. dr. D. Malinauskienė. Šiaulių universitetas, Edukologijos katedra. Šiauliai. 2014.

Tyrimo aktualumas ir problema. Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvoje vykstantys ekonominiai, politiniai pokyčiai daro įtaką žmonių buičiai ir adaptacijai visuomenėje. Esant bedarbystei, alkoholizmui, depresijai, gausėja socialinės rizikos šeimų ir kyla pavojus jose augančių vaikų ateičiai. Vienas iš požymių, apibūdinančių visuomenės politikos plėtros lygį, yra jos požiūris į vaikus. Lietuvos Respublikos Vyriausybė įgyvendindama Vaiko teisių apsaugos įstatymą, patvirtino dienos centrų programą, kuria siekiama spręsti vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose problemas. Dienos centruose turi būti sudarytos deramos vaikų ir paauglių socializacijos, nusikalstamumo ankstyvosios prevencijos, materialinės pagalbos ir kitų socialinių paslaugų teikimo sąlygos.

Tyrimo objektas. Dienos centruose rizikos šeimų vaikams teikiamos socioedukacinės paslaugos.

Hipotezė. Tikėtina, jog vaikų dienos centruose teikiamų paslaugų spektras tenkina ugdytinių poreikius ir teisę į kokybiškas paslaugas.

Tyrimo tikslas. Ištirti dienos centrų teikiamas socioedukacines paslaugas rizikos šeimų vaikams.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrimas grindžiamas humanistinėmis, egzistencialistinėmis idėjomis, į vaiką orientuota ugdymo paradigma bei poreikių teorija. Darbe naudojami teoriniai, empiriniai, statistiniai metodai.

Tyrimo imtis ir išvados. Tyrimas atliktas Šiaulių regiono vaikų dienos centruose. Tyrime dalyvavo 93 dienos centrus lankantys 11-17 metų vaikai ir 43 juose dirbantys specialistai.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad šeimos į rizikos grupę patenka dėl girtavimo, smurto, nedarbo, asmeninių gebėjimų trūkumo, o tokių šeimų vaikai neturi galimybių įgyti socialinių įgūdžių, dažnai patiria skurdą bei nepriežiūrą, smurtą, nelanko mokyklos ir linksta į nusikaltimus. Šių vaikų problemoms spręsti yra įkurti dienos centrai, kurie teikia socioedukacines paslaugas.

Gauti rezultatai parodė, kad vaikų dienos centrai iš dalies tenkina ugdytinių poreikius, todėl galime teigti, kad tyrimo hipotezė pasitvirtino iš dalies.

SUMMARY

Šulskienė E. SOCIOEDUCATIONAL SERVICES PROVIDED BY DAY CENTERS TO THE CHILDREN OF RISK FAMILIES. Master's final thesis of educology studies (Children rights protection management). Research supervisor prof. dr. D. Malinauskienė. Šiauliai University, Department of Educology. Šiauliai. 2014.

Relevance and the problem of the study. After the restoration of Lithuanian independence the economical, political changes affect the daily life of people and their adaptation in society. Under the situation of unemployment, alcoholism, depression the number of social risk families increases and the risk arises for the future of the children growing in such families. One of the features that characterize the level of public policy development is its approach to children. The Government of Lithuanian Republic while implementing the Child rights protection law approved the Day centers' program, which aims to solve problems of children growing in social risk families. Day centers must provide proper conditions of the following services: the socialization of children and teenagers, the early prevention of criminality, the material assistance and other social services.

Object of the study. Socioeducational services provided by Day centers to the children of risk families.

Hypothesis. It is likely that the range of services provided in Day centers meets the needs of the educating children and satisfies the rights to qualitative services.

Aim of the study. Investigate the socioeducational services of Day centers provided to the children of risk families.

Methodology and methods of the study. The study is based on humanistic, existential ideas, child-oriented educational paradigm and demand theory. The theoretical, empirical, statistical methods are used in the study.

The sample and conclusions of the study. The study was conducted in Šiauliai region children Day centers. The study included 93 children aged 11-17 years attending Day centers and 43 specialists working at Day centers.

The research results revealed that families fall into risk group due drunkenness, violence, unemployment, lack of personal skills, and the children of these families do not have opportunities to acquire social skills, they often are affected by poverty and neglect, violence, do not go to school, and they tend to commit crimes. The Day centers are founded for these children's problems solving and they provide socioeducational services.

The results showed that children Day centers partially satisfy the needs of the children, so we can state that the study's hypothesis was partially approved.

IVADAS

Temos aktualumas. Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvoje vykstantys ekonominiai, politiniai pokyčiai daro įtaką žmonių buičiai ir sunkesnei adaptacijai visuomenėje. Naujai išskyla tokios problemos kaip didėjantis vaikų nusikalstamumas, prostitucija, narkomanija, mokyklos nelankymas ir t. t. (I. Leliūgienė. 2008). Visa tai iš esmės palietė kiekvieną šeimą, joje augančius vaikus. Esant bedarbystei, gausėja socialinės rizikos šeimų, didėja alkoholizmas, depresijos, kyla didesnių pavojų vaikų saugumui, jų ateičiai. Vienas iš požymių, apibūdinančių visuomenės politikos plėtros lygį, yra jos požiūris į vaikus. (M. Išoraitė. 2007)

Europos šalys, tarp jų ir Lietuva yra sukūrusios įstatymus ir socialinės apsaugos sistemą, specialiai skirtą vaikų teisėms ginti. Kiekviena valstybė, mąstydamą apie savo ateitį, pirmiausiai orientuojasi į vaikus ir jaunimą. Šiandien, kai kalbama apie vaiką bei jo saugumą, būtina pabrėžti, kad vaiku, kuriuo nemoka, nenori ar neturi pilnai sudarytų sąlygų rūpintis šeima, privalo padėti rūpintis valstybė, siekdama, kad mažasis pilietis taptų visaverčiu visuomenės nariu. J. Vaitkevičiaus (2002) teigimu, valstybė, nesukūrusi vaikui saugios aplinkos, negailestingai apiplėšia jį, visą visuomenę, pagaliau ir patį save, prarasdama teisę ir galimybes pati egzistuoti. Šiandien yra daug vaikų nelankančių mokyklos, neturinčių pastovios gyvenamosios vietos ar ką pavalgyti, kenčiančių skurdą, smurtą šeimose ir gatvėse, daug jų linkusių nusikalsti ar vartoti narkotines medžiagas. Tokios problemos dažniausiai išstinka vaikus, gyvenančius socialinės rizikos šeimose.

Mokslinės literatūros, nagrinėjančios vaikų dienos centrų veiklą Lietuvoje bei jos organizavimą, išleista nedaug. Vaikų dienos centruose vykdomas programos, užimtumo ir prevencijos metodines rekomendacijas yra parengę D. Ruika ir S. Zaijvej (2003), kurie išsamiai teikė metodines rekomendacijas dėl dienos centro veiklos organizavimo ir dokumentacijos tvarkymo. F. S. Butkaus (1996), F. Malik (2005) darbuose galima rasti informacijos apie vaikų dienos centrų veiklos organizavimą bei vadovavimą jiems. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kasmet rengia ataskaitas apie šių įstaigų veiklą ir jų finansavimą (Vaikų dienos centrų projektų programų vykdymo ataskaitos 2005 – 2012 metų). Vaikų dienos centrų, kaip socialinės atskirties mažinimo galimybes tyrinėjo V. Targamadzė, V. Vaitkevičius (2009).

Mokslininkų I. Leliūgienės (2002), M. Barkauskaitės (2003), L. Žalimienės (2004), G. Kvieskienės (2003) (2005), R. M. Berns (2007), M. Išoraitės (2005), A. Juodaitytės (2002) moksliniuose tyrimuose atsispindi kompleksinės pagalbos vaikui teikimo galimybės, socialinės pagalbos organizavimas, vaiko raidos ypatumai, vaiko teisių apsauga, bendradarbiavimo galimybės tarp institucijų, teikiant pagalbą šeimai. A. Guogio (2007); M. Carr (2004); G. Kondrotaitės (2006); R. Prakapo (2007) mokslinių tyrimų objektas yra socialinės rizikos šeimos.

G. Kondrotaitė (2007), L. Dromantienė, R. Šalaševičiūtė (2006) dėmesį kreipia į rizikos šeimose augančių vaikų socializaciją ir problematiką.

Tyrimo problema. Atsižvelgdama į vaikų padėtį Lietuvoje ir į stiprėjančią nepilnamečių demoralizaciją, visuomenė suprato, kad ją reikia išspręsti kuo greičiau; reikia kuo daugiau dėmesio skirti vaikų ir jaunimo užimtumui.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė įgyvendindama Vaiko teisių apsaugos įstatymą (1996), patvirtino vaikų dienos centrų programą, kuria siekiama spręsti mokyklinio amžiaus vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose socialines problemas. Dienos centruose turi būti sudarytos deramos vaikų socializacijos, vaikų ir paauglių nusikalstamumo ankstyvosios prevencijos ir kt. socialinių paslaugų teikimo sąlygos.

Tyrimo objektas. Dienos centruose rizikos šeimų vaikams teikiamos socioedukacinės paslaugos.

Hipotezė. Tikėtina, jog vaikų dienos centruose teikiamų paslaugų spektras tenkina ugdytinių poreikius ir teisę į kokybiškas paslaugas.

Tyrimo tikslas. Ištirti dienos centrų teikiamas socioedukacines paslaugas rizikos šeimų vaikams.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę, psichologinę, metodinę literatūrą ir švietimo dokumentus nagrinėjama tema.
2. Atlikti anketinę pedagoginio personalo ir vaikų, lankančių dienos centrus apklausą.
3. Statistikai apdoroti atskirų respondentų grupių anketinius duomenis apie socioedukacines paslaugas.
4. Išanalizavus tyrimo rezultatus pateikti išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimas grindžiamas šiomis metodologinėmis nuostatomis:

Humanistinė (A. Maslow, Ch. Buhler, G.W. Allport, H. Murray, G. Murphey), kurios atstovai teigia, jog turima orientuotis į realias žmogaus gyvenimo problemas ir praktinį jų sprendimą, o ne į siaurai suprastą mokslinį objektyvumą ir neignoruoti žmoniškosios prigimties, jo laisvės ir kūrybiškumo, tobulėjimo ir saviraiškos bei aukščiausiųjų vertybių siekimo. Ši filosofija privalo aprėpti visą žmogaus asmenybę, atsižvelgti į jo subjektyvumą ir individualumą ugdymo procese.

Egzistencialistinė (S. Kierkegoras, M. Heideggeris, K. Jaspersas, Ž.P. Sartras, G. Marselis, A. Kamiu). Ugdymo tikslu laikomas savęs pažinimas, asmenybės laisvės ugdymas, turima ginti asmenybę, saugoti jos savitumą. Būtina padėti vaikui suprasti save ir kitų žmonių emocinius išgyvenimus. Atsakomybė sau, savo sąžinei.

Į vaiką orientuota ugdymo paradigma (J. Dewey, A. Neill). Ši paradigma siejama su vaiko prigimtimi: siekiama ugdyti kūrybingas, aktyvias, laisvas ir save atskleidžiančias asmenybes. Vaiko ir specialisto bendradarbiavimas, skatina vaiko aktyvumą bei atsakomybę už veiklos rezultatus. Specialistas atlieka pagalbininko vaidmenį, kai vaikas mokosi tai, kas jam yra įdomu ir atitinka jo poreikius. O. Monkevičienė (2008) teigia, kad laisvojo ugdymo paradigma yra siejama su vaiko prigimtimi: siekiama sudaryti kuo palankesnes sąlygas ugdytinio vidinių galių plėtotei ir saviraiškai, keliant tikslą ugdyti laisvą, kūrybingą asmenybę.

Poreikių teorija (A. Maslow, C. Rogers), kuri orientuota į asmens poreikius, dėmesys telkiamas į tai, ko individui reikia, kad gyventų visavertį gyvenimą. Žmogaus poreikiai yra susiję su žmogaus gyvenimo ciklu – žemiausieji fiziologiniai poreikiai yra aktualūs mažiems vaikams, kuomet jie paauga, jiems dominuojančiais tampa saugumo poreikiai, paaugliui ypatingai svarbūs socialiniai poreikiai, suaugusiam žmogui aktualiausi pagarbos poreikiai ir tik vėliau imama rūpintis savirealizacija.

Tyrimo metodai:

Teoriniai – mokslinės, metodinės, psichologinės literatūros bei teisinių ir švietimo dokumentų analizė, padėjo išsiaiškinti socialinės rizikos šeimų problematiką ir situaciją Lietuvoje, jų atsiradimo priežastis, rizikos grupės vaikams būdingus bruožus, vaiko gerovės politikos tendencijas Lietuvoje, pedagoginio personalo veiklos apibrėžtis, vaikų dienos centrų aktualumą teikiant socioeducacines paslaugas rizikos grupės vaikams.

Empiriniai - anketinė apklausa įgalino identifikuoti vaikų dienos centruose teikiamų paslaugų įvairovę, kokybę ir reikalingumą, specialistų ir vaikų požiūrio aspektu.

Statistiniai – kiekybinė tyrimų duomenų analizė. Aprašomoji statistika taikyta anketinės apklausos metu gautos informacijos statistiniam apdorojimui bei gautų rezultatų procentiniams dažniams pagrįsti.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas buvo atliekamas Šiaulių regiono vaikų dienos centruose: Šiaulių miesto, Akmenės, Radviliškio, Pakruojo ir Joniškio rajonuose. Parengtos anketos išdalintos 136 vaikų dienos centrus lankantiems 11-17 metų vaikams ir 43 juose dirbantiems specialistams. Tinkamomis anketomis, kurios dalyvavo analizuojant ir vertinant duomenis buvo: 93 - centro lankytojų ir 43 – personalo.

Tyrimo etapai.

1. 2013 m. sausio – rugsėjo mėn. mokslinės, pedagoginės, metodinės, švietimo bei teisinių dokumentų analizė.

2. 2013 m. rugsėjo – spalio mėn. tyrimo instrumento kūrimas. Anketos sudaromos siekiant iširti socialinės rizikos šeimų vaikams teikiamų socioeducacinių paslaugų dienos centre įvairovę

ir jų kokybę. Tyrimo anketos, skirtos pedagoginiam personalui ir vaikams lankantiems dienos centrus.

3. 2013 m. spalio mėn. – tiriamųjų anketinė apklausa.

4. 2013 m. lapkričio – gruodžio mėn. – tyrimo duomenų apdorojimas naudojant (*Windows Microsoft Office 2007*) programą bei analizė.

6. 2013 m. gruodžio mėn. - magistro darbo pirminio varianto koregavimas, išvadų bei rekomendacijų formulavimas

Magistro darbo teorinis naujumas ir praktinis reikšmingumas.

Analizuojant socialinės rizikos šeimas pastebėta, kad pastaraisiais metais tai tapo ryškiu neigiamu socialiniu reiškiniu. Socialinių paslaugų šeimai sistema dažniausiai apsiriboja finansinės paramos teikimu, tačiau vien tik materialinė parama nėra veiksminga. Išanalizavus socialinės rizikos šeimų problematiką ir atlikus tyrimus nustatytos pagrindinės problemos: alkoholizmo ir nedarbo sąryšis; vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose skurdas, nepriežiūra, smurtas, mokyklos nelankymas, stoka socialinių įgūdžių ir polinkis į nusikaltimus. Pateikta vaikų dienos centro samprata, teoriniu ir praktiniu lygmeniu aptartos teikiamos socioedukacinės paslaugos, apie kurias mokslinėje literatūroje informacijos nebuvo daug.

Darbo naujumas siejamas su pasirinktos temos tyrimų stygiumi.

Šiuo tyrimu, pažvelgta su kokiais sunkumais susiduria rizikos šeimų vaikai, kokios pagalbos ir kokių paslaugų jiems reikia. Praktiniu požiūriu, šio tyrimo empiriniai duomenys gali būti reikšmingi, siekiant tobulinti vaikų dienos centruose teikiamas paslaugas, užtikrinant šių paslaugų teikimo kokybę bei poreikį joms.

Darbo aprobacija. Apibendrinti tyrimo rezultatai el. variantu bus pateikti tyrime dalyvavusių vaikų dienos centrų bendruomenėms.

Darbo struktūra. Darbą sudaro: įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas. Pateikiamos 6 lentelės ir 30 paveikslų.

1. SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ PADĖTIS LIETUVOJE

1.1. Socialinės rizikos šeimų samprata ir statistika

Šeima yra pirminis socialinis institutas, kuris kiekvienoje visuomenėje užtikrina socialų gyvenimo būdą grindžiančių vertybių, elgesio normų, formalių ir neformalių taisyklių visumą. Visuomenės gyvenimas pakrinka, jei šeimai stinga palaikymo ir apsaugos. (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008, 1.8.3).

Lietuvos valstybėje požiūris į šeimą yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kurioje yra teigiama, kad „šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992, 38 str.). R. Babravičienė, nori atkreipti visuomenės dėmesį į šeimos svarbą ir priminti, kad šeima - svarbiausioji vaikų ugdymo institucija, svarbiausia mikroaplinka, kurioje vyksta vaikų socializacija, svarbiausias veiksnys, apsprendžiantis vaiko asmenybės raidą. Šeimoje perteikiamos ir puoselėjamos tėvams ir vaikams brangiausios žmogiškosios vertybės. Šeimos ryšiai ir tėvų bendravimo su vaiku stilius yra pirmasis ir įtakingiausias socialinių įgūdžių formavimo modelis. Vaiko elgesio bei emocijų išraiškos sunkumai dažnai priklauso nuo santykių šeimoje. Šeima vaikui kaip tvirtovė, kurioje užtikrinamos jo moralinės ir materialinės teisės, socialinė gerovė. Tik šeimoje galima užtikrinti pagrindines Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos nuostatas: teisę į gyvybę, teisę į visavertį gyvenimą, teisę dalyvauti kultūrinėje ir meninėje veikloje, teisę būti ginamam nuo smurto ir išnaudojimo (Babravičienė, 2012).

I. Leliūgienė (2003) pabrėžia šeimos svarbą vaiko socializacijoje: „Šeima – pagrindinis socializacijos veiksnys, kurio dėka vaikas įgyja esminių socialinių žinių, susiformuoja įgūdžius bei gebėjimus, perima vertybes bei idealus, taisykles ir normas, būtinas gyventi jį supančioje visuomenėje“. Tik šeimoje formuojasi ir vystosi žmogaus kaip asmenybė, susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, kurie yra būtini normaliai vaiko adaptacijai visuomenėje. Šeima – pirmoji ugdymo institucija, kuri labiausiai įtakoja visą tolesnį asmens gyvenimą“. (Leliūgienė, 2003, p. 9).

Pastarųjų metų pokyčiai bei vertybinių orientacijų virsmas veikia šeimą, jos formas, funkcijas, vidinius saitus, gyvenimo stilių bei elgseną. Sparčios ekonominės reformos didina gyvenimo sąlygų skirtumus tarp šeimų, išryškina silpnąsias šeimos vietas, todėl šiandien šeimai reikia didesnio dėmesio ir paramos, padedant spręsti iškilusias problemas.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gruodžio 17 d. įsakymu Nr. A1-207 patvirtintose Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijose pateikiamas toks socialinės rizikos šeimos apibrėžimas: „*Socialinės rizikos šeima* – tai šeima, kurioje narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę ir kurios

neigiama aplinka neskatina sveiko ir produktyvaus asmenybės augimo ir vystimosi. Tokios šeimos nesugeba tenkinti vaiko emocinių ir fizinių reikmių, be to, bendravimo būdas tokiose šeimose žymiai apriboja vaiko galimybes išreikšti poreikius ir jausmus. Vaikai, augantys tokiose šeimose, turi labai žemą savęs vertinimą, nesitiki, kad jų poreikiai yra svarbūs ir gali būti patenkinti, neturi tinkamų socialinių įgūdžių“.

Edukologai: I. Leliūgienė, (2003); K. Miškinis, (2003) teigia, kad socialinės rizikos šeima – tai šeima, kurios socialinis funkcionavimas dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių sutrikdytas, vyksta nuolatiniai tėvų kiviščiai, tėvų nesutarimai nesudaro sąlygų tvirtėti vaikų valiai, iškraipo dorovines orientacijas. Šeima neišvengiamai yra nevisavertiškumo būsenos. Tai pabėgėlių šeimos, daugiavaikės, auginančios neįgalius vaikus, nepilnos šeimos. Potenciali socialinė rizika gali atsirasti nepalankiomis ekonominėmis ir psichologinėmis sąlygomis, dėl sunkumų auklėjant vaikus, kylant šeimos konfliktams, girtuokliaujant, dėl priklausomybės narkotikams, žiauraus elgesio šeimoje, pirmiausia – vaikų atžvilgiu.

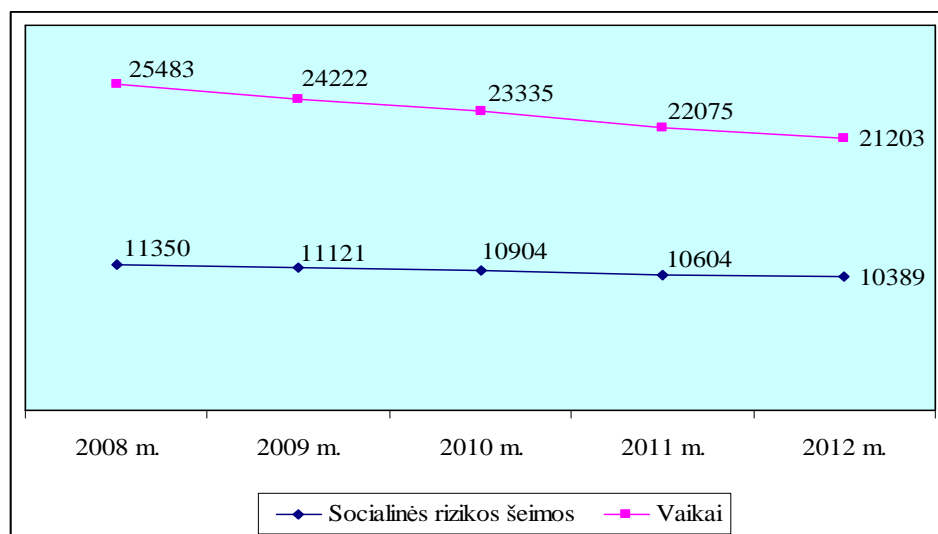
A. Blėdienės (2008) nuomone, socialinės rizikos šeima vadinama tokia šeima, kurioje vienas ar keli šeimos nariai vartoja psichotropines medžiagas, neprižiūri savo vaikų iki 18 metų, leidžia jiems valkatauti, naudoja psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nemoka prižiūrėti vaikų, gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams.

Socialinės rizikos vaikas – vaikas iki 18 metų, kuris valkatauja, elgetauja, nelanko mokyklos ar turi elgesio problemų mokykloje, piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, yra ištraukęs ar linkęs ištraukti į nusikalstamą veiklą, yra patyręs ar kuriam kyla pavojus patirti psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, smurtą šeimoje ir dėl šių priežasčių jo galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos. (Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas 2006 m. sausio 19 d. Nr. X-493).

S. Ignatavičienė ir R. Žukauskienė (1999) rizikos grupės vaikams priskiria beglobius (gatvės) vaikus, asocialiose (toliau – probleminėse), nedarniose arba nepilnose šeimose gyvenančius vaikus, kurie nuolat patiria psichologinę, fizinę arba seksualinę prievartą, taip pat agresyvius ir bendraamžių atstumtus vaikus bei vaikus, kurie jau yra padarę smulkių prasižengimų arba nusikaltimų (Ignatavičienė, Žukauskienė 1999, p. 3).

Šeimos, kurios dėl tam tikrų priežasčių nepakankamai rūpinasi savo vaikais, pagal gyvenamąją vietą yra įtraukiamos į savivaldybės socialinės rizikos šeimų apskaitą. 2012 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos savivaldybių socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitoje iš viso įrašytos 10389 socialinės rizikos šeimos, kuriose auga 21303 nepilnamečiai

vaikai (1 pav.). Per 2012 m. į apskaitą įrašytos 1766 socialinės rizikos šeimos, kuriose augo 3140 vaikai (žr. <http://www.socmin.lt/index.php?552997978>).

1 pav. Socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų skaičiaus kaita 2008–2012 m.

Nors per 12 metų Lietuvoje socialinės rizikos šeimų skaičius sumažėjo 52,8 %, o vaikų jose – 57,3 %, dalis vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, kito nežymiai dėl pastaraisiais metais nuolat mažėjančio vaikų skaičiaus šalyje. 2012 metais vaikai, augantys socialinės rizikos šeimose, sudarė 3,80 % visų šalyje gyvenančių vaikų (2011 m. – 3,83 %, 2010 m. – 3,66 %). (žr. <http://www.stat.gov.lt/>).

Analizuojant statistikos duomenis apie socialinės rizikos šeimų padėtį Lietuvoje paaiškėjo, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2013 m. pradžioje, apskaitoje buvo įrašyta 10389 socialinės rizikos šeimos, jose augo 21303 vaikų, ir, palyginus su 2012 m. tuo pačiu laikotarpiu, tokių šeimų skaičius sumažėjo 219, o jose augančių vaikų – 770. 2012 m. pabaigos duomenimis, socialinės rizikos šeimose augo 11222 berniukai ir 10081 mergaitė (žr. <http://www.stat.gov.lt/>).

Vertinant miestų/rajonų vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateikiamą informaciją apie darbą su šeimomis įrašytomis į socialinės rizikos šeimų, auginančių nepilnamečius vaikus, sąrašus, galima pastebėti, jog nuo 2007-01-01, įsteigus socialinių darbuotojų darbui su socialinės rizikos šeimomis etatus, tokioms šeimoms socialinių darbuotojų teikiamos paslaugos tapo veiksmingesnės ir skatino teigiamus pokyčius šeimose (LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pažyma 2012 Nr.(6.3).

Apibendrinant literatūros analizę ir ją interpretuojant, galima teigti, kad socialinės rizikos šeima, tai šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų,

dėl socialinių įgūdžių stokos negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos smurtą, todėl iškyla pavojus vaikų saugumui ir fiziniam, dvasiniam, protiniam bei doroviniam vystimuisi.

1.2. Socialinės rizikos šeimų atsiradimą lemiančios priežastys

Nemaža rizikos veiksnių, anot I. Leliūgienės (2005), lemiančių socialinės rizikos šeimų atsiradimą, galima suskirstyti į dvi dideles grupes:

- šeimos struktūros ypatumai (nepilnos, menkai aprūpintos šeimos; šeimos, kuriose yra neįgalių arba lėtinėmis ligomis sergančių asmenų, kuriems būtina nuolatinė priežiūra; šeimos, kurių narys/nariai yra įkalinimo vietoje arba ką tik grįžo iš jų ir yra socialinės adaptacijos procese; taip pat asmenys, priklausantys kokiai nors socialinės rizikos grupei);

- šeimos narių tarpusavio sąveikų iškreiptas pobūdis: bendrų visuomeninio gyvenimo ir buities interesų ir tikslų nebuvimas, nepatikimumas ir nepasitikėjimas vienas kitu, tarpusavio supratimo bei palaikymo nebuvimas, grubūs ir žiaurūs santykiai su artimaisiais.

S. Ignatavičienė ir R. Žukauskienė (1999) akcentuoja socialines šeimos gyvenimo aplinkybes, kurios lemia rizikos šeimų atsiradimą, tokios, kaip girtaujantys tėvai, kurie nesugeba pasirūpinti savo vaikais, dažnai juos terorizuoja, muša, namuose nuolat renkasi kompanijos, nuolat girtaujama. Visa tai stumia vaikus į gatvę, nes šeimos, neturėdamos pastovaus pragyvenimo šaltinio (abu tėvai niekur nedirba), kartais neturi kur gyventi ar gyvena netinkamuose gyventi būstuose, jiems trūksta maisto ir kitų būtiniausių dalykų. Vaikai išeina elgetauti, vėliau įtraukiami į nusikalstamų grupuočių veiklą, prostituciją.

Priežastys, kurios padidina riziką tapti socialinės rizikos šeimomis yra šios:

- nedarbas, ypač ilgalaikis, susijęs su struktūriniais darbo rinkos pokyčiais vykstant ekonominėms permainoms;

- mažos pajamos, susijusios su neefektyviais ūkiais ar mažai apmokamu, nekvalifikuotu, nenuolatinio darbu;

- mažėjantis gimstamumas ir darbingo amžiaus žmonių emigracija, dėl to atsiranda senų žmonių išlaikymo našta, tenkanti užimtiesiems;

- mažos pajamos, kurias nulemia demografiniai faktoriai (vieniši tėvai, daugiavaikės šeimos) ar kitos žmonių gyvenimo aplinkybės (prasta sveikata, invalidumas, senatvė, blogos būsto sąlygos ar jo neturėjimas);

- žmonių ar institucijų nesugebėjimas prisitaikyti prie sparčiai besiplėtojančių informacijos ir komunikacijos technologijų; silpna mokyklų techninė bazė bei pernelyg ankstyvas mokymosi nutraukimas, nepažangumas bei pamokų praleidinėjimas;

- lyčių nelygybė, kitataučių diskriminacija ar etniniai konfliktai, susiję su tarptautine migracija ir didėjančia etnine, kultūrine įvairove;

➤ šeimos institucijos irimas ir skyrybos, piktnaudžiavimas narkotikais ir alkoholiu bei gyvenimas aplinkoje, kuriai būdinga tokio pobūdžio elgsena, o dažnai ir kitos nepalankios aplinkybės (Lazutka, 2001).

Socialinės rizikos šeimų vaikai neretai patiria skurdą, smurtą, nepriežiūrą, neturi galimybių įgyti visuomenėje priimtų socialinių įgūdžių. Tėvų nepriežiūroje palikti vaikai dažnai patiria psichologinių traumų, kurios suformuoja atitinkamą pasaulėžiūrą. Galima teigti, jog socialinės rizikos šeimose nesudaroma fizinė, emocinė ir psichologinė aplinka, reikalinga sveikam ir harmoningam vaiko vystimuisi. Elgsenos modelių vaikas mokosi iš artimiausios aplinkos, kurią pirmiausia sudaro vaiko šeima. Jeigu tėvai girtauja, smurtauja, turi psichologinių, psichinių arba kitokių problemų, tai vaikas patenka į riziką įgyti elgsenos modelius, kurie neatitiks visuomenėje priimtų. Todėl tikėtina, kad jis patirs problemų už šeimos ribų, santykiuose su kitais vaikais, mokykloje, kitur. Taip pat tikėtina, jog mokykloje toks vaikas jausis nepatogiai, o vengdamas nepatogumo, bėgs iš pamokų, nesimokys ir panašiai. Tokiu būdu vaikas pateks į tam tikrą „užburtą ratą“, kuriame dominuoja ne patys teigiamiausi elgsenos modeliai. (Česnuitytė, 2007).

Jei vaikas savo aplinkoje, šeimoje mato alkoholio vartojimą, yra rizika, kad ir jis pradės vartoti alkoholį arba kitas toksines, narkotizuojančias medžiagas. Kaip rodo tyrimai, alkoholį arba kitas toksines medžiagas vartojantys vaikai turi polinkį daryti nusižengimus, kurie sunkėja jiems augant ir vėliau gali peraugti į kriminologinius nusikaltimus. (Česnuitytė, 2007).

Galima teigti, kad socialinės rizikos šeimose augančių vaikų patiriamos problemos juos įtraukia į uždarą ratą, nes vaikas elgesio modelius perima iš aplinkos, o artimiausia jo aplinka - šeima, kurioje jis auga. Tad jei vaikas neturės galimybių susipažinti su kitais gyvenimo modeliais, pamatyti, jog galima gyventi ir kitaip, tai labai tikėtina, kad jis daugiau ar mažiau atkartos savo tėvų gyvenimo būdą. (Česnuitytė, 2007).

Pagrindinės priežastys, lemiančios socialinės rizikos šeimų atsiradimą: menki materialiniai ištekliai; tėvų nesugebėjimas suprasti savo vaikų poreikių (kad vaikams reikia maitintis, reikia nuolatinės pastogės, priežiūros ir t.t.); išsiskyrusios šeimos, šeimos, kuriose nėra vieno iš tėvų; problemos auginant vaikus (mokyklos nelankymas, bendravimo problemos, valkatavimas, įsitraukimas į nusikaltimus, girtavimą, prostituciją ir t.t.); asmeninių gebėjimų atlikti užduotis trūkumas, norint įveikti situacijų problemas (ne visi šeimos nariai sugeba išlaikyti šeimą ar pramaitinti kitus šeimos narius); žinių trūkumas (paprasčiausias nežinojimas, kaip pasirūpinti vaiku; kur kreiptis dėl pašalpų ir pan.); aplinkos ir asmeninių poreikių neatitikimo problemos (suserga vieniša mama, jos mergaitė turi rūpintis mažesniais broliukais ir sesutėmis, bet jai reikia mokytis ir nėra laiko bendrauti su bendraamžiais); tai ir smurtas, girtuokliavimas šeimoje; vaikų nusikalstamumas ir polinkis į savižudybes; daugiavaikės šeimos piktnaudžiavimas pašalpomis (gimdo tik dėl pinigų, nors vaikai taip ir lieka apleisti). (Louise C. Johnson, 2001, p.120-125)

Dažniausios ir skaudžiausios šeimų problemos yra nedarbas ir skurdas. Skurdo problemos pasireiškia tose šeimose, kuriose nepakankamos pajamos, ištekliai, kuriais galima būtų užtikrinti buitį ir būtį. Iš tiesų daugėja šeimų, kuriose dirba vienas šeimos narys, arba neturi darbo nei vienas. Paaugliai, kurie patiria nuolatinį skurdą, tėvų nedarbą, turi daugiau sunkumų bendraudami su bendraamžiais, pasižymi elgesio, prisitaikymo problemomis mokykloje, žemai save vertina, jaučiasi depresiškesni, vienišesni, emociškai jautresni, negu tie, kurių šeimos aprūpintos. (Harland, 2002).

2012 m. bedarbių užregistruota 216,9 tūkst. (Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys). Šis rodiklis gali būti netikslus, nes iš kaimo vietovių dėl nepalankaus autobusų grafikų atvykti į Darbo biržą yra per sunku, o kitiems ir per brangu, todėl daugelis gali būti neįtraukti į statistinius duomenis.

Nedarbas sąlygoja skurdžią aplinką šeimoje. Teritorinės darbo biržos duomenimis, nedarbo lygis Lietuvoje 2012 metais siekė 13,2% (Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys). Nedarbo ir skurdo problemos sąlygoja suaugusiųjų šeimos narių nusivylimą bei nepasitikėjimą ir tokia šeima nepajėgia tinkamai atlikti savo funkcijų ir sėkmingai socializuotis. Skurdas gimdo neviltį, pyktį bei pažeminimą. Skurde gyvenantys žmonės nepajėgia mylėti ir gerbti savęs, o tuo pačiu ir kitų, o tai sukuria palankią terpę prievartai bei smurtui.

Kučinskas, Kučinskienė (2000) teigia, kad smurtas – vieno žmogaus ar žmonių grupės prievartos veiksmas prieš kitą žmogų ar žmonių grupę, turint iš to kokios naudos ar pasitenkinimo. Vaikai dažnai tampa tėvo smurto aukomis, kuomet bando apginti savo motiną. Matydami tai, kas vyksta šeimoje, vaikai sąmoningai ar ne, pradeda mėgdžioti savo tėvų elgesį ir manieras, problemų sprendimo būdus ir t.t.

Dažnai socialinės rizikos šeimose fizinį smurtą lydi emocinė prievarta, tik ji žymiai sunkiau pastebima ir nustatoma, kadangi neturi jokių matomų ženklų. Tokiais atvejais vaikai šiose šeimose yra vadinami bjauriais, pajuokiančiais žodžiais, tėvai juos pastoviai kritikuoja, kaltina, bara. Taigi vaikai iš tiesų pradeda jaustis kvailais, nekenčiamais, nemylimais ir nenorimais, kas sąlygoja jų socialinę atskirtį. (Didžiokienė, Žemaitienė 2005).

Kitas socialinės rizikos šeimos bruožas yra prastas šeimos mikroklimatas – atmosfera, kuri smukdo asmenybės brendimą. Tai emocinis šaltumas, sukeliantis gyvybišką nepriklausomybę, uždarumą, jautrumą, menką savivertę, kai vaikas jaučiasi kaltas ir nevertas tėvų meilės, linkęs kerštauti ir net žudyti. (Vosylienė, 2009).

Socialinės rizikos šeimoms būdingas ir nepakankamas dėmesys vaikui (hipogloba), kuri pasireiškia tuomet, kai tėvai nesirūpina vaiko užimtumu, dvasiniu ar net materialiniu pasauliu,

sveikata, sukeldami laisvės pojūtį ir riziką įvykdyti nusikaltimus, patekti į asocialių asmenų grupes. (Vosylienė, 2009).

Jakavičius (1998) teigia, kad šeimoje įgyta patirtis atsiliepia visą gyvenimą. Tai, ką šeimos nariai patiria ir ko išmoksta savo artimiausioje aplinkoje (šeimoje), turi didelės reikšmės jų visų tolesnei socializacijai, integruojantis į ugdymo institucijas.

Interpretuojant literatūros šaltinius, galima teigti, kad rizikos šeimų atsiradimo priežastys gali būti labai įvairios, o pasekmės visada skaudžios, žeidžiančios ir ilgalaikės – demonstruojamas priešiškus bei neapykanta jiems, dažnai smurtaujama ar net atsisakoma vaikų. Šeima yra pirmas ir pagrindinis žmogaus socializacijos institutas, kuriame sudaromos tinkamos sąlygos įsisavinant socialinę patirtį. Kaip teigia Žemaitis (2005), jog su vaikais šeimoje atsiranda ir šeimos auklėjimo funkcija. Nuo šeimoje tvyrančių tarpusavio santykių, priklauso vaiko pažinimo lygis, bendravimas su kitais, atsiveria žmogaus vidinis pasaulis ir individualios savybės.

1.3. Rizikos vaikams būdingi bruožai

Siekiant Lietuvoje gerinti vaikų ugdymą šeimose, vis didesnis dėmesys skiriamas jų ugdymo būklės psichopedagoginei analizei. Pavyzdžiui, G. Kvieskienė (2000) teigia, kad, sumažėjus vaikų užimtumui, socialiai reikšminga paskutinio dešimtmečio veikla, vis daugiau moksleivių nelanko mokyklos, nusikalsta. Analogiško tyrimo, atlikto Vokietijoje (lyginant didžiųjų Europos miestų padėtį), išvados aptinkamos ir P. Hansbauer (1998) mokslinėje studijoje. (Prakapas. 2001).

S. Ignatavičienė ir R. Žukauskienė (1999) pastebi, kad rizikos grupės vaikai paprastai nesugeba atsiskleisti ir panaudoti savo galimybių visuomenei priimtais būdais, nepakankamai dalyvauja socialiniame gyvenime, nepasitiki savimi (dėl to jie greitai išsiveidžia, reaguoja į kiekvieną suaugusiųjų ar bendraamžių pastabą), stokoja socialinių įgūdžių, nesugeba ir nenori bendrauti su kitais žmonėmis. Be to, jiems būdingi siauri socialiniai interesai. Tokie vaikai nepasitiki formaliais tradiciniais autoritetais, greitai pastebi tikrąsias suaugusiųjų nuostatas, nemėgsta jiems jaučiamo gailėsčio, tačiau pasitiki jėga, kurios poveikį yra patyrę, sugeba pasirinkti stiprias asmenybes, kurios yra pasirengusios jiems padėti. Dažnai rizikos grupės vaikai turi įvairių mokymosi, elgesio ir psichologinių sunkumų, tačiau jie gana greitai orientuojasi įvairiose socialinėse situacijose: yra apsukrūs, aktyvūs, sugeba greitai reaguoti į pokyčius, sukelti suaugusiųjų gailėsčių ir užuojautą, išprašyti pinigų ar gauti kokios nors naudos. Jiems sunku perimti vertybes, nes dažniausiai jų gyvenimiškoji patirtis jomis nesiremia (Kvieskienė, Indrašienė, 2008, cit. Vosylienė, 2009).

M. Leliūgienė (2005) straipsnyje „Kompleksinis darbas su šeima“ vardija, kad vaikai, priklausantys rizikos grupei: dažniausiai jaučiasi esą kitokie, nei kiti; jiems sunku atsipalaiduoti ir juokauti; yra per daug atsakingi arba visai neatsakingi; turi sunkumų bendraujant; meluoja;

impulsyvūs, neieško alternatyvios veiklos ir nesprenžia galimų padarinių; sunkiai siekia užsibrėžto tikslo; visą laiką ieško pasiteisinimų arba pritarimų; rengdamiesi persistengia; vengia į namus kviestis draugų; negali susikaupti; pavydūs; priešiški; agresyvūs kitiems arba sau; turi nepasitikėjimo jausmą; turi blogų įpročių; nemyli arba nekenčia savo tėvų; praradę viltį būti mylimi ir reikalingi; turi mokymosi sunkumų (Socialinis ugdymas, 2005: 33).

Paaugliams, kuriems kildavo elgesio ir mokymosi sunkumų jaunesniajame amžiuje, juos ir toliau dažnai ištinka mokymosi nesėkmės, jie pašalinami iš mokyklos arba ją meta, juos vargina psichologinės problemos, jie linkę pradėti vartoti narkotikus. Tokiems paaugliams gresia įvairūs elgesio sutrikimai ir negatyvūs to padariniai; tai žinoti labai svarbu, nes tokiais atvejais reikia keisti ne atskirą elgesio aspektą, bet daugybę tarpusavyje susijusių veiksnių.

Leliūgienė (2002) teigia, kad paaugliai, kurių elgesys neatitinka normų ir skiriasi nuo visuomenėje priimtinių taisyklių, normų, vadinamas „sunki“ arba sunkiai auklėjamu“. Toks paauglio elgesys apibūdinamas „deviacijos“ sąvoka (lot. *deviatio* – „nukrypimas“) ir vadinamas deviantiniu elgesiu.

A. Juodraitis (2003) mano, kad netinkamos vaiko raidos ir jo socializacijos sąlygos iššaukia įvairias delinkvencijos formas. Psichologijos žodyne (1993) delinkventas apibrėžiamas kaip nenormalaus, neatitinkančio normų elgesio žmogus, kurio veikla traktuojama kaip baustina, nusikalstama.

Deviacija ir iš jos kylantis deviantinis elgesys jau seniai yra žmonijai žinomas kaip nepriimtinas arba antisocialus elgesys, neatitinkantis visuomenės normų ir lūkesčių. Deviantinis elgesys kitaip dar vadinamas antisocialiu elgesiu, t. y. neatitinkančiu visuomenės normų ir lūkesčių (Giddens 2005). Šią nuomonę patvirtina savo asocialaus elgesio apibrėžime mokslininkas G. Valickas, rašydamas, kad „asocialus elgesys - tai tokie poelgiai arba visuma poelgių, kurie pažeidžia konkrečioje socialinėje struktūroje priimtas teises, moralės normas ar egzistuojančias tradicijas ir papročius.“ (Valickas, 1997, p.13). Nurodomi trys deviacijos tipai:

- deviantinis elgesys – socialinių elgesio normų ir taisyklių pažeidimas ir laužymas;
- delinkventinis elgesys – psichologinis polinkis arba tendencija pažeisti egzistuojančias elgesio normas;
- kriminalinis elgesys – neteisėti, įstatymus pažeidžiantys veiksniai, už kuriuos gresia atitinkama teisinė atsakomybė ir gali būti iškelta baudžiamoji byla pagal atitinkamus baudžiamojo kodekso straipsnius. (Valickas, 1997, cit. Vosylienė 2009).

Paauglių deviantinio elgesio pavyzdžiai: nuolatiniai išsisukinėjimai nuo mokymosi ar tam tikrų užduočių atlikimo, pabėgimai iš namų ir valkatavimas, mokyklos nelankymas, girtavimas, vagystės, narkomanija, bandymai nusižudyti ir t.t.

Galaguzova (2000) išskiria tokias veiksmų, nulemiančių paauglių deviantinį elgesį, grupes:

- biologiniai veiksniai – tai nepalankūs fiziologiniai bei anatomiciniai paauglio organizmo pokyčiai, kurie trukdo sėkmingai jaunuolio socialinei adaptacijai;
- psichologiniai veiksniai – tai įvairių psichopatologijų ar tam tikrų charakterio bruožų akcentuacijų buvimas. Šie nukrypimai pasireiškia įvairiais nerviniais susirgimais, sukeldami neadekvačias paauglio reakcijas į tam tikrus žmones, daiktus ar reiškinius;
- socialiniai – pedagoginiai veiksniai atsiranda kaip mokyklinio, šeimyninio ar visuomeninio ugdymo proceso defektų padariniai. Esant tam tikriems defektams paauglys nėra apsaugotas nuo neigiamos patirties, tai gali sąlygoti ir jauno žmogaus socialinę atskirtį;
- socialiniai – ekonominiai veiksniai apima tokius reiškinius kaip socialinė nelygybė, visuomenės padalijimas į turtingųjų bei vargšų klases, galimybių gauti padorų atlyginimą, užmokestį socialiai priimtiniu būdu, apribojimas;
- moraliniai – etiniai veiksniai pasireiškia žemu šiuolaikinės visuomenės moraliniu – doroviniu lygiu, deformuota vertybių sistema, kurios viršuje atsidūrė materialiniai dalykai, o dvasiniai prarado savo vertę. Šiuolaikinė visuomenė ilgą laiką buvo abejinga joje vykstantiems procesams, o tuo pačiu ir paauglių deviantiniam elgesiui.

Skurdi šeimos padėtis dažniausia nulemia blogą vaiko priežiūrą, prastą fizinę sveikatą. Be to yra apribojamos galimybės lavintis, išreikšti save, savo mintis, norus, planus. Nepalankūs egzosistemos veiksniai sutrikdo socializacijos procesą, o tai sutrikdo normalią vaiko psichinę, fizinę bei emocinę raidą (Nasvytienė, 2005). Kalbant apie nukrypimus nuo elgesio normų, svarbu apibrėžti kas normalu ar nenormalu. Vaikų psichiatro D. W. Winnicott (2000) nuomone, tai kas normalu ar nenormalu, labai sunku pasakyti. (Vosyliienė, 2009 p. 8). Vaikas turi poreikių ir jei jis negali jų patenkinti, atsiranda nerimas, kuris sukelia konfliktų ir deviantinį elgesį.

2. TEORINIAI SOCIOEDUKACINIŲ PASLAUGŲ TEIKIAMŲ RIZIKOS GRUPĖS VAIKAMS ASPEKTAI

2.1. Vaiko gerovės politika bei poreikis paslaugoms

Gerovė - „organizuota socialinių paslaugų ir institucijų sistema, sukurta padėti individams ir grupėms pasiekti patenkinamus gyvenimo, sveikatos ir asmeninių bei socialinių ryšių standartus, kurie leistų jiems išplėtoti visus gebėjimus ir pagerintų jų gyvenimo kokybę atsižvelgiant į jų šeimų ir bendruomenės poreikius.“ (Kvieskienė, 2003, p.14). Vaiko gerovę mes suprantame kaip socialinį pedagoginį procesą, kuris plečia vaikų pasirinkimo galimybes. Rinktis vaikai gali iš begalinio skaičiaus alternatyvų, tačiau kiekvienas vaikas pirmiausia turi turėti galimybę sveikai ir sočiai pavalgyti, gyventi saugioje aplinkoje, turėti galimybes gauti žinių ir tobulinti savo gebėjimus. (Kvieskienė, 2003, p.58).

Lietuvoje nuo nepriklausomybės pradžios orientuotasi į gerovės valstybių modelį, kuriame vaiko gerovės politika yra socialinės politikos ir apsaugos dalis (Lazutka, 2001). Vaiko politika – socialinės politikos dalis, kuri užtikrina būtinąją vaiko socialinę raidą normaliam gyvenimo lygiui pasiekti, t. y. sveikai maitintis, būti saugiam ir galėti dalyvauti ugdymo ir pozityviosios socializacijos programose. Europos Tarybos dokumente remiantis Vaiko teisių konvencija vaikų politikos esmė yra nusakyta trimis principais: vaiko teise į apsaugą, aprūpinimą ir dalyvavimą:

- vaiko apsauga - teisė augti savo šeimoje ir gauti profesionalią pagalbą, taip pat teisė būti apsaugotam nuo socialinio ir individualaus smurto;
- vaiko aprūpinimas – teisė į išteklius ir paslaugas, juos paskirstant tarp vaikų ir suaugusiųjų; ypač skiriant dėmesį neįgaliems vaikams, vaikams, turintiems specialių poreikių, ir vaikams, kuriems yra pavojus patirti skurdą, tėvų smurtą bei nepriežiūrą ar ištraukti į nusikalstamą veiklą;
- vaiko dalyvavimas – teisė veikti, išreikšti savo nuomonę ir daryti įtaką sprendimams individualiai bei kolektyviai šeimoje ir visuomenėje kuriant socialinę erdvę aktyviam vaiko dalyvavimui. (Kvieskienė, 2003, p.17-18).

Per pirmąjį nepriklausomos Lietuvos dešimtmetį buvo padėti teisiniai-strateginiai vaiko gerovės pagrindai: restruktūrizuotos tam tikslui skirtos institucijos, priimti vaiko gerovę reglamentuojantys įstatymai, teisės aktai, dokumentai, sukurtos įvairaus lygio strategijos ir jų įgyvendinimo planai, į veiklą aktyviau įsitraukė nevyriausybinės organizacijos (toliau – NVO), mokyklose ir kitose ugdymo įstaigose įsteigti socialinio darbuotojo ir pedagogo etatai (Kvieskienė, 2005). 1994 metais Lietuvoje pradėta kurti vaikų teisių apsaugos teisinė bazė ir institucinė sistema. 1995 m. liepos 3 d. Seimui ratifikavus Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, kurios pagrindiniai principai – vaiko teisė į apsaugą, aprūpinimas ir vaiko

dalyvavimas ginant jo teises, – Lietuvos Respublika prisiėmė joje įtvirtintus įsipareigojimus, jog valstybės dalyvės imasi visų reikiamų teisinių, administracinių ir kitų priemonių šioje Konvencijoje pripažintoms teisėms įgyvendinti, įsipareigojo užtikrinti vaiko gerovę, teikiant vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei, įtraukti į problemų sprendimą vaikų tėvus, globėjus ir NVO kaip lygiaverčius partnerius (Sakalauskas, 2000).

Darbuvi vaikų teisių srityje yra išskiriami penki statybiniai blokai.

Pirmas - pripažinimas, kad vaikai yra žmonės dabar, bet ne tampantys žmonėmis. Nepaprastai svarbu, jog socialiniai darbuotojai gerbtų ir vertintų vaikus kaip visaverčius žmones nuo pat jų gimimo momento. Tai nepaneigia fakto, kad vaikai per laiką keisis ir vystysis. Kaip tik tai patvirtina jų visą žmogaus statusą nuo gimimo.

Antras statybinis blokas dedamas ant pirmojo ir pripažįstama, kad vaikystė vertinga pati savaime, o ne kaip paprasta kelio į suaugusiojo gyvenimą dalis. Tai turi didžiausią įtaką socialinėms programoms ir paslaugoms, nukreipiant dėmesį į darbą su vaikais čia ir dabar su jų patirtimi. Jei šis požiūris būtų universaliai priimtas, pvz., švietimo sistemose, jos būtų sukurtos vaikų, kaip dabartinių žmonių, saviraiškai ir džiaugsmui, papildomai padedant išsiugdyti įgūdžius ir kvalifikaciją, reikalingus jų, ateities suaugusiųjų, gyvenime.

Trečia, dirbant vaikų teisių srityje patvirtinama, kad vaikai yra savo pačių gyvenimo aktyvūs veikėjai. Kiekvienas asmuo gali gyventi tik vieną gyvenimą. Socialiniai darbuotojai privalo nenuvertinti vaikų sukauptų žinių ir išvalgų apie savo poreikius ir gyvenimo istoriją. Nors jie galbūt turės informacijos, kuria nesidalinama su vaikais, socialiniai darbuotojai privalo niekuomet nemanyti, kad jie daugiau žino apie vaikų gyvenimą negu patys vaikai.

Ketvirta, amžiaus diskriminavimas turi būti įvardytas ir naikinamas pripažįstant, kad vaikai visame pasaulyje yra traktuojami ne taip rimtai nei suaugusieji paprasčiausiai dėl jų amžiaus.

Galiausiai - pasiryžimas dirbti vaikų žmogaus teisių srityje reikalauja iš socialinių darbuotojų nepamiršti kūdikių ir vaikų specifinio bejėgiškumo, kylančio iš jų mažumo ir fizinių galių stokos bei iš jų žemo statuso ir priklausomybės nuo suaugusiųjų. Vaikai yra bejėgiai, nes neturi fizinės jėgos, patirties ar psichologinio pajėgumo pakelti suaugusiųjų spaudimą. Tai gali lengvai sukelti išnaudojimo ir skriaudos situacijas. (*Socialinis darbas ir vaiko teisės, 2008*).

Vaiko teisių apsaugą ir priežiūrą Lietuvos Respublikoje užtikrina valstybė ir jos institucijos, vietos savivaldos institucijos, kitos visuomeninės organizacijos, kurių veikla susijusi su vaiko teisių apsauga (Vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996). Vaikų apsaugos politiką Lietuvoje sudaro:

- piniginė socialinė parama vaikams (ir jų šeimoms);
- socialinės paslaugos;
- vaikų teisių apsaugos sistema;

➤ globos sistema (Vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

2003 metais, patvirtindama Vaiko gerovės valstybės politikos koncepciją, valstybė įsipareigojo kurti ir stiprinti vaiko gerovę (Mikalaukaitė, 2005). 2005 metų vasario mėn. Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė Vaiko gerovės valstybės politikos strategijai ir patvirtino jos įgyvendinimo 2005–2012 metais priemonių planą, kuriame pabrėžiamos būtiniausios permainų sritys: įvairių institucijų ir organizacijų tarpžinybinės veiklos skatinimas, vaikui ir šeimai reikalingų paslaugų tinklo kūrimas, teisinės bazės tobulinimas, statistinės informacijos apie vaikus, vaiko gerovės tyrimų stebėsenos tobulinimas, specialistų, dirbančių vaiko teisių apsaugos srityje, kvalifikacijos kėlimas (Lietuvos Respublikos Seimas, 2005). Vaikais Lietuvoje rūpinasi ir įvairios visuomeninės (vyriausybinės, nevyriausybinės) organizacijos, kurių veikla susijusi su vaiko teisių apsauga (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997–2000 metų veiklos programoje svarbią vietą užėmė vaiko teisių ir laisvių stiprinimo politika. Vaiko teisių apsaugos politikos reforma prasidėjo nuo 2000 m.: buvo priimtas Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas, įsteigta Vaiko teisių kontrolieriaus įstaiga, įsteigtas Šeimos, vaikų ir jaunimo departamentas, kuriam pavesta koordinuoti vaikų ir jaunimo teisių apsaugos politikos įgyvendinimą. (Dromantienė, Šalaševičiūtė, 2006. Nr.5.1) .

Poreikis – biologinio, materialinio, kultūrinio ar dvasinio trūkumo emocinis išgyvenimas ir siekimas jį pašalinti. Poreikis kreipia individą į objektus, kurie būtini jo egzistencijai. Kitokių, nebūtinų, objektų siekimą gali motyvuoti interesai, norai, pageidavimai, prestižas, mada ir kt, todėl kartais kaip poreikiai suprantama visa tai, ką žmogus laiko esant jam reikalinga, nors ir nebūtina. Tokius poreikius tiksliau galima vadinti pageidavimais, norais. (Jovaiša, 2007).

2 pav. A. Maslow poreikių hierarchija

A. Maslow įrodinėjo, kad žmogaus poreikių tenkinimas eina pagal tam tikrą seką. Savo teorijoje A. Maslow žmogaus poreikius sujungė į hierarchiją, tokia prioritetine tvarka (žr. 2 pav.) Tik patenkinus žemesnį poreikį, iškyla poreikis aukštesniam. Patenkinus fiziologinį poreikį, kuris yra būtinas kiekvieno žmogaus egzistavimui (oras, vanduo, maistas, miegas), reikalingas saugumas (emocinis, psichologinis, fizinis saugumas, stabilumas, priklausomumas). Meilė ir priklausomybė – kiekvienas asmuo nori turėti draugų, būti suprastas, pats mylėti ir būti mylimas, jaustis saugiai. Kai šie poreikiai patenkinami, siekiama pagarbos ir pripažinimo. Kiekvienas nori būti vertinamas, turėti tam tikrą statusą, pripažinimą. Patenkinus visus šiuos poreikius, pasiekiamas aukščiausias poreikis – saviraiška, tai savo galimybių realizavimo, kūrybingumo, asmenybės augimo poreikis. Tai poreikis būti tuo, kuo žmogus privalo būti pagal savo prigimtį. (Žr. <http://webspaceship.edu/cgboer/maslow.html>). Norint apibrėžti individo poreikius, pirmiausia reikia nustatyti esamą raidos tarpsnį (Johnson, 2001).

E. M. Grunelius (1999) teigia, kad vaiko suvokimo procesas vyksta skirtingai, netgi priešinga tvarka, negu suaugusiojo. R.Šteineris teigia, jog vaikas atviras viskam, kas į jį įeina nesąmoningai. Tačiau jis yra visiškai uždaras tam, kas daroma specialiai, primetant kito valią (pvz., suaugusių aiškinimams). Vaiką galima įtakoti tik per veiklą, o ne per aiškinimus.

Vaiko vystymosi poreikiai yra: sveikata, ugdymas, emocinė ir elgesio raida, identitetas, šeimos ir socialiniai santykiai, socialinis atstovavimas, savęs priežiūros įgūdžiai. (Žr. Framework for the Assessment of Children in Need and their Families. 2000).

Pagal vystymosi teoriją, žmogaus poreikį galima nustatyti dviem būdais:

pirmas būdas – individai kiekvienu gyvenimo etapu turi vystytis tam tikrais amžiaus tarpsniui būdingais būdais. Be to, būtinos tam tikros vystymosi sąlygos. Kūdikiui reikia ne tik meilės ir fizinės priežiūros, bet ir sensorinio skatinimo. Mokyklinio amžiaus vaikui taip pat reikia fizinės priežiūros, bet jau ne tokios didelės kaip kūdikiui. Jam reikia saugumo, bet kartu ir laisvės bei galimybės lavinti įgūdžius ir ugdyti kūrybiškumą. Paaugliams reikia sąlygų spręsti augimo konfliktus, sužinoti ir suprasti, kas jie yra, spręsti lytinius klausimus, priimti profesinius sprendimus;

antras būdas – nustatyti vystymąsi, kokio yra tikimasi tam tikru gyvenimo etapu, bet kuris dar nepasiektas. Tai sujungia poreikius, kurie praeityje nebuvo patenkinti ir problemiška atsiliepia dabartiniam socialiniam funkcionavimui. Taip pat apima vystymosi atsilikimą ar situacijas, kuriomis kyla pavojus, jog nebus pasiektas išsivystymo laipsnis, kurio tikėtasi. (Luice C. Johnson, 2001, p. 23-24).

Vertinant vaiko vystymąsi bei jo poreikius L. Jovaiša (2007) reikalavo, kad vertinimas būtų grindžiamas ilgu vaiko stebėjimu, visapusišku jo pažinimu, teisingumu, geranoriškumu, kad

vertinimas padėtų vaikui suvokti savo mintis, jausmus ir laimėjimus ir padėtų jam priartėti prie kolektyvui keliamų reikalavimų.

Kalbant apie poreikių vertinimą, būtina akcentuoti, kad vertinimas turi konstatuoti ne vien problemas ir sunkumus, bet ir vaiko bei (jo šeimos) stipriąsias ypatybes, turimus išteklius. Pagalba vaikui turi pirmiausia remtis vaiko ir jo šeimos stipriosiomis pusėmis, jų palaikymu ir plėtojimu. Personalas turi padėti vaikui panaudoti savo išteklius ir galimybes sprendžiant iškilusias problemas (Žalimienė, 2007).

Vertinant vaiko poreikius, būtina laikytis šių principų:

a) vaiko gerovės, kuri užtikrinama organizuota socialinių paslaugų ir institucijų sistema, sukurta padėti vaikui pasiekti patenkinamus gyvenimo, sveikatos ir asmeninių bei socialinių ryšių standartus, kurie leistų jam išplėtoti visus gebėjimus ir pagerintų jo gyvenimo kokybę;

b) vaiko interesų prioritetiškumo. Vaiko gerovės užtikrinimas yra prioritetinė valstybės socialinės ekonominės politikos formavimo ir įgyvendinimo sritis. Imantis kokių nors veiksmų, pirmiausia turi būti paisoma vaiko interesų ir atsižvelgiama į jų poveikį vaiko gerovei;

c) nediskriminavimo. Visiems vaikams garantuojamos Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje įtvirtintos teisės nepriklausomai nuo vaiko, jo tėvų ar kitų vaiko atstovų pagal įstatymą rasės, lyties, kalbos, tautybės, socialinės padėties, sveikatos ar kokių nors kitokių aplinkybių;

d) nacionalinės teisės sistemos atitiktis tarptautiniams susitarimams principas. Rengiamų naujų, taip pat keičiamų galiojančių teisės aktų nuostatos vaiko gerovės srityje derinamos su atitinkamų tarptautinių susitarimų nuostatomis. Ypač daug dėmesio turi būti skiriama nacionalinių teisės aktų normų suderinimui su Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatomis.

e) vaiko dalyvavimo užtikrinimo principas. Užtikrinama vaiko teisė veikti, išreikšti savo nuomonę ir daryti įtaką sprendimams, susijusiems su vaiko gerove šeimoje ir visuomenėje, sudarant vaiko aktyvaus dalyvavimo galimybes. Kai sprendžiamas koks nors su vaiku susijęs klausimas, vaikas, gebantis suformuluoti savo pažiūras, išklausomas tiesiogiai (o jeigu tai neįmanoma – per atstovą), ir priimant sprendimą, jeigu tai neprieštarauja paties vaiko interesams, į jo nuomonę atsižvelgiama;

f) šeimos ir valstybės atsakomybės už vaiko gerovės užtikrinimą pasidalijimo. Vadovaudamiesi prigimtinių teisės principais, vaiko teisių įgyvendinimą užtikrina tėvai. Likusių be tėvų globos vaikų teisių įgyvendinimo užtikrinimo pareiga įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atitenka kitam vaiko atstovui pagal įstatymą – globėjui (rūpintojui). Nepilnametis vaikas, įgijęs visišką veiksnumą (sudaręs santuoką ar teismo tvarka pripažintas visiškai veiksniu), savo teises gina pats. Valstybė imasi priemonių padėti tėvams ir globėjui

(rūpintojui) tinkamai pasirūpinti vaiku, užtikrinti vaiko teisę augti savo šeimoje ir gauti profesionalią pagalbą, apsaugoti vaiką nuo smurto, išnaudojimo, nepriežiūros ar kitos žalos;

g) visų suinteresuotų institucijų ir visuomenės grupių dalyvavimo ir bendradarbiavimo principas. Valstybės ir savivaldybių institucijos, įstaigos, nevyriausybinės organizacijos ir visuomenė bendradarbiauja tarpusavyje formuodamos vaiko gerovės politiką ir įgyvendindamos jos nuostatas, bendruomenės, savivaldos ir nacionaliniu lygmenimis keičiasi informacija vaiko gerovės užtikrinimo srityje. (Vaiko gerovės valstybės politikos strategija, 2005).

Vaiko poreikių vertinimas apima: medicininį, psichologinį, socialinį, ugdymo, šeimos (aplinkos) vertinimą, todėl vertinant vaiko poreikius turėtų dalyvauti ne tik vaikas, jo šeima, bet ir specialistų komanda, kurią sudarytų socialiniai pedagogai ir darbuotojai, mokytojai, medikai, teisėsaugos pareigūnai ir kiti specialistai. Vaiko poreikių vertinimas remiasi sistemiškumo principu, tai reiškia, kad vaiko poreikiai turi būti vertinami kompleksiskai, ne tik vaikui, bet ir jo šeimai ir turi būti laikomasi konfidencialumo principo. J. Laužiko (1993) nuomone, visapusiškas vaiko pažinimas yra svarbi mokymo, auklėjimo ir harmoningo ugdymo sąlyga, norint pažinti vaiką, reikia jį tirti įvairiais atžvilgiais: visų pirma, reikia pažinti vaiko psichines ir fizines savybes, kokios jos yra tam tikru momentu, antra, siekti sužinoti, kaip jos išsivystė ir kaip vystosi toliau. Ugdymo įstaiga turėtų būti ta vieta, kuri padėtų vaikui atrasti identiškumą ir atskleisti pašaukimą, mokytis branginti gyvenimą, patenkinti jo saugumo, prierašumo, meilės, dėmesio ir pagarbos poreikius, išmokyti pasirinkti ir realizuoti aukščiausias vertybes (Aramavičiūtė, 2005).

J. Vaitkevičiaus (2001) nuomone, visų vaiko gyvenimo sferų pažinimas įgalina sukaupti pakankamai duomenų, siekiant prognozuoti jo vystimosi perspektyvas, numatyti priemones šiam procesui koreguoti ir laiku suteikti būtiną pagalbą, susidūrus su sunkumais. Kad vaiko poreikių vertinimas būtų pagrįstas, teisingas, reikia tikslios vaiko asmenybės, jo veiklos ir aplinkos diagnostikos. Vaiko poreikių diagnostikai pedagoginis personalas taiko įvairius metodus: dokumentų analizę, stebėjimas, pokalbis su vaiku, eksperimentas, testas, žaidimas, piešimas, išsiskakymas raštu, vaiko elgesio, veiklos rezultatų analizę, interviu su šeima ir kt.

Remiantis Socialinio pedagogo pareigine instrukcija (2001), Socialinio pedagogo kvalifikaciniais reikalavimais (2001) ir Bendraisiais socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatais (2004), socialinė pedagoginė pagalba apibrėžiama kaip socialinio pedagoginio personalo veikla, susijusi su mokinių socialinių bei pedagoginių poreikių tenkinimu, leidžianti padidinti švietimo veiksmingumą.

2.2. Dienos centro pedagoginio personalo veiklos apibrėžtis

Socialinis pedagogas – vaiko socialinis asistentas, jo gerovės advokatas. Tai asmuo, įgijęs

socialinio pedagogo (arba kompleksinį socialinio darbo bakalauro ir profesinį pedagogo) pasirengimą ir yra pasirengęs dirbti socialinėse institucijose, atliekančiose ugdymo funkcijas ir sugebančiose vykdyti socializacijos, ankstyvosios prevencijos, pagalbos prevencijos ir socialinės reabilitacijos programas bei sėkmingas socialines interakcijas įvairaus lygio socialinėse grupėse. (Kvieskienė. 2003, p. 51)

Socialinio pedagogo profesija - tai toks darbas, kurio pagrindinis tikslas - padėti vaikui ir jo šeimai rasti išeitį, susidūrus su sunkumais, problemomis, siekiant harmoningesnio gyvenimo (Leliūgienė, 1997, p. 246). Pagrindinis socialinio pedagogo profesinės veiklos tikslas – vaiko gerovė, kurios jis siekia, sprenddamas dalinius uždavinius: atlikdamas ankstyvąją prevenciją, ugdydamas socialinius įgūdžius, teikdamas vaikui reikalingas socialines paslaugas, sudarydamas prielaidas pozityviajai vaiko socializacijai ir pilietinei brandai. Socialinio pedagogo paskirtis - būti vaiko advokatu visose vaikui svarbiose situacijose. Vienas iš svarbiausių socialinio pedagogo uždavinių - būti konsultantu įvairiais su vaiko teisėmis ir jų pažeidinėjimu susijusiais klausimais. Tai vaiko gerovės advokatas, pasirengęs dirbti institucijose, atliekančiose ugdymo funkcijas ir gebantis vykdyti socializacijos, pirminės prevencijos, ir reabilitacijos programas. (Kvieskienė, 2003, p.53).

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos įstatyme teigiama, kad „socialinis pedagogas - vaiko advokatas“, kuris kuria socialinės partnerystės tinklus su įvairiomis toje teritorijoje esančiomis institucijomis (kultūros įstaigomis, policija, pirminės sveikatos priežiūros centrais, seniūnija, vaiko teisių apsaugos tarnyba) bei įmonėmis, įstaigomis, bendrovėmis, bažnyčia, visuomeninėmis organizacijomis, autoritetą turinčiais gyventojais ir kt. (Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos įstatymas 2003-06-17, Nr.IX-1630 str. 21). Socialinio pedagogo veikla reglamentuojama LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymu „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“ (2001-12-14, Nr. 1667). Socialinio pedagogo darbo objektas – vaikas bei jo aplinkos subjektai: vaiko šeimos nariai, teisėti jo atstovai, švietimo, kitų įstaigų atstovai, dirbantys su konkrečiu vaiku, todėl, anot Kvieskienės (2003), socialinio pedagogo veikla orientuota į neatidėliotinas ir metodologiškai svarbias vaiko socializacijos problemas, kur pagrindinis uždavinys iškeliamas ne tik socialinės adaptacijos problema, bet ir tolesnių pasekmių vaiko asmenybei išankstinis nustatymas.

Vienas iš pagrindinių socialinio pedagogo veiklos „įrankių“ yra sėkmingas bendravimas teikiant pagalbą. Nuoširdus, palaikantis bendravimas skatina teigiamus, pasitikėjimą keliančius santykius, šeima pajunta paramą ir tvirčiau jaučiasi priimdama sprendimus. Norėdami veiksmingai bendrauti su šeimomis, socialinis pedagogas privalo nestokoti šių savybių: pagarbos, susilaikymo nuo komentarų, gebėjimo įsijausti į kito būseną. (Leliūgienė, 2003)

Kaip teigia Z. Bajoriūnas (1997, p. 10), kiekviena šeima yra unikali, todėl atskiros šeimos gyvenimas gali nesutapti su vienu ar kitu autorių apibendrinimais. Tėvai ir vaikai nori būti savarankiški, gyventi pagal savo garbę ir sąžinę. Šeima jiems turi būti sava. Todėl labai svarbu individualizuoti socialinę pagalbą kiekvienai šeimai, siekiant pratęsti šeimos tradicijas, prisilaikyti prie šeimos narių gyvenimo būdo, nuostatų, požiūrio.

Ugdymas apima visą vaiko psichinių ir socialinių savybių spektrą, tačiau atitinkamais vaikystės periodais skirtingą jų dalį (A. Juodaitytė. 2002). Kaip teigia I. Leliūgienė (2002, p. 216), socioedukacinis darbas, orientuotas į šeimos ryšių stabilizaciją - tai santykių tarp sutuoktinių, tėvų ir vaikų, šeimos narių ir aplinkinių normalizavimas. Todėl socialinis pedagogas turi būti pasirengęs priimti skirtingas, kiekvienai šeimai būdingas problemas ir, atsižvelgdamas į konkrečios situacijos specifiką, taikyti šeimos diagnostikos, šeimos konsultavimo, psichologinio - pedagoginio tėvų švietimo, tėvų ir vaikų santykių koregavimo, šeimyninės psichoterapijos metodus.

Socialinio pedagogo veikla susijusi ne tik su tarptautiniais vaikų teises ir jų teisėtus interesus reglamentuojančiais dokumentais, Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais norminiais dokumentais, pedagogų etikos principais, bet ir su socialinės pagalbos veiklos koordinavimu.

Socialinis pedagogas - tai vaiko advokatas visose vaikui svarbiose situacijose. Remiantis šia pagrindine nuostata, galime teigti, kad socialiniam pedagogui būtina išklaudyti vaiko problemas, stengtis palaikyti vaiką ar jo globėjus, būti tarpininku tarp vaiko ir kitų specialistų, siekiant padėti spręsti problemas arba numatyti specialistus ar institucijas, jeigu vienas išspręsti konkrečios problemos negali. Būdamas aktyvus ugdymo proceso dalyvis ir iniciatorius bei skatindamas pozityviosios socializacijos procesus, socialinis pedagogas ypatingą dėmesį skiria vaikams ir turinčioms sunkumų jų šeimoms.

Socialinis darbuotojas yra specialistas, kurio darbo paskirtis yra sustiprinti žmogaus prisitaikymo prie aplinkos sugebėjimus, atstatyti ryšius su bendruomene, padedant jam integruotis į visuomenę ir skatinti visavertį žmogaus socialinį funkcionavimą. Socialinis darbas orientuojamas į asmenį ar šeimą, esančius tam tikroje socialinėje aplinkoje ir veikiamus tam tikrų socialinių veiksmų. Socialinio darbo reikalavimas - sisteminis požiūris, kad visi trys elementai – asmuo, aplinka bei santykiai tarp asmens ir aplinkos, sudarytų vieningą visumą. Jo tikslas yra galimybės žmonėms (grupėms, bendruomenėms) savarankiškai įveikti iškilusias socialines problemas suteikimas, žmogaus socialinė integracija, atskleidžiant reikalingus jam vidinius bei išorinius išteklius ir visiškai, veiksmingai, koordinuotai juos panaudojant. (Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksas).

G. Kvieskienė (2007) teigia, „socialinis darbuotojas tai pagrindinis pozityviosios vaikų socializacijos proceso koordinatorius, o dažnai ir sudėtingų pažeistos socializacijos atvejų vadybininkas, kurio uždavinys – situacijos diagnozavimas, pozityviosios socializacijos scenarijaus numatymas, veiklos planas, apmąstymas kokie specialistai profesionalai bus reikalingi įgyvendinant siekį, vadovauti bei daryti įtaką pozityviosios vaiko socializacijos procesui. Pozityvioji socializacija tai yra pozityvių veiksmų politika, kurios pagalba atitinkami asmenys (ar jų grupės) „koreguoja socializacijos subjektų elgseną, siekia įtvirtinti kultūros pozityviusius komponentus ir sudaryti užkardą visuomenei nepriimtinių šios kultūros elementų pasekmėms“ (Kvieskienė, 2007, p. 27).

Socialinių darbuotojų vaidmuo visuomenėje yra labai svarbus: kaip tik jie pagal savo galimybes, stengdamiesi nepažeisti žmogaus orumo, padeda asmeniui ir šeimai spręsti socialines problemas. Itin svarbus šių darbuotojų profesinis pasirengimas, nes tik kvalifikuoti darbuotojai geba laiku ir tinkamai padėti asmeniui ir šeimai. (LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pranešimas).

Socialinio darbuotojo pagrindinis darbas yra kompleksinė parama šeimai. Svarbiausias klientas yra vaikas. Darbo pradžioje dirbama su socialinio bendravimo problemas patiriančiu vaiku, o po kiek laiko įtraukiama ir jo šeima. Socialiniai darbuotojai mano, kad paraleliai dirbti su vaiku ir su šeima, kaip to norėtų savivaldybės, tikrai neprofesionalu. Iš pradžių būtina padėti vaikui išsivaduoti iš jį slegiančio gėdos ir kaltės jausmo dėl tėvų netinkamo gyvenimo būdo, išmokyti jį nesijausti kaltam dėl to, kas vyksta šeimoje, ir priimti realybę tokią, kokia ji yra, ir tik tada į darbą įtraukti tėvus. Šie pirmi žingsniai yra itin svarbūs, norint spręsti problemą šeimoje kompleksiškai. Visų pirma socialinis darbuotojas, dirbdamas su šeima, turi būti nuoseklus, lankstus, vengti keršto, atviras, sąžiningas šeimai, paaiškinantis galimus padarinius, jei šeima nedirbs kartu. Labai svarbus neteisiškas požiūris ir empatija. Šių šeimų bendravimo įgūdžiai gali būti labai riboti. (Louise C. Johnson, (2001).

Socialiniai darbuotojai dirba su žmonėmis, kurie įprastai nepasitiki savimi ar nėra pasirengę patys kalbėti apie platesnius klausimus, bet privaloma tuo ypač rūpintis, kai dirbama su vaikais ir jaunuoliais: iš dalies dėl to, jog visuomenė apskritai minimalizuoja jų įtaką ir reikšmingumą, ir todėl, kad dauguma gerovės sistemų išsirutuliojo be tiesioginio vaikų ir jaunuolių indėlio. Jaunieji klientai taip pat menkai pasitiki socialinio darbo sistema, ypač jei jie anksčiau patyrė, kad jų nesiklausoma arba nepriimami rimtai. Vaikų ir jaunuolių efektyvaus dalyvavimo propagavimas yra įgūdis, kurio su kūrybiškumu ir praktika galima išmokti per tam tikrą laiką. Net ir labai jauniems vaikams gali būti padedama išreikšti savo nuomones ir tam tikrų aplinkybių bei asmenų supratimą - per piešimą, pasakojimus ir žaidimus. Svarbu, kad socialiniams darbuotojams būtų aiškios jų pareigos ir atsakomybės. Jie neabejotinai privalo

užtikrinti, kad vaikai ir jaunuoliai būtų visapusiškai informuoti apie potencialias atviro kalbėjimo pasekmes ir riziką. Kartais socialiniams darbuotojams galbūt reikės veikti vaikų ir jaunuolių vardu, nes tai daryti gali būti per daug pavojinga patiems vaikams. Taigi didžiąją dalį laiko jie jungs savo ir savo jaunų klientų jėgas, bandydami lemti pozityvius ir ilgai trunkančius pokyčius individų, grupių ir visuomenės lygiuose. (Socialinis darbas ir vaiko teisės, 2008).

Pedagoginis personalas privalo padėti vaikui užtikrinant jo saugumą, šalinant mokyklos nelankymo priežastis, ugdant socialinius įgūdžius, skatinant aktyvumą bei vykdant neigiamų reiškinių prevenciją.

2.3 Vaikų dienos centrų paskirtis ir teikiamos paslaugos

Pasak A. Blėdienės (2008), išsiaiškinti socialinės rizikos šeimas padeda vaikų dienos centrų steigimas. Imta aktyviau domėtis dienos centrus lankančių vaikų šeimų problemomis, tiksliau suregistruotos socialinės rizikos šeimos, auginančios vaikus.

„Vaikas kasdien suvokia realią tikrovę ir pats joje dalyvauja perimdamas iš tėvų įvairias elgesio, veiklos ir charakterio savybes. Tėvų tikslas – mokyti vaikus tinkamai pasirinkti vertybes ir pagal jas konstruoti savo gyvenimo kelią, ugdymo požiūriu tikslingai organizuoti savo bei vaikų gyvenimą ir elgesį“, teigia Dapkienė (2002 p. 39-40). Tačiau ne visos šeimos geba įgyvendinti šį tikslą arba jį įgyvendina netinkamai. Jos susiduria su sunkumais visuomenėje, šeimoje, tarpusavio santykiuose bei auklėjant vaikus.

Ilgą laiką Lietuvoje šeimai buvo teikiama pasyvi pagalba: materialinė parama ir stacionarios socialinės paslaugos. (Sipovič, 85 p.) Vykstant reformoms, socialinės paslaugos tampa svarbesne ir reikšmingesne socialinės apsaugos sritimi.

Socialinės paslaugos – tai pagalbos asmenims suteikimas įvairiomis nepiniginėmis formomis bei globos pinigais, siekiant grąžinti sugebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę. (Socialinių paslaugų katalogas. 2000).

Socialinė paslauga yra socialinio darbo organizavimas konkrečioje įstaigoje, bendruomenėje dirbti su tam tikromis klientų grupėmis. Paslaugos socialinės rizikos šeimai suteikiamos savivaldybės lygmenyje, naudojantis egzistuojančiais resursais ir skatinant naujų paslaugų atsiradimą ir vystymą. Visi veiksmai skiriami užtikrinti vaiko saugumą jo paties namuose, kai šeima mokoma naujų sveikų funkcionavimo įgūdžių, gerinant tėvystės įgūdžius, tenkinant būtinus šeimos poreikius – saugumą, pastovumą bei vaiko ir šeimos gerovę (Žukauskienė, 1996; Navaitis, 2002).

Socialinė pagalba – tai procesas, įpareigojantis visuomenę ar bendriją kaip visumą, bei ją sudarančias institucijas, organizacijas ir individus, teikti visuomenišką tarpusavio pagalbą, ieškoti išeities iš sudėtingos situacijos, pagerinti sąlygas ir pakeisti ar įkurti naujas institucijas.

Institucijos, atsakingos už socialinių paslaugų teikimą, siekia pritaikyti vertybių, tikslų, gyvenimo sąlygų ir žinių visumą šeimai ir jos aplinkos problemų sprendimui bei socialinės pagalbos klimato gerinimui (Danisevičienė, 2007).

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2002-04-09, Nr.I-1579), pagrindinis uždavinys teikiant socialines paslaugas – gražinti galimybę vaikų dienos centro lankytojams pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę. Socialinių paslaugų tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. (Socialinių paslaugų įstatymas 2006).

Socialinės paslaugos teikiamos siekiant užkirsti kelią asmens, šeimos, bendruomenės socialinėms problemoms kilti, taip pat visuomenės socialiniam saugumui užtikrinti. (Socialinių paslaugų įstatymas 2006).

Socialinės paslaugos socialinės rizikos šeimai teikiamos padedant ugdyti suaugusių šeimos narių socialinius įgūdžius ir motyvaciją kurti saugią, sveiką ir darnią aplinką savo namuose, šeimoje, palaikyti socialinius ryšius su visuomene ir užtikrinti šioje šeimoje augančių vaikų visapusišką vystymąsi ir ugdymą. Teikiant socialines paslaugas socialinės rizikos šeimai, turi būti užtikrinamas socialinių paslaugų teikimas ir vaikams. Pagalbos teikimas šeimai - tai bendro pobūdžio priemonių, kuriomis siekiama stiprinti šeimos ir kiekvieno nario pozicijas visuomenėje, taikymas. Tai yra:

- įstatymai, stiprinantys šeimos gerovę;
- lygių galimybių ir žmogaus teisių užtikrinimas;
- socialinės politikos tobulinimas šeimos gerovei užtikrinti;
- šeimos kaip institucijos įvaizdžio stiprinimas visuomenėje;
- sveikatos apsaugos užtikrinimas visiems šeimos nariams;
- ekonominių galimybių plėtotė, užtikrinanti šeimos savarankiškumą (Johnson, 2001).

Viena iš pagrindinių socialinių paslaugų teikimo institucijų socialinės rizikos šeimoms yra vaikų dienos centrai, kuris sudaro galimybę vaikams būti ugdomiems, įgyti įgūdžių, kurių neįgyja šeimoje.

„Vaikų dienos centras – tai socialinių paslaugų įstaiga, kurios paskirtis – teikti dienos globos, užimtumo, laisvalaikio organizavimo ir kt. paslaugas vaikams, tuo pačiu gerinant gyvenimo kokybę mažas pajamas turinčių ir probleminių šeimų vaikams ir siekti normalizuoti jų santykius su socialine aplinka“ (Socialinių paslaugų katalogas, 2000-07-10 Nr. 70). Nacionalinėje nevyriausybinėse organizacijų vaikų dienos centrų 2002 – 2004 metų programoje dienos centras apibrėžiamas, „įstaiga, teikianti probleminių šeimų vaikams ir pačioms šeimoms socialines, taip pat priešmokyklinio ir papildomojo ugdymo paslaugas“ (Lietuvos Respublikos

vyriausybės nutarimas dėl nacionalinės nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002-2004 metų programos nutarimas, 2002).

Nacionalinėje nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2005 – 2007 metų programoje pateikiamas toks apibrėžimas: „Vaikų dienos centras – viešasis juridinis asmuo, teikiantis socialines ir ugdymo paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimas „Dėl nacionalinės vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programos patvirtinimo“, 2004). Vaikus į dienos centrus siunčia savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos tarnyba, mokyklų ir seniūnijų socialiniai darbuotojai. (Indrašienė, Šlapelienė, 2007).

Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programa (2004-12-01, Nr. 1525), tęsia nacionalinę nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002-2004 metų programą. Programa skirta vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, socialinėms problemoms, susijusioms su vaikų priežiūra ir ugdymu spręsti. Padėties analizėje teigiama, kad „daug socialiai pažeidžiamų, įvairių materialinių ir psichologinių problemų turinčių šeimų vis dar nesugeba prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų. Socialinės rizikos šeimos stokoja vaikų priežiūros ir ugdymo įgūdžių, neužtikrina pagrindinių savo vaikų teisių“.

Programos parengimą įtakojo įvairūs socialiniai, ekonominiai pokyčiai, kurie susilpnino socialinės rizikos šeimų galimybes rūpintis savo vaikais, suteikti jiems tinkamą priežiūrą ir ugdymą. Nesant tinkamoms sąlygoms vaiko ugdymui ir priežiūrai šeimoje, vaikas yra linkęs nusikalsti, pradėti gyvenimą gatvėje ir taip tapti socialinės atskirties dalimi. Buvo pastebėta, kad teikiant vien materialinę pagalbą (pašalpos šeimoms, nemokamas vaikų maitinimas mokykloje, būsto išlaidų kompensacijos) socialinės rizikos šeimų gyvenimo kokybė nepagerėjo, buvo nuspręsta kurti socialinių paslaugų infrastruktūrą, skirtą intensyviai socialiniam darbui ne tik su socialinės rizikos šeimose augančiais vaikais, o su visa šeima sistemingai. (Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programa, 2004).

Šios programos tikslas – skatinti kurti socialinių paslaugų infrastruktūrą, skirtą dirbti su socialinės rizikos šeimomis, kad vaikai galėtų augti savo šeimose ir nebūtų atskirti nuo tėvų.

Lietuvoje, nevyriausybinių organizacijų iniciatyva pradėti steigti dienos centrai vaikams. „Nevyriausybinių organizacijų (NVO) – visuomenės naudai Lietuvoje veikiantis, savarankiškas, nuo valdžios ir verslo nepriklausomas, pelno ir valdžios rinkimuose nesiekiantis, savanoriškumo pagrindu įsteigtas juridinis asmuo“. (Nevyriausybinių organizacijų reikalų komisijos posėdžio protokolas 2007-12-06). Nevyriausybinių organizacijų veiklos bruožai, vertybės ir principai paremti bendravimu ir bendradarbiavimu. Bendruomeniškumas ypatingai svarbus sprendžiant vaikų patiriančių smurtą šeimoje problemas. Nevyriausybinių organizacijų dirbo ir dirba vadovaudamiesi bendruomeniškumo, solidarumo, lygybės principais, dažniausiai be darbo

sutarčių ar darbo laiko reglamentavimo, remdamiesi altruizmo, bendradarbiavimo, pasiaukojimo principu.

Vaikų dienos centrų plėtra suaktyvėjo patvirtinus „Nacionalinę vaikų dienos centrų 2002-2004 metų programą“, nes atsirado galimybė gauti finansavimą iš valstybės biudžeto. Patvirtinus programą buvo pateikiamos darbo su socialinės rizikos šeima gairės, tačiau centrai patys kuria savo veiklos programas, ko pasėkoje egzistuoja įvairūs darbo su šiomis šeimomis metodai.

Vaikų dienos centrų teikiamų paslaugų gavėjai – socialinės rizikos šeimos, kurios yra įtrauktos į Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyriaus apskaitą pagal socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 28 d. įsakymą Nr. A1-212 „Dėl socialinės rizikos šeimų auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 86-3373) bei nepasiturintys gyventojai (vaikai ir (ar) tėvai), kurie gauna socialinę pašalpą pagal Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą (Žin., 2003, Nr. 73-3352; 2011, Nr. 155-7353) .

Patvirtinus Nacionalinę nevyriausybinę organizacijų vaikų dienos centrų programą vaikų dienos centrų sektoriaus plėtra suaktyvėjo. Atsirado galimybė dienos centrams gauti finansavimą iš valstybės biudžeto, o gaunami rezultatai džiugina: pagerėjęs dienos centrų lankančių vaikų elgesys ir pažangumas, padidėjęs vaiko pasitikėjimas savimi, pagerėję santykiai šeimoje, ko pasėkoje Lietuvos Respublikos Vyriausybę paskatino ir toliau remti vaikų dienos centrus. Šiuo metu veikla finansuojama Nacionalinės vaikų dienos centro 2013-2015 metų programos lėšomis, kurių tikslas atrinkti prioritetus labiausiai atitinkančius projektus.

Pastaruosiu metu Lietuvoje veikia 176 vaikų dienos centrai, o lankančių vaikų iš socialinės rizikos šeimų skaičius pateiktas 1 lent. Vaikų dienos centrų skaičius Lietuvoje nėra pakankamas, kad suteiktų pagalbą visoms socialinės rizikos šeimoms ir jose augantiems vaikams, reikėtų praplėsti tokių įstaigų kiekį, suteikiant paslaugas visiems vaikams, kurie teisiškai turėtų gauti šią paramą.

1 lentelė

Paslaugų gavėjų kintamumas 2008-2012 m

Metai	2008	2009	2010	2011	2012
Vaikai iš socialinės rizikos šeimų	6766	6764	8387	8013	6873

Dienos centruose vaikams organizuojamas ugdymas, pamokų ruošia, laisvalaikio užimtumas ir maitinimas. Su centrų lankančių vaikų tėvais dirbamas sistemingas socialinis darbas, jie skatinami geriau rūpintis savo vaikais ir jų ugdymu, tėvams teikiama reikiama

psichologinė, pedagoginė ir teisinė pagalba, šalinamos priežastys, dėl kurių vaikams gali būti nustatoma globa (rūpyba).

Dienos centrų darbuotojai įtraukia vaikus į naudingą bei jiems įdomią veiklą. Vaikai skatinami užsiimti kūrybiška, įvairiapusiška bendražmogiškais vertybėmis pagrįsta popamokine veikla. Įvairiais renginiais ugdomas jų savarankiškumas, kūrybiškumas, lavinamas estetinis suvokimas, ugdomi bendrieji bei vidinės kultūros įgūdžiai, kurie padeda vaikams keisti vertybinę orientaciją, atitraukia nuo kenksmingo gatvės poveikio. Dienos centruose sudaromos sąlygos vaikų socializacijai, įtraukiant juos į įdomią ir naudingą veiklą. (Kvedaravičiūtė, 2007).

Kiekvieno vaikų dienos centro veikla yra individualaus pobūdžio, todėl kiekvienas centras stengiasi kuo geriau tenkinti konkrečios klientų grupės poreikius. Vaikų dienos centruose daug dėmesio skiriama individualiam socialiniam darbui su rizikos grupės vaiku. Išsamiai šį darbo pobūdį aprašė V. Indrašienė (2004). Ji teigia, kad „individualus socialinis darbas – tai kryptis, vertybių sistema, praktikos rūšis, naudojama socialinių pedagogų, teikiančių pagalbą ugdytiniui, jo šeimai ir drauge sprendžiančių psichologines, socialines – ekonomines problemas, palaikančių individualų ryšį su jais“ (Indrašienė, 2004 p. 39). Tokio darbo tikslas, skatinti atkurti abišaliai naudingą ugdytinių ir visuomenės tarpusavio sąveiką, siekti pagerinti kiekvieno žmogaus gyvenimą. Dirbant individualų socialinį darbą su rizikos grupės vaiku, autorė siūlo:

- įvertinti riziką;
- nustatyti specifiką;
- nustatyti programos tikslus;
- numatyti resursus;
- susidaryti veiksmų planą;
- įgyvendinti pasirinktas priemones;
- įvertinti efektyvumą.

Vaikų dienos centrų kūrybiškumas, kuris skatina veikti, lemia teikiamų socialinių paslaugų vaikams įvairovę bei lankstumą ir šios paslaugos yra veiksmingesnės ir naudingesnės. Vaikų dienos centrai Lietuvoje teikia panašaus pobūdžio paslaugas, todėl įgyvendinant veiklų programas galima išsikelti šiuos tikslus:

- teikti socialines paslaugas rizikos grupės vaikams ir šeimoms, padedant jiems integruotis į visuomenę;
- aktyviai kovoti su socialinėmis problemomis, užkirsti kelią skurdui, alkoholizmui, narkomanijai, nusikalstamumo plitimui, socialinei atskirčiai;
- skatinti bendruomenės aktyvumą, savarankiškumą bei sąmoningumą, sprendžiant problemas, atstatyti dėl įvairių rizikos faktorių sutrikusias asmenų biosocialines funkcijas, taip pat atkurti ryšius su juos supančia aplinka ir bendruomene, išvengti socialinės atskirties;

- sudaryti sąlygas kūrybingai ir turiningai praleisti laisvalaikį, bendrauti, tobulinti, socialinius, kultūrinius įgūdžius, tobulėti kaip asmenybei, mokantis dirbti kompiuteriu;
- dirbti socialinį darbą su socialinės rizikos šeima, kad būtų užtikrintos tinkamos sąlygos vaikui augti savo biologinėje šeimoje;
- užimti rizikos vaikų laisvalaikį įdomia ir kūrybinga veikla, atitraukiant juos nuo neigiamos gatvės įtakos, priklausomybių;
- ugdyti paauglių bendravimo įgūdžius, organizacinius gebėjimus, savivertę, savarankiškumą, kūrybiškumą, skatinti aktyvų dalyvavimą pačių organizuojamose veiklose;
- sudaryti sąlygas vaikų saviraiškai ir pripažinimui;
- teikti informaciją, įvairių sričių specialistų konsultacijas;
- ugdyti jaunimo lyderius iš rizikos grupės šeimų vaikų, kurie taptų savarankiškais ir tvirtomis asmenybėmis, paremtomis moralinėmis vertybėmis, turėtų autoritetą bendraamžių grupėje, sugebėtų organizuoti renginius. (M. Išoraitė. 2007. 99-111 p.)

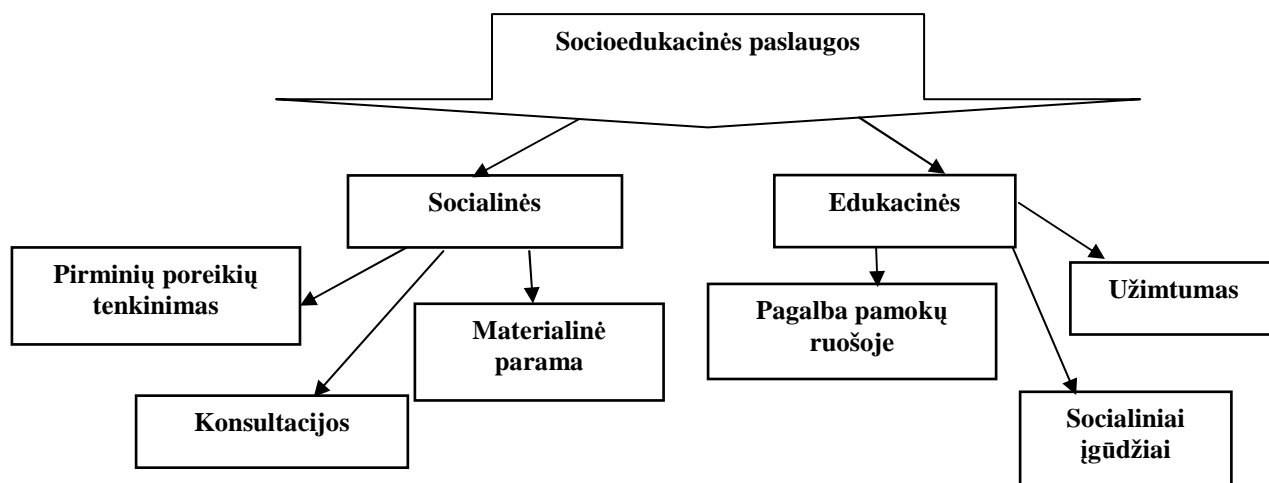
Leliūgienė (2001) socioeducacinę veiklą apibūdina taip: socioeducacinė veikla – tai permanentinį pobūdį turinti veikla, nukreipta į ugdytinio visapusišką galių plėtojimą ir ugdymą, sąlygų asmenybės vystimuisi ir individualiam ugdymuisi sudarymą, užtikrinant ugdytinio pilnutinę socializaciją jį supančioje aplinkoje bei jo integraciją, kartu įgalinant jį prisitaikyti prie nuolat pasaulyje vykstančių visuomenės pokyčių.

Socioeducacinis darbas yra mokslas bei praktika, padedanti žmonėms pasiekti efektyvų psichosocialinį funkcionavimą bei lemianti societarius pokyčius stiprinant žmonių socialinę gerovę (Barker, cit. Leliūgienė, 2001). Socioeducaciniam darbui su vaikais reikia įvairių gebėjimų: gebėjimo atidžiai klausyti, išsakyti savo pageidavimus, gebėjimo bendradarbiauti, ugdyti gyvenimiškus įgūdžius, mokyti kurti santykius ar mokyti vaiką lemti savąją socializaciją. Efektyvią pagalbą paveikia ir gebėjimas laiku pasibelsti į vaiko širdį. Tai kompetencija, kuri susiformuoja nuolat bendraujant su vaiku, renkant informaciją, išbandant įvairius metodus ir dirbant su pačiu savimi. (Vosylienė, 2009).

Terminas sociokultūrinis yra sudurtas iš dviejų žodžių ir naudingas kaip priminimas, kad visuomenė ir kultūra sudaro visumą arba kontekstą. (Kvieskienė, 2003, p. 23). Vaikų dienos centrų veikla skiriama į edukacines ir socialines, iš kurių plačiausiai taikomos yra socialinės paslaugos. Socioeducacines paslaugas galima skirstyti pagal šią schemą (žr. 3 pav.): (Schema sudaryta darbo autorės, remiantis Štuopyte *Socialiniai mokslai*. 2010 Nr.2).

Teikiamų socioeducacinių paslaugų apibendrinimas.

- Maitinimo organizavimas. Kiekvieną dieną centre organizuojami pavakariai, nes pietus vaikai pavalgo mokykloje, o namo grįžta vakare.

3 pav. Socioedukacinių paslaugų klasifikavimas

➤ Mokymosi motyvacijos stiprinimas. Mokymasis yra orientuotas ne tik žinių kaupimą, bet ir į gebėjimų bei savimonės ugdymą, paaugliai lavėdami tampa savarankiškais asmenybėmis (Spierts, 2003 p. 145). Nesėkmės moksle gali sužadinti vaiko priešišumą, pyktį ar pavydą draugams, kuriems sekasi. Tokie vaikai gali pasidaryti nedrausmingi, užsispyrę ir įsižeidę (Zambacevicienė, 2006). Rizikos grupės vaikai turi įvairių mokymosi sunkumų, sunkiai sukaupia dėmesį, nesugeba ilgesnį laiką intensyviai dirbti, greitai pavargsta ir išsenka, todėl suformuoja neigiamą mokymosi motyvaciją, jie praleidinėja pamokas arba visai nustoja lankyti mokyklą. Remiantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, visi sveiki vaikai iki 16 metų amžiaus privalo mokytis.

➤ Socialinis darbas su šeima. Organizuojant pagalbą socialinės rizikos šeimoms, daugiausia dirbama su jose augančiais vaikais, tačiau į socialinį darbą įtraukiama šeima kaip sistema, labiausiai veikianti dienos centro lankytojus. Organizuojami susitikimai su šeimos nariais, savipagalbos grupės, paskaitos bei vykdoma prevencinė veikla.

➤ Laisvalaikio užimtumas. Vaikams atėjusiems iš mokyklos organizuojama veikla, kuri labiausiai atitinka jų poreikius pagal amžiaus grupes (šokiai, dainavimas, meninė raiška), nes šių šeimų tėvai ne visada išgali sumokėti už vaiko papildomą ugdymą.

➤ Pamokų ruošą. Lankytojams suteikiama pagalba ruošiant namų darbus: priemonės bei papildomas ugdymas suteikia galimybę vaikams iš socialinės rizikos šeimų mokytis, šviestis ir tobulinti savo žinias bei mokykloje neatsilikti nuo programos ir bendraklasių.

➤ Pedagoginės, socialinės, psichologinės konsultacijos. Mokoma spręsti ir valdyti konfliktus, įvardyti jausmus ir atvirai kalbėti apie problemas, taip jas identifikuojant ir randant sprendimus iš sudėtingų situacijų.

➤ Socialinių įgūdžių ugdymas. Vaikai mokomi bendravimo, bendradarbiavimo, higienos bei kitų socialinių įgūdžių, taip sudaromos sąlygos betarpiškai bendrauti su kitais bendraamžiais, mažinama socialinė atskirtis.

➤ Kūrybinis ugdymas. Meninė raiška atskleidžiama per dainavimą, šokį, tapybą, rašinius, kurie atskleidžia vaikų potencialą.

➤ Dailės terapija. Šios terapijos rūšies dėka vaikai atskleidžia savo jausmus, emocijas ir išgyvenimus, tai lengviausias kelias „prakalbinti“ vaiką.

➤ Darbo terapija. Kiekvienas vaikas turi sugebėti susidoroti su kasdienio gyvenimo reikalavimais ir iššūkiais, todėl reikia formuoti ir ugdyti tokius socialinius įgūdžius (Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas, 2001): sprendimų priėmimą; kūrybišką mąstymą; kritinį mąstymą; efektyvų bendravimą; asmeninį bendravimą; savęs pažinimą; emocijų valdymą; empatiją; streso įveikimą.

➤ Krikščioniškų vertybių ugdymas. Vertybių ugdymo programa skatina toleranciją, žmoniškumą ir kitus vertingus jausmus, to pasėkoje visuomenės jaunieji nariai turi galimybę vadovautis teisingomis vertybėmis ir atmesti negatyvius, tačiau visuomenėje gausiai paplitusius veiksnius.

➤ Lytiškumo ugdymas. Pokalbiai, informavimas ir konsultavimas apie lytinį brendimą, individualūs ir grupiniai užsiėmimai.

➤ Labdara – parama. Gautos paramos ir labdaros paskirstymas socialinės rizikos šeimoms, kurių vaikai lanko dienos centrą.

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuva sėkmingai pereina nuo pašalpų socialinės rizikos šeimoms teikimo link paslaugų. Vaikų dienos centrai padeda užtikrinti paslaugų prieinamumą labiausiai pažeistai visuomenės grupei – vaikams, o tam yra rengiamos nacionalinės dienos centrų veiklos programos. Programose didžiulis dėmesys yra skiriamas vaikų socializacijai, kuri apima socialinių įgūdžių ugdymą, ugdymo ir laisvalaikio organizavimą, tarpininkavimą bei konsultavimą, organizuojamas turiningas laisvalaikio praleidimas, popamokinė veikla, stiprinama vaikų mokymosi motyvacija ir siekiama sėkmingos integracijos į visuomenę.

2.4 Vaikų dienos centrų įstatyminė, teisinė bazė

Lietuvos Vaikų dienos centrai savo kasdieninėje veikloje vadovaujasi šiais aktualiais įstatymais, teisės aktais:

➤ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Ratifikuota 1995.04.27 įstatymu Nr. IJ865. Žin., 1995J05J05, Nr.37J913); Konvencija apsaugo pagrindines vaiko žmogaus teises: teisę į išlikimą ir gyvenimą; į vaiko visapusišką ir pilnutinį (iš)vystimąsi; į

apsaugą nuo visų smurto formų, teisę išreikšti savo nuomonę ir būti išgirstam. Ji rūpinasi šeima, teise į apsaugą, meilę, draugystę, saugumą ir laimę.

➤ Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija (Generalinės Asamblėjos rezoliucija. Ratifikuota 1995.07.03. įstatymu Nr. IJ983. Žin., 1995J07J21, Nr.60J1501); Valstybės dalyvės, siekdamos apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant seksualinį piktnaudžiavimą, kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imasi visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių. Tarp tokių apsaugos priemonių reikiamais atvejais gali būti ir veiksmingos socialinės programos, leidžiančios suteikti paramą vaikui ir jį globojantiems asmenims ir išaiškinti, pranešti, perduoti nagrinėti, tirti, gydyti ir imtis kitų priemonių minėtais žiauraus elgesio su vaiku atvejais, o prireikus iškelti baudžiamąją bylą

➤ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992J11J30, Nr.33J1014);

➤ Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos fondų įstatymas (Žin., 2004J01J13, Nr. 7J128);

➤ Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (Žin., 2007J07J21, Nr. 81J3324);

➤ Lietuvos Respublikos Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (Žin., 2006J01J12, Nr. 115J3228);

➤ Socialinių paslaugų katalogas 2000 m. (2000-07-10, Nr.70), kuriame nurodoma, kad vaikų dienos centrų paskirtis, teikti dienos globos, užimtumo, laisvalaikio organizavimo ir kitas paslaugas vaikams, tuo pačiu gerinant gyvenimo kokybę mažas pajamas turinčių ir probleminių šeimų vaikams ir siekiant normalizuoti jų santykius su socialine aplinka;

➤ Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos (2003-01-18, Nr.A1-207), kurios skirtos specialistams, kurie organizuoja ir vykdo veiklą su socialinės rizikos šeimomis. Šių rekomendacijų tikslas – pateikti socialinio darbo specialistams siūlymus, kaip padėti socialinės rizikos šeimai spręsti problemas, taikant prevencines, intervencines priemones;

➤ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas (2004-02-14, Nr. IX-1969), kuris aktualus tuo, kad reglamentuoja juridinių asmenų, kurių teisinė forma yra asociacija (vaikų dienos centrai), steigimą, valdymą, veiklą, pertvarkymą, pabaigos ypatumus. Tai juridinių ir fizinių asmenų savarankiškas susivienijimas, kuris vykdo vaikų dienos centro narių nustatytus socialinius uždavinius bei funkcijas. Tačiau vaikų dienos centrams kaip asociacijoms, kurių veiklą reglamentuoja ir kiti įstatymai, šio įstatymo nuostatos galioja ir taikomos tik tiek, kiek neprieštarauja kitų įstatymų nuostatoms;

➤ Socialinių paslaugų planavimo metodika (2006-11-15, Nr.1132), kurios esmė – nustatyti socialinių paslaugų planavimo savivaldybėje principus, socialinių paslaugų planavimo subjektus,

socialinių paslaugų plano projekto tvarką, plano struktūrą ir turinį. Vienas svarbiausių socialinių paslaugų planavimo proceso tikslų yra gerinti socialinių paslaugų kokybę, didinti jų kompleksškumą ir veiksmingumą, apimantį efektyvesnės socialinių paslaugų struktūros kūrimą ir esamos pertvarkymą.

Galima teigti, kad rizikos grupės šeimos ir vaikai kelia susidomėjimą, šiuo klausimu dirba įvairios darbo grupės, rengiamos programos, planai, rekomendacijos, strategijos, kuriomis siekiama užtikrinti pagalbą šeimoms ir vaikams. Svarbu prisidėti prie socialinės politikos formavimo, reaguoti į daromus politikų sprendimus, nes valstybės socialinė politika yra palanki vaikų dienos centrų vystimuisi ir plėtrai.

3. DIENOS CENTRŲ TEIKIAMŲ SOCIOEDUKACINIŲ PASLAUGŲ RIZIKOS ŠEIMŲ VAIKAMS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Kardelis K. (2002), Bitinas B. (2006) nurodo, kad tyrimo metodologija yra teorija, kuri nagrinėja mokslinio pažinimo procesą, jo principus, mokslinio tyrimo metodus ir techniką.

Prieš pradėdant tyrimą buvo atlikta literatūros analizė, kuri leido išskirti problemą, suformuluoti tyrimo tikslą bei uždavinius, bei išsikelti hipotezę.

Atliekant dienos centrų specialistų bei juos lankančių vaikų apklausas, buvo pasitelktas kiekybinis metodas. Kiekybiniam tyrimui būdingas siekis ieškoti išorinių reiškinių požymių, išgaunant įvairius rodiklius, kurie gali būti išreikšti skaičiais ir matuojami. Todėl kiekybinio tyrimo mokslinę vertę nusako gauti jo rezultate kiekybiniai rodikliai. Be to, kiekybinis tyrimas yra labiau struktūrizuotas ir suplanuotas, nes tyrimo metodai bei duomenų matavimo priemonės dažniausiai būna sukonstruotos dar prieš tyrimą. Kardelis K. (2002).

Atlikus mokslinės literatūros ir dokumentų turinio analizę, parengti du tyrimo instrumentai atskiroms tiriamųjų grupėms – specialistams bei vaikams. Tyrimui atlikti pasirinktas anketinės apklausos metodas. Anketavimo metodas buvo pasirinktas tuo tikslu, kad anketoje pateikus klausimus greitai surenkama statistinė medžiaga, atskleidžianti faktinę realybę, jos raidos tendencijas, vieno reiškinių priklausomybę nuo kitų, jų sąveiką. Visi šie duomenys, išreikšti empiriniais kiekybiniais rodikliais, atspindi tikrovę. Tidikis R. (2003).

Sudarytos dvi mišraus tipo anketos specialistams ir vaikams (žiūrėti priedus Nr. 1, Nr. 2). Anketų struktūra yra panaši, tačiau vaikams siauresne apimtimi. Tyrimo instrumente pateikiami tokie klausimai, kurie atspindėtų specialistų nuomonę apie vaikų dienos centruose vykdomas veiklas, organizuojamą užimtumą bei teikiamų paslaugų kokybę.

Pirmąją, specialistams skirtą anketą sudaro 24 klausimai (20 uždaro tipo, 4 atviro tipo klausimai).

Klausimyną specialistams sudaro 5 blokai. *Instrukcinis – motyvacinis*, kuriame supažindinama su tyrimo tikslu, anketos pildymo taisyklėmis, akcentuotas anketos anonimiškumas. *Demografinis* (1-6) klausimai – skirtas informacijos apie respondentus surinkimui. Klausimų blokas (7-9) įvertinantis socialinės rizikos šeimas. 10 klausimų blokas apie respondentų darbinę patirtį, bei 5 klausimų blokas, norint išsiaiškinti vaikams teikiamų paslaugų kokybę.

Antrąją, vaikų dienos centrus lankantiems vaikams skirtą anketą sudaro 18 klausimų (14 uždaro tipo, 4 atviro tipo klausimai).

Klausimyną suskirstytas į 4 blokus. *Instrukcinis* – kuriame supažindinama su tikslu, akcentuojamas anketos anonimiškumas. *Demografinis* (1-5) – skirtas informacijos apie respondentus surinkimui. Klausimų (6-15) blokas – respondentų nuomonė apie dienos centrą. Klausimų (16-18) blokas – respondentų nuomonei apie teikiamų paslaugų kokybę.

Specialistų bei vaikų atsakymams fiksuoti naudota keturių pakopų skalė (visiškai nesutinku, sutinku, sutinku, visiškai sutinku, visiškai ne, ne, taip, visiškai taip, niekada, retai, dažnai, visada), trijų (sutinku, iš dalies sutinku, nesutinku; nežinau, taip nežinau, ne), penkių (labai blogai, blogai, vidutiniškai, gerai, labai gerai). Kiekybiniam tikslinių grupių tyrimui atlikti taikyta apklausa raštu, betarpiškai dalyvaujant tyrėjai, ir apklausa elektronine forma, siunčiant ir gaunant anketas elektroniniu paštu.

Tyrimo imtis sudaryta tikslinės atrankos būdu. Laikytasi nuostatos, kad imtis – tiriamieji yra pakankamai informatyvūs tyrimo tikslų atžvilgiu, nes betarpiškai dalyvauja procesuose, kurie yra tyrimo objekto ribose, yra sukaupę pakankamai patirties ir gali teikti patikimą informaciją apie tiriamą reiškinį. Tyrimas atliktas 2013 m. spalio mėnesį. Tyrime dalyvavo Šiaulių apskrityje sėkmingai dirbantys 18 vaikų dienos centrų: 6 dienos centrai Šiauliuose; 5 – Akmenės rajone; 4 – Radviliškio rajone; 2 – Pakruojo rajone; 1 – Joniškio rajone. Tyrimo metu buvo apklausta – 93 vaikų dienos centrus lankantys skirtingo amžiaus vaikai, kad būtų galima įvertinti įvairesnę patirtį ir nuomones ir 43 juose dirbantys specialistai. Iš viso tyrime dalyvavo 136 respondentai. Tyrimo metu išdalinta 170 anketų. Duomenų analizei buvo panaudota 136 anketos; 34 anketos negrįžo.

Tyrimo duomenų analizei naudotas aprašomosios statistikos metodas, nustatant respondentų atsakymų santykinių dažnių procentinę išraišką, anketų duomenis suvedus į matricas. Tyrimo duomenims apdoroti, sisteminti ir pavaizduoti grafiškai naudota Windows Microsoft Office 2007 programa. Tyrimo duomenys įvertinti ir interpretuoti. Išvados ir rekomendacijos suformuluotos gautų tyrimo rezultatų pagrindu.

Tyrimo metu laikytasi tyrimo etikos reikalavimų; užtikrintas konfidencialumas ir anonimiškumas.

3.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

3.2.1. Specialistų anketinės apklausos duomenų analizė

Anketinės apklausos būdu iš viso apklausta 43 respondentai iš Pakruojo, Šiaulių, Akmenės, Radviliškio, Joniškio rajonų vaikų dienos centrų. Charakterizuojant respondentus, akcentuojamas jų išsilavinimas, pedagoginė kvalifikacija bei užimamos pareigos, pasiskirstymas pagal lytį, amžių ir gyvenamąją vietą. Siekiant atlikto tyrimo rezultatų apibūdinimo, paminėti demografiniai bruožai aptariami išsamiau.

Statistikai įvertinant tyrime dalyvavusius specialistus vidurkis 36 m., Moda – (dažniausiai pasitaikantis amžius) 34 m., Mediana – 34 m. Variacijos koeficientas (amžiaus sklaida vidurkio atžvilgiu) – 27,1%. Min. imties reikšmė – 24m., max. imties reikšmė – 65m. Lyties požiūriu, didžiąją respondentų dalį sudaro moterys, tai yra 95%, tuo tarpu vyrų dalyvavo tik 5%, kadangi dalyvių pasiskirstyme vyrauja moteriškos lyties respondentai, nebuvo tikslinga gautus tyrimo rezultatus analizuoti lyties aspektu.

2 lentelė

Respondentų gyvenamoji vieta					
Kaimas		Miestas		Miestelis	
N	%	N	%	N	%
8	19	22	51	13	30

Kaip matome 2 lentelėje 51% apklaustųjų gyvena mieste, 30% - kaime ir 19% respondentų gyvena miestelyje.

Galime daryti prielaidą, kad dienos centrų apskrityje yra daugiau įsikūrusių miestuose, negu kaimuose ar miesteliuose.

Labai svarbus imties rodiklis yra specialistų kvalifikacinė kategorija. 3 lentelėje pateikti duomenys leidžia teigti, kad visų dienos centrų respondentų, dalyvavusių tyrime, pusė (51%) turi socialinio darbuotojo kvalifikacinę kategoriją.

3 lentelė

Respondentų užimamos pareigos					
Socialinis darbuotojas		Socialinis pedagogas		Kita	
N	%	N	%	N	%
22	51	13	30	8	19

Specialistų kvalifikacinei kategorijai įtakos turi išsilavinimas ir pedagoginis darbo stažas (žr. 4 lentelė).

4 lentelė

Respondentų išsilavinimas							
Vidurinis		Aukštasis neuniversitetinis		Universitetinis		Studijuojantis	
N	%	N	%	N	%	N	%
0	0	8	19	28	65	7	16

Tyrime dalyvavę (65%) respondentų turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Tik 19% yra įgiję aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą ir 16% tyrimo dalyvių šiuo metu studijuojantys. Galima daryti prielaidą, kad apklaustieji yra motyvuoti, žinių bagažas yra didesnis bei platesnis ir jų pateikta nuomonė yra labiau argumentuota.

Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal darbo stažą pateikiamas 5 lentelėje. Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, 49% respondentų, kurių darbo stažas iki 5 metų, 44% respondentų, kurių darbo stažas nuo 6 iki 10 metų ir tik 7% respondentų, kurių darbo stažas siekia nuo 10 iki 15 metų.

5 lentelė

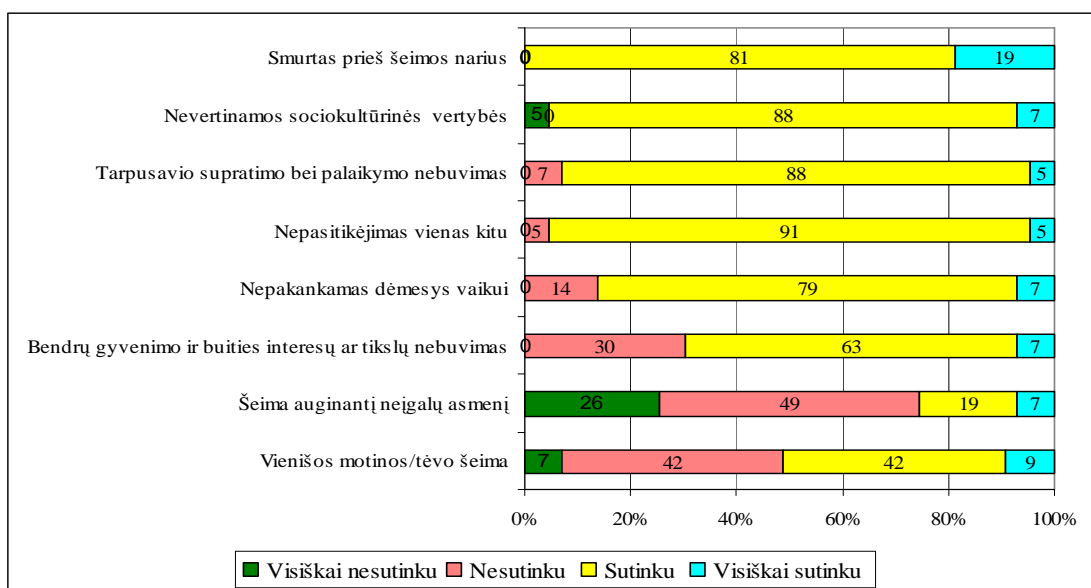
Respondentų pedagoginis darbo stažas									
0-5 metai		6-10 metų		11-15 metų		16-20 metų		21 ir daugiau metų	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
21	49	19	44	3	7	0	0	0	0

Vaikų dienos centrai savivaldybių teritorijose nevyriausybinių organizacijų iniciatyva pradėti steigti nuo 1996 metų ir darbuotojų dirbančių ilgiau nei 15 metų nėra.

Socialinės rizikos šeimų vertinimas

Siekiant identifikuoti socialinės rizikos šeimų vertinimą, anketinės apklausos metu respondentų buvo prašoma įvertinti pagal pateiktus požymius/teiginius rizikos šeimų augimą įtakojančius veiksnius, priežastis bei pagrindines problemas. Iš viso pateikta 28 požymiai, kuriuos respondentai galėjo įvertinti keturių lygių skalėje: visiškai nesutinku, nesutinku, sutinku, visiškai sutinku.

Vienas iš raktų į gerus tarpusavio santykius – abipusis pasitikėjimas. Jei jo nėra, galima tikėtis, kad bet kokie santykiai prieis liepto galą, o pasitikėjimas grindžiamas abipuse pagarba bei sąžiningumu, tai saugumo jausmas, kuriame skleidžiasi atvirumas bei nuoširdumas.

4 pav. Specialistų nuomonė apie veiksnius įtakojančius rizikos šeimų augimą visuomenėje (N=43)

Gauti duomenys pateikiami 4 pav. 91% ir 5% respondentų mano, jog rizikos šeimų augimą visuomenėje ir įtakoja tai, jog pirmiausiai šeimoje nėra pasitikėjimo vienas kitu, tačiau 5% respondentų su šiuo teiginiu nesutinka.

Kai nėra šeimoje pasitikėjimo, nėra ir tarpusavio supratimo, taip mano 93% respondentų.

Socialinės rizikos šeimų augimą sąlygoja ir nevertinamos sociokultūrinės vertybės, taip mano 88%; 7% (sutinka ir visiškai sutinka) respondentų.

Galima teigti, jog opiausios ir skaudžiausios rizikos šeimų augimą sąlygojančios problemos – tai nepakankamas dėmesys vaikui su tuo sutinka 79% respondentų, bendrų gyvenimo ir buities interesų ir tikslų nebuvimas (63% pritaria) šeimoje. Jeigu šeima skiria nepakankamai dėmesio savo vaikui, neturi bendrų užsiėmimų, nebando išsiaiškinti su vaiku iškilusių problemų; jeigu tėvai turi priklausomybių, tikėtina, tokioje šeimoje vyraus ir smurtas. Teiginiui, jog smurtas prieš šeimos narius lemia rizikos šeimų augimą pritaria 81% respondentų.

Šie negatyvūs reiškiniai išlieka didžiausia kliūtimi vaikų poreikiams patenkinti, apsaugoti jų teises. Vaikai yra skaudžiausiai pažeidžiami smurto ir skurdo, nes tai riboja vaiko formavimąsi, negatyviai veikia jo psichinę būseną. Dėl smurto ir skurdo šeimoje, vaikai kartais jaučiasi kalti, bando ieškoti išeities ir per anksti tampa suaugusiais. Vaikų uogavimas, grybavimas neretai tampa pagrindiniu skurstančios šeimos pragyvenimo šaltiniu.

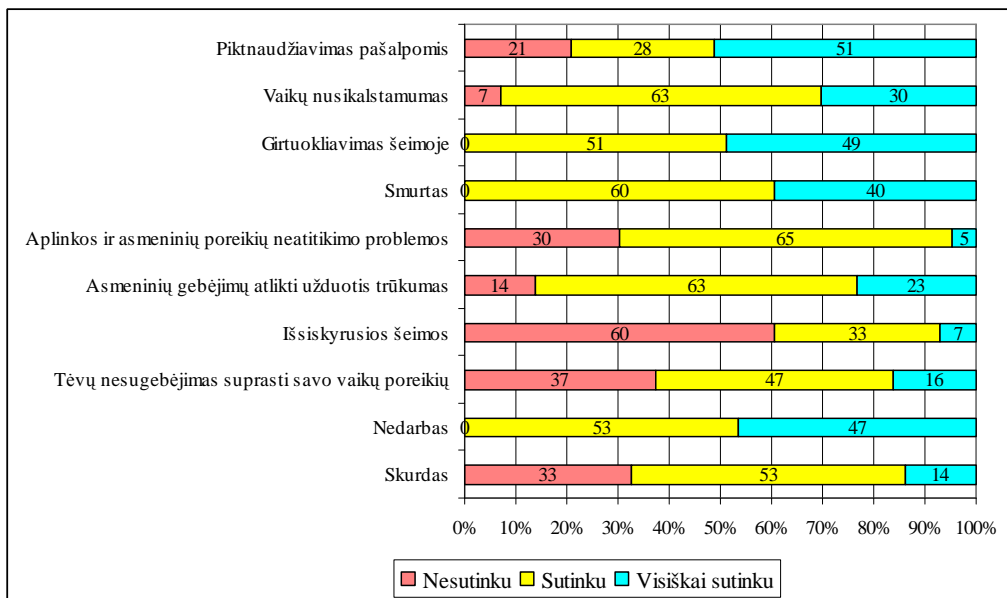
Tėvų elgesys tampa neprognozuojamas ir grasinantis, o vaikas patiria nuoskaudą. Toks vaikas jaučiasi paliktas ir bejėgis, vienas ir vienišas tarp savo pačių brangiausių žmonių, tėvų.

Pagal R.B. Cheryl Erviną (2001), kai kurie šeimos specialistai yra įsitikinę, kad nesutariančių šeimoje ir kur nepakankamas dėmesys vaikui, vaikų dalia nelengva. Anot jų, nuolat šeimoje matydami nesutarimus, barnius ir susipriešinimą, vaikai dažniausiai patirs mokymosi sunkumų, nepakels akademinio krūvio, gal net turės palikti mokyklą. Sakoma, kad šie berniukai dažniau nei kiti gali tapti alkoholikais ar narkomanais, pakliūti į teisėsaugos akiratį, turėti polinkį smurtauti, jiems gali prireikti psichologinio ar psichiatrinio gydymo, nes jie gali būti linkę į savižudybę. Galima pastebėti, kad autoriaus mintys itin kategoriškos, tačiau kai kurie pastebėjimai iš tiesų yra teisingi.

Analizuojant, kokios priežastys lemia, šeimos patekimą į socialinės rizikos šeimų grupę, (žr. 5 pav.) galime pastebėti, kad respondentai įvardijo labai įvairias priežastis. Pusė (51%) ir beveik pusė (49%) respondentų sutinka ir visiškai sutinka, kad svarbiausia priežastis patekti į rizikos grupės sąrašus yra girtavimas šeimose.

Sunku nusakyti, kiek daugeliu aspektu alkoholis nuskriaudžia žmogų: atima jam fizinę ir dvasinę sveikatą, vyro ir tėvo privalumus, padaro žmogų tamsia, asocialia būtybe, sudrumsčia šeimos bei artimųjų likimą ir nuveda iki tragiško finalo. Žmogus pradėjęs kilnoti alkoholinių gėrimų stiklelius, įžengia į pavojaus kelią, kuris iš pradžių visai nebaisus ir nė kiek neatrodo

pavojingas, o normalus, lygus ir smagus. Tačiau po nedaugelio žingsnių prieinamos pakopos, vedančios žemyn, kuriomis pradėjus lipti, jau sunku grįžti atgal. Ir kuo toliau lipama, tuo sunkiau grįžtama, nes reikia vis didesnių pastangų ir tvirtos, geležinės valios. Todėl silpnavaliai žengia vis žemyn, kol pasiekia bedugnę nusitempdami visa kas brangiausia. Žmogus mirdamas palieka kokį nors palikimą gyviesiems. Vieni palieka savo kūrinis, kiti – išradimus. Didžiųjų žmonių palikimas per šimtmečius neša žmonijai palaimą, tarnauja jos gerovei. (Petronis (1992)).

5 pav. **Specialistų nuomonė apie priežastis lemiančias šeimų patekimą į rizikos grupę (N=43)**

Daugiau kaip pusė (53%) ir beveik pusė (47%) respondentų pagrindinę priežastį įvardija – nedarbą. Ši problema labai aktuali (o ypač šiandieną), nes nedarbas šalia alkoholizmo, nusikalstamumo ir skurdo yra viena iš aktualiausių socialinių problemų šeimai. Kaip priežastį 63%, 30% respondentų įvardijo vaikų nusikalstamumą.

51% ir 28% apklaustųjų respondentų mano, kad priežastys itakojančios patekimą į socialinės rizikos šeimų grupę yra šeimos piktnaudžiavimas pašalponis. Gavusios pašalpas šeimos jas panaudoja pirkdamos alkoholį, o ne būtiniausioms šeimos gerovės reikmėms.

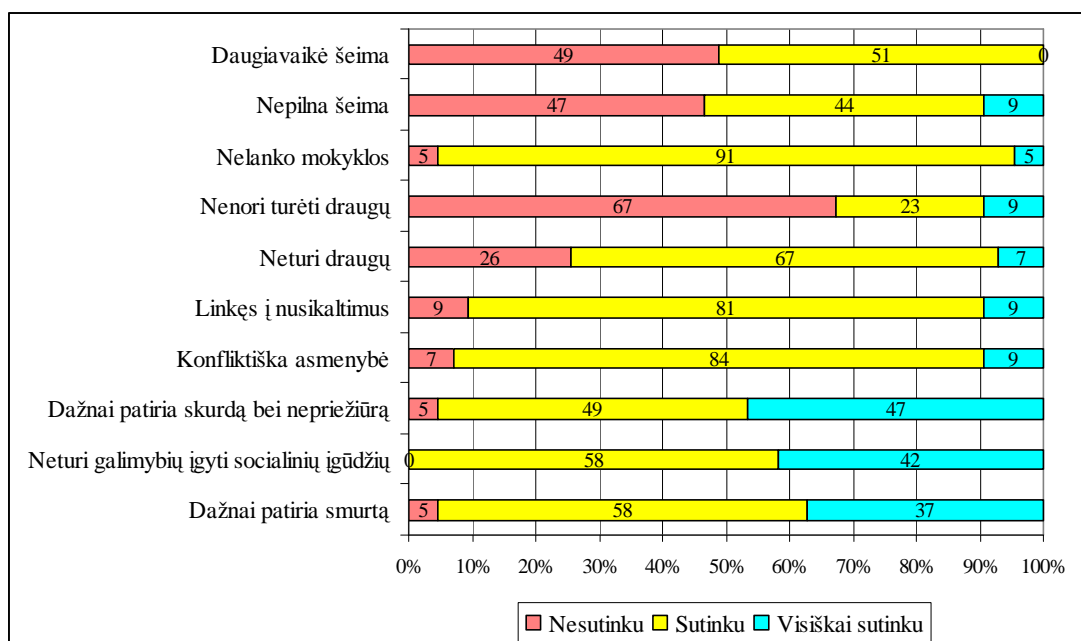
Ir vis tik 60% ir 40% respondentų sutinka ir visiškai sutinka, kad viena iš priežasčių šeimai patekti į rizikos grupę yra smurtas. Smurtą prieš vaikus pirmiausiai lemia socialinė-ekonominė padėtis visuomenėje. Glaudžiai susiję yra smurtas ir nesirūpinimas vaikais.

Toje šeimoje kur vyrauja smurtas ir priklausomybės, neatskiriamas nuo jo bus ir skurdas, taip mano 53% ir 14% respondentų. Didesnį skurdo lygį, šių dienų visuomenėje, lemia: didėjantis nedarbas, gyvenimas kaimo vietovėse, menkas išsilavinimas ir vaikų skaičius šeimoje. Didesnės šeimos susiduria su didesne skurdo rizika nei mažos šeimos. Visos kitos priežastys, kurios lemia šeimos patekimą į rizikos grupę ir kurias įvardijo respondentai, yra: aplinkos ir asmeninių poreikių neatitikimo problemos 5% ir 65%; asmeninių gebėjimų atlikti užduotis

trūkumas 63% ir 23%; tėvų nesugebėjimas suprasti vaikų poreikius - 47% ir 16%. 60% respondentų teigia, jog išsiskyrusios šeimos tai nėra priežastis patekti į rizikos šeimų grupę.

Remiantis gautais rezultatais, galime daryti prielaidą, kad pagrindinės priežastys lemiančios šeimų patekimą į rizikos grupę yra, girtavimas šeimoje ir nedarbas, o gautos pašalpos panaudojamos ne pagal paskirtį (ne vaikams, o skiriamos tėvų priklausomybei nuo alkoholio tenkinti). Jeigu šeimoje yra girtaujama, tikėtina, kad šeimoje bus ir skurdas, ir smurtas. Tokioje šeimoje vaikas nebus mylimas bei laukiamas, neabejoju, jog tėvai nesugebės suprasti ir vaiko poreikių.

Kaip matyti iš 6 paveikslo, 49% respondentų sutinka ir 47% visiškai tam pritaria, kad socialinės rizikos šeimų vaikai patiria vieną iš pagrindinių problemų, tai skurdą bei nepriežiūrą.

6 pav. **Specialistų nuomonė apie problemas su kuriomis susiduria rizikos šeimoje augantis vaikas (N=43)**

Beveik visi (91%) respondentų teigia, kad pagrindinė problema, su kuria susiduria vaikas augantis rizikos šeimoje – tai mokyklos nelankymas, ko pasėkoje jis neturi draugų, kaip mano 67% apklaustųjų, nors draugų jis nori turėti, kaip teigia 67% respondentų.

Daugiau kaip pusė (58%) respondentų sutinka ir 37% tam visiškai pritaria, jog pagrindinė problema smurtas (jis gali būti fizinis ir/arba emocinis), ko pasėkoje vaikas neturi galimybių įgyti visuomenėje priimtų socialinių įgūdžių ir tam pritaria 58% ir 42% apklaustųjų respondentų. Apsaugoti vaiką nuo smurto šeimoje – sunkiausia, nes mūsų visuomenėje dar stipriai vyrauja nuomonė, kad tai, kas vyksta šeimoje, – tai tik šeimos reikalas, ir aplinkiniams nėra ko kištis. Gana dažnai paaiškėja, kad vaiko giminaičiai ar kaimynai žino apie smurto prieš vaikus atvejus šeimoje, bet nesivargina pranešti apie tai atitinkamoms institucijoms. Jie tarsi stručiai, įkišę galvą į smėlį, apsimeta, kad nemato problemos ir nepadedą skriaudžiamam vaikui. Kartais suaugusieji,

netgi teisina kitus smurtaujančius prieš vaikus suaugusiuosius „*su tais vaikais kitaip neina susikalbėti*“ arba „*kai aš buvau vaikas, mane tėvai irgi lupdavo, net už mažiausius prasižengimus*“.

Elgsenos modelių vaikas mokosi iš artimiausios aplinkos, kurią pirmiausia sudaro vaiko šeima. Jeigu tėvai girtauja, smurtauja, turi psichologinių, psichinių arba kitokių problemų, tai vaikas patenka į riziką įgyti elgsenos modelius, kurie neatitiks visuomenėje priimtų. (Česnuitytė, 2007).

Galima teigti, kad jis patirs problemų už šeimos ribų, santykiuose su kitais vaikais, mokykloje. Tikėtina, jog mokykloje toks vaikas jausis nepatogiai, o vengdamas nepatogumo, bėgs iš pamokų, nesimokys ir panašiai. Jei vaikas savo šeimoje mato neigiamą pavyzdį, yra rizika, kaip rodo tyrimas, net 81% respondentų mano, kad vaikas turi polinkį daryti nusižengimus, kurie be abejo, laikui bėgant ir vaikui augant sunkės ir vėliau gali net peraugti į kriminologinius nusikaltimus.

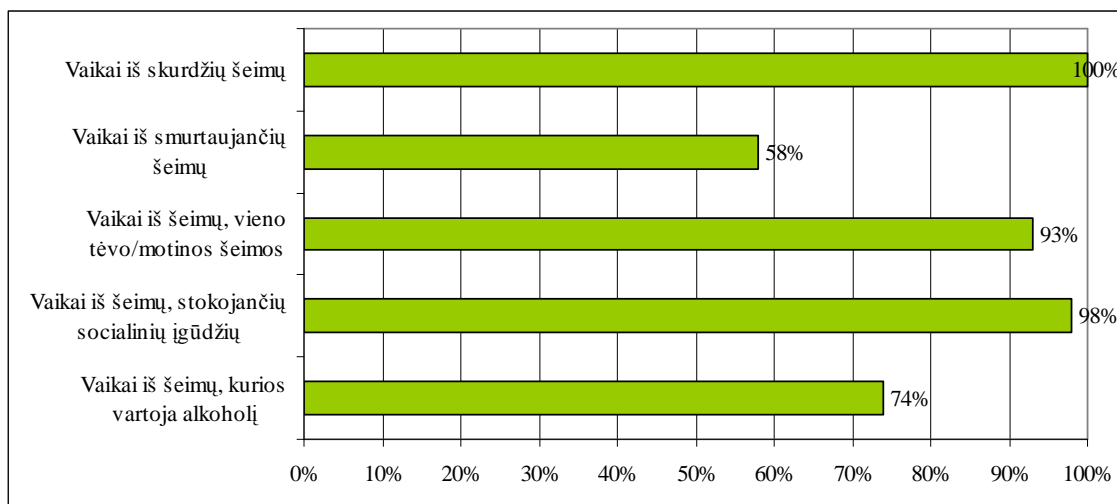
Taigi galima teigti, kad rizikos šeimose augančių vaikų patiriamos problemos juos įtraukia į uždarą ratą, nes vaikas elgesio modelius perima iš aplinkos, o artimiausia jo aplinka - šeima, kurioje jis auga. Jeigu vaikas, neturi galimybių pamatyti, jog galima gyventi kitaip, tai tikėtina, kad vaikas užaugęs vienaip ar kitaip atkartos savo tėvų gyvenimo būdą.

Remiantis literatūros šaltiniais ir gautais rezultatais, galime daryti prielaidą, jeigu tėvai skursta, tikėtina, kad vaikai kenčia ne tik dėl materialinio nepritekliaus, bet ir dėl tėvų įgūdžių stokos jais rūpintis. Vaikams, augantiems priklausomybę nuo alkoholio turinčių tėvų šeimoje, didėja rizika patirti smurtą šeimoje, o tuo pačiu ir patiems padaryti nusižengimus. Vaikai patiriantys elgesio sutrikimus, dažniau turi nuolatinių problemų mokykloje, praleidinėja pamokas arba išvis mokyklos nelanko.

Personalo darbinė patirtis

Siekiant išsiaiškinti, respondentų buvo klausiama, su kokių šeimų vaikais jie dirba dienos centruose. Kaip matome, pateiktame 7 pav., visi (100%) respondentų įvardijo, jog pagrindiniai lankytojai dienos centruose yra vaikai iš skurdžių šeimų, taip pat augantys vieno iš tėvų neturinčiose šeimose (93%). Dažnai šių šeimų pajamos labai mažos, o padėtį dar labiau sunkina ilgalaikis tėvų nedarbas, priklausomybės (74%), socialinių įgūdžių stoka (98%). Vaikai negauna ne tik jiems taip reikalingo dėmesio, šilumos, draugystės, jautumo, jiems trūksta ir būtinausių daiktų. 30% respondentų teigia, kad į dienos centrus vaikai ateina iš smurtaujančių šeimų. Smurtas sutrikdo fizinę vaiko sveikatą, intelektualinę vystimąsi, psichologinį funkcionavimą, socialinius įgūdžius ir gebėjimus. Patys vaikai retai kada pasakoja apie patirtą skriaudą, dažnai jie

net nežino ir nesupranta, kad toks suaugusiųjų elgesys yra netinkamas, jaučiasi kalti patys, yra įbauginti, gėdijasi, nežino kam ir kokiais žodžiais galėtų papasakoti, bijo, kad niekas nepatikės. Taigi nė kiek nekeista, kad tie vaikai, kurie patiria smurtą, būna uždari, pasižymi dažna nuotaikų kaita, jų ryšiai su tėvais ir draugais būna nepastovūs ir nepatvarūs. Taip pat negalima atmesti tikimybės, kad patyrę prievartą vaikai ateityje skriaus savo vaikus, nemokės ir negalės nuoširdžiai prisirišti prie kito žmogaus. (Didžiokienė, Žemaitienė 2005).

7 pav. Vaikai, su kuriais dirbama dienos centruose (N=43)

Galima teigti, jog dienos centrus lanko vaikai iš socialinės rizikos šeimų, tai vaikai iš skurdžiai gyvenančių šeimų arba kurių tėvai serga priklausomybės ligomis. Tokie vaikai yra neprižiūrėti, atstumti, nelanko mokyklos, nenori būti šeimose, nes jose dažni konfliktai.

Respondentų buvo prašoma pasidalinti mintimis, su kokiomis problemomis vaikas lankantis dienos centrus susiduria šeimoje, mokykloje ir bendraudamas su draugais.

Respondentai atsakydami į šį klausimą buvo tikrai nuoširdūs, nes jų nuomonės buvo įvairios ir vertos dėmesio. Problemos su kuriomis vaikas susiduria šeimoje, dažniausiai yra (respondentų nuomone): „skurdu, nepritekliumi“, „nepriežiūra“, „smurtą prieš vaiką, socialinių įgūdžių trūkumas, agresyvumas“, „tarpusavio bendravimo trūkumas, tėvų alkoholizmas“, „neretai patiria skurdą, fizinį ir/arba emocinį smurtą, nepriežiūrą, neturi galimybių įgyti visuomenėje priimtų socialinių įgūdžių“, „nuolatinis tėvų girtuokliavimas“, „nepakankamai aprūpinti maistu, rūbais, dėmesiu šeimoje“, „trūksta tėvų dėmesio, erdvės, nepalanki aplinka“, „prastos gyvenimo sąlygos“.

Problemos mokykloje: „negebėjimu susikaupti, bendrauti“, „pašaipos, pažeminimas, išnaudojimas“, „nenoras mokytis, agresyvus elgesys, patyčios, diskriminavimas“, „socialinių įgūdžių trūkumas, nelankymas, nesimokymas ir pan“, „neranda draugų, užimtumo“, „vaikų adaptacijos problemos ir dažniausiai gausa prastesnių pažymių, linkę į mažesnio lygio įsipareigojimus mokyklai nei kiti vaikai“, „patyčios dėl drabužių, batų, kuprinių ir pan.“,

„pedagogų dėmesio trūkumas, patyčios“, „dažnai nenoriai lanko mokyklą dėl socialinių skirtumų, nepritekliaus“, „patyčios, mokymosi, elgesio problemos“.

Bendraudamas su draugais: *„išgėrimas, rūkymas“, „sunku pasakyti, gal pavydas“, „alkoholio vartojimas, rūkymas, agresyvumas“, „socialinių įgūdžių trūkumas, žalingi įpročiai“, „neišklausomas, žeminamas“, „atstumimas, pašaipos, pažeminimas“, „draugų pašaipos dėl tėvų, nepritekliaus šeimoje, alkoholizmo“, „trūksta tolerancijos kitokiems socialinių įgūdžių“, „nepasitikėjimas aplinkiniais“, „konfliktuoja, meluoja, smurtauja, arba atvirksčiai (užsidaręs, vienišas, liūdnas)“, „yra linkę pasiduoti draugų įtakai, net jei ji yra neigiama“.*

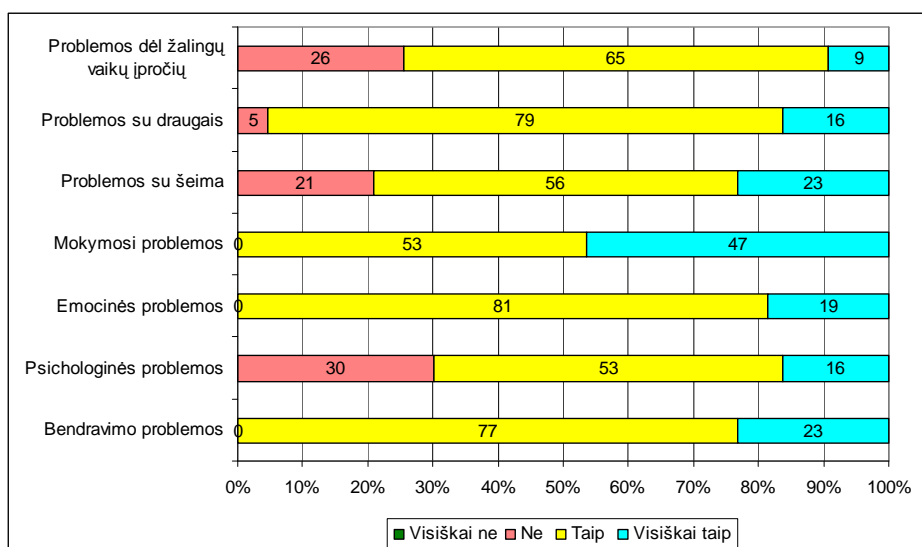
Apibendrinant galima pasakyti, kad socialinės rizikos vaikas problemų turi visur kur jis bebūtų: tiek bendraudamas artimiausioje savo aplinkoje – šeimoje, tiek mokykloje, tiek ir su savo draugais. Vaiko kiekvienas netinkamas poelgis turi savo tikslą. Vaikas, bet kokioje situacijoje neturėdamas tvirtos paramos, pradeda elgtis netinkamai, tai ženklas kuriuo jis nori atkreipti į save dėmesį. Jie yra įsitikinę, kad aplinkiniai jų nemėgsta, todėl stengiasi bet kokia kaina atkreipti į save aplinkinių dėmesį. Vaikas nuolatos patirdamas nesėkmes, išgyvendamas dėl blogų pažymių ar konfliktų, gali pradėti praleidinėti pamokas ir neretais atvejais jos visiškai nebelanko.

Vaikas augdamas mato santykius tarp suaugusiųjų, kaip jie pasiekia savo tikslus ir pagal tai vysto savo paties socialinio elgesio paveikslą. Patirdamas problemų už šeimos ribų, santykiuose su draugais, mokykloje, vaikas jausis nepatogiai, o vengdamas nepatogumo, bėgs iš pamokų, nesimokys ir panašiai.

Kiekviename iš mūsų slypi didžiulės potencinės jėgos bei galimybės. Mūsų gyvenimas nuolatos suteikia kiekvienam progų sąmoningai ar nesąmoningai padaryti ką nors gera. Žmogaus kryptinga veikla, panaudojus visas galimybes, padaro tikrus stebuklus. Pirmiausia būtina, kad žmogus tas galimybes atsimintų ir pajustų. Darbas, kolektyvas, šeima, visa aplinka, be paliovos reikalauja greitų reakcijų. Palaipsniui toks žmogus atbunka, nusmunka savo ir aplinkinių akyse. Savigarbos jausmas saugo nuo netinkamų poelgių. Štai kodėl menka savigarba ar jos neturėjimas labiau kenkia asmenybei, negu tos savybės perteklius, kuris gresia virsti atšiaurumu, garbėtroška, išdidumu. Pasitikėjimas savimi, teigiamas savęs vertinimas, didele dalimi lemia sėkmingą žmogaus veiklą bei laimingą asmeninį gyvenimą, o tuo pačiu ir bendruomenės klestėjimą.

Anketų duomenų analizė rodo, jog tendencijos apie sprendžiamas problemas pasiskirsto sekančiai, iš 8 paveikslo matome, kad dienos centre sprendžiant rizikos šeimų vaikams iškylančias problemas, pirmiausiai dėmesys yra kreipiamas į jų emocinę būseną (81% taip ir 19% visiškai taip). 53% ir 47% (taip, visiškai taip) respondentų, dienos centre sprendžia mokymo problemas, vaikams šis rodiklis taip pat buvo aktualus (34%; 28%) teigia, jog mokymosi problemos yra padedamos spręsti dienos centre. Specialistai nurodo, jog aktualiai sprendžiama

problema yra bendravimo – 77% apklaustųjų pasisako taip, ir 23% - visiškai taip, panašiai teigia ir vaikai (25%, 32%).

8 pav. Specialistų nuomonė apie sprendžiamas problemas (N=43)

79% respondentų atsakė taip ir 16% - visiškai taip, kad dienos centre vaikams padedama spręsti iškylančias problemas su draugais. Daugiau kaip pusės apklaustų vaikų teigia, kad dienos centre šių problemų jiems spręsti nepadedama.

65% apklaustųjų teigia, kad padeda vaikams spręsti problemas kylančias dėl žalingų įpročių, tokių kaip alkoholis, tabakas ar narkotikai, nors 26% teigia, kad šių problemų dienos centre vaikams spęsti nepadedama. Vaikai nurodo, jog šios problemos yra retai padedamos spręsti. Galima būtų teigti, kad galbūt yra trūkumas tam tikslui skirtų specialistų, o ypač tai gali būti aktualu kaimo vietovėse esančiuose dienos centruose.

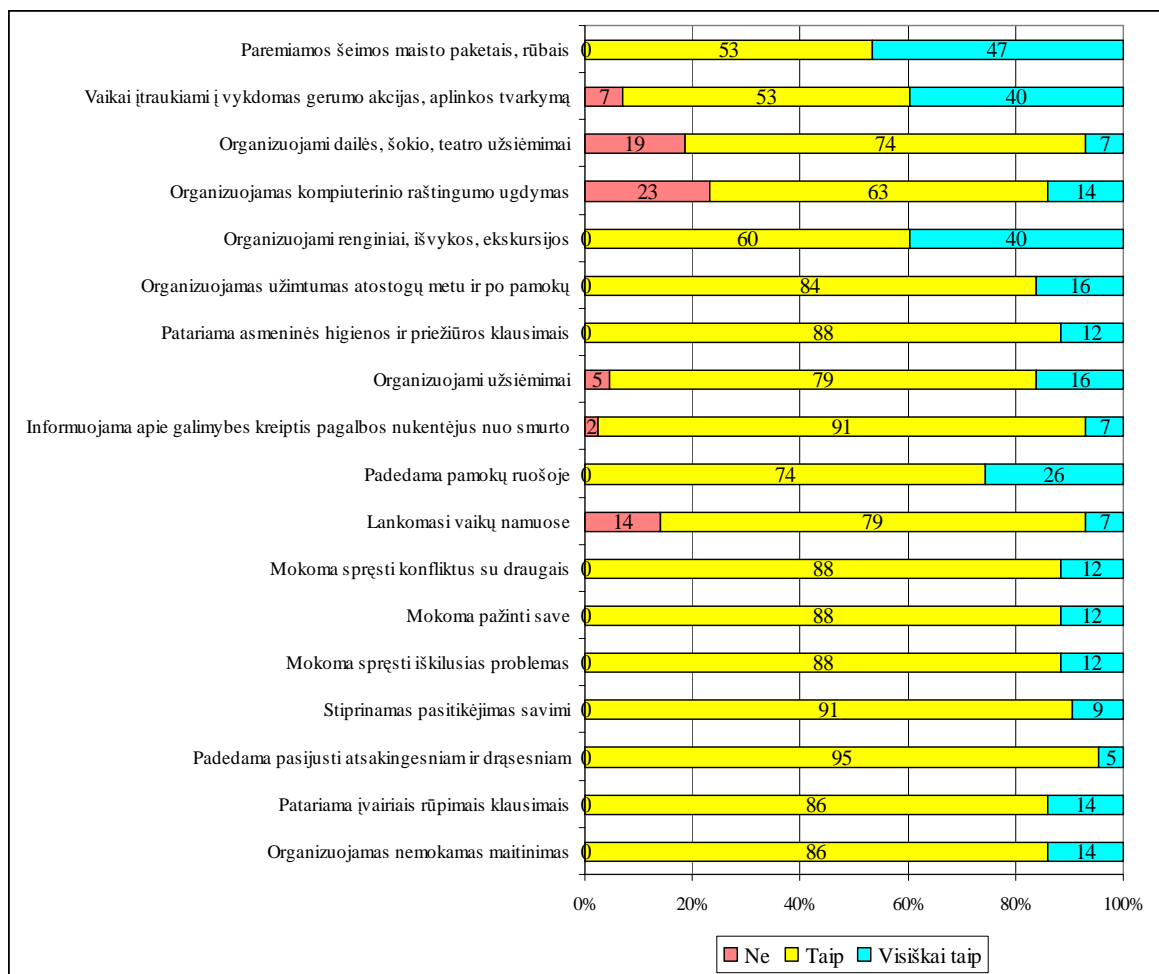
53% respondentų sutinka ir 16% visiškai tam pritaria, kad dienos centruose vaikams yra padedamos spręsti psichologinės problemos, tačiau 30% - tam prieštarauja. Galima pritarti, nes ne visuose centruose yra psichologas, o socialiniai pedagogai neturi pakankamai kompetencijos spręsti iškilusias problemas.

Dienos centruose problemos su šeima taip pat sprendžiamos ne vienodai: 56% respondentų pasisako, kad šias problemas padeda spręsti vaikui, 23% - tvirtai su tuo teiginiu sutinka, tačiau 21% - šios iškilusios vaikui problemos nesprenžia. Vaikai teigia, jog su šeima iškilusių problemų dienos centre retai arba niekada nesprenžia.

Socialinės rizikos šeimose gyvenantys vaikai yra apatiški, viskuo nusivylę, liūdni, pasyvūs, dažnai agresyvūs, todėl šiems vaikams ypač reikalinga pagalba, socialinė parama bei dėmesys, kad jiems patiems padėtų kovoti su iškilusiomis problemomis ir sunkumais, kad būtų sudaryta galimybė augti vaikui bei jaustis laimingam savo biologinėje šeimoje, nes norisi matyti visus laimingus ir pilnus optimizmo. Galima daryti prielaidą, kad svarbiausias vaidmuo, sprendžiant

socialinės rizikos vaikų problemas – ginti vaiko teises šeimoje ir organizuoti šviečiamąją bei ugdomąją veiklą. Tai galima padaryti per vaikų užimtumą, nes įvairūs nusikaltimai, alkoholio, narkotikų vartojimas bei kiti negatyvūs reiškiniai vykdomi tuomet, kai yra daug laisvo laiko ir nerandama ar nebežinoma kur jį panaudoti.

Siekiant išsiaiškinti, kokios paslaugos yra teikiamos vaikų dienos centrą lankantiems vaikams, respondentai buvo prašomi prie kiekvieno sąrašė išvardinto teiginio nurodyti vieną iš pateiktų atsakymo variantų: *visiškai ne, ne, taip, visiškai taip*.

9 pav. Dienos centruose teikiamos paslaugos (N=43)

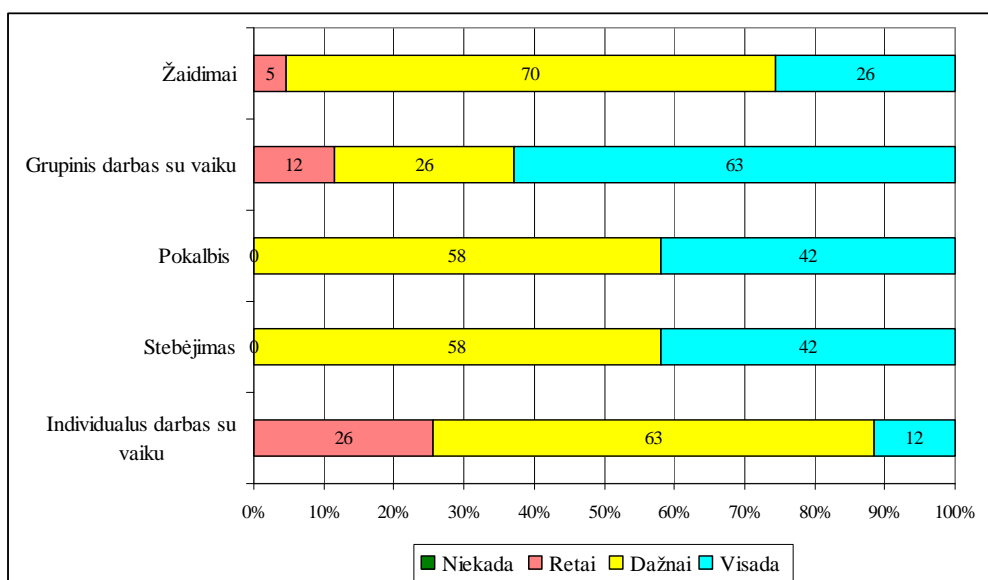
Kaip matome iš 9 paveikslo, vaikų dienos centrą lankantiems vaikams yra teikiamas įvairus spektras paslaugų. Absoliuti dauguma respondentų teigia, jog vaikams centruose yra teikiamas: nemokamas maitinimas (86%), patariama vaikui įvairiais rūpimais klausimais (86% pritaria ir 14% visiškai sutinka); stiprinamas pasitikėjimas savimi (91%); mokoma vaiką pažinti save; spręsti konfliktus su draugais bei iškilusias problemas; patariama asmeninės higienos ir priežiūros klausimais (88%). Iš pateiktų atsakymų matome, jog dienos centre vaikui yra padedama pasijusti labiau atsakingesniau ir drąsesniau (su tuo sutinka 95% ir visiškai sutinka 5%). 74% pritaria ir 26% visiškai pritaria, jog čia padedama ruošiant mokykloje užduotas užduotis. Į klausimus apie laisvalaikio ir užimtumo organizavimą nuo 60% iki 84% atsakė taip,

o nuo 7% iki 16% visiškai pritaria, tačiau į teiginį apie dailės, šokio, teatro užsiėmimus 19% pateikė neigiamą atsakymą. Daugiausiai neigiamų atsakymų (23%) pateiktą į teiginį apie kompiuterinio raštingumo ugdymą.

Teiginiui, jog viena iš pagalbų, teikiamų vaikų dienos centre yra materialinė pagalba (maisto paketai, rūbai), pritarė pusė (53%) ir visiškai pritarė 47% apklaustųjų respondentų. Teiginiui, jog vaikų dienos centre viena iš veiklų yra vaikų įtraukimas į visuomenines veiklas, gerumo akcijas bei aplinkos tvarkymą pritarė daugiau kaip pusė (53%) visų respondentų ir 40% apklaustųjų visiškai tam pritarė.

Iš gautų rezultatų, galime daryti prielaidą, kad vaikų dienos centras yra svarbus pagalbos teikėjas vaikams iš socialinės rizikos šeimų. Svarbiausia vaikų dienos centrą lankantiems vaikams pagalba, turi būti: teikiamos laisvalaikio ir užimtumo paslaugos, lavinami socialiniai, buitiniai, higienos įgūdžiai, teikiama psichologinė pagalba, vaikai turi būti įtraukiami į visuomenines veiklas, tokios kaip akcijos, talkos. Didelis dėmesys turi būti kreipiamas į vaikams mokyklose užduotas užduotis (pamokų ruošą), bei skiriamas dėmesys vaikų meniniam ugdymui.

Teikiant paslaugas dienos centruose, būtina atsižvelgti į tai, kad vaikui siūloma veikla būtų įdomi, patraukli, įvairi ir tuo pačiu ugdytusi vaikų gebėjimai. O tai geriausia įgyvendinti parinkus tinkamus metodus, kurie padėtų ugdyti kūrybiškumą ir ruoštų vaiką tolimesnei socializacijai. Veiklos metodai susideda iš įvairaus mokymo, generuojant veiksmus ir suprantamai perteikiant informaciją per dalyvių patirtį.

10 pav. **Taikomi ugdymo metodai (N=43)**

Daugiau kaip du trečdaliai (70%) apklaustųjų (žr. 10 pav.) dienos centre taiko žaidimą, kaip vieną iš darbo metodų, nors vaikų nuomone (58%) – žaidimas, kaip darbo metodas yra taikomas retai. N. Grinevičienės (1999) teigimu – žaidimas tai savarankiška, iš vidaus kylanti motyvuota dvasiškiausia ir tyriausia vaiko veikla. Tai dinamiškas, kintamas procesas. Jis

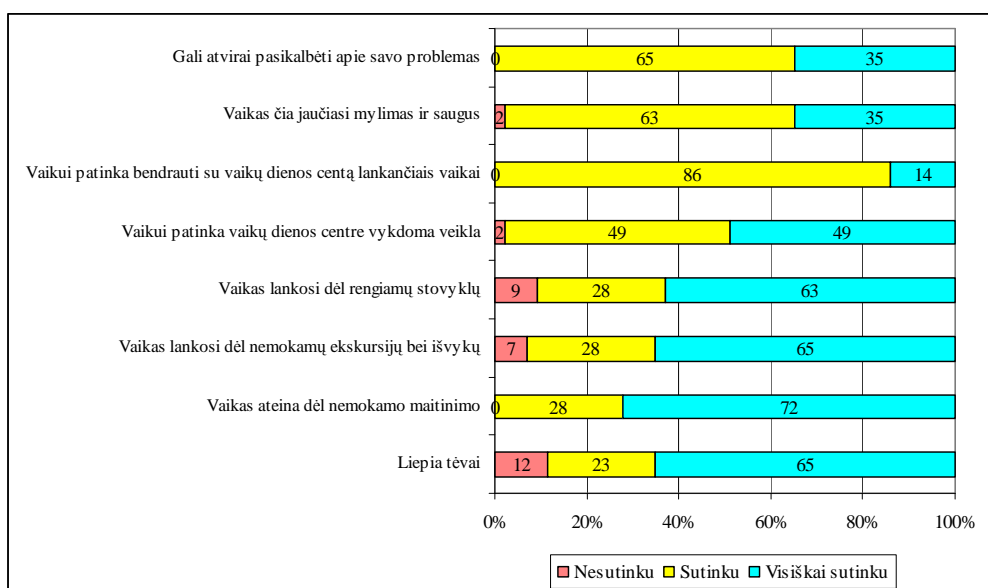
stimuliuoja vaiko augimą, skatina smalsumą, norą aktyviai tyrinėti, eksperimentuoti, domėtis. Žaidimu vaikas nori pakeisti pasaulį pagal savo vaizduotę. Realias ir susikurtas situacijas jis išgyvena kaip esamą tikrovę, lyg pats dalyvautų jose. Žaidimo pagrindą sudaro tai, jog vaikas jaučiasi saugioje bei vidinę motyvaciją skatinančioje aplinkoje ir jo santykiai su suaugusiuoju tampa kitokie. (cit. Dvarionas, 2002. Nr.4(38)).

63% apklaustųjų teigia, jog dienos centre dažnai taiko individualų darbą su vaiku, kaip vieną iš darbo metodų. Taikant individualų socialinio darbo metodą, užmezgamas ir stiprinamas kontaktas su vaiku, kuriamas artimas ir draugiškas ryšys, o tai leidžia geriau pažinti vaiką. Pusė (50%) vaikų teigia, jog retai su jais dirbama individualiai. Daugiau kaip pusė (63%) apklaustųjų specialistų teigia, jog dienos centre visada yra dirbama su vaiku grupėje, (76%) vaikų taip pat pritaria šiam teiginiui. Galima teigti, jog vaikas dirbdamas bendrai su visais įgyja daugiau įgūdžių, kurie yra būtini adaptuojantis aplinkoje ir integruojantis visuomenėje.

Specialistų nuomone, jog vieni iš metodų taikomų dienos centre yra stebėjimas ir pakalbis su vaiku. Dažnai šiuos metodus taiko 58% respondentų, o visada 42%. Vaikų vertinimuose šie metodai taip pat dominuojantys.

Galima daryti prielaidą, jog stebėdami vaiką darbuotojai labiau gali suvokti vaiko išgyvenimus, jausmus, psichines būsenas. Apibendrinus duomenis, galime teigti, kad organizuojant veiklas specialistai taiko įvairius metodus, o tai galima teigti, jog geba išskirti pagrindines prioritėtines veiklos formas.

Atliekant tyrimą, buvo siekiama išsiaiškinti, kaip mano respondentai, kodėl vaikas lankosi dienos centre. Iš gautų rezultatų 11 pav. matome, kad 65% apklaustųjų sutinka ir 35% visiškai

11 pav. **Priežastys skatinančios vaiką lankytis dienos centre (N=43)**

sutinka, kad vaikas lankosi dienos centre todėl, kad čia gali atvirai pasikalbėti apie savo problemas, bei 63% ir 35% - sutinka, visiškai sutinka, kad čia vaikas jaučiasi mylimas ir

saugesnis, negu namuose. Vaikų nuomonė šiuo klausimu yra panaši. Pirmiausia, gal būt todėl, kad tam sudaroma tinkama aplinka, kurioje vaikas jaučiasi saugus išsakyti savo idėjas, fantazijas, kur gerbiama jo nuomonė. Nors ir centre yra taisyklės, tačiau jos kuriamos pačių vaikų tam, kad vaikai gerai jaustųsi atėję į centrą, kad darbas vyktų sklandžiai, o taisyklės jų pačių emociniam ir fiziniam komfortui užtikrinti. Čia vaikas nėra skubinamas, nėra reikalaujama žaisti pagal suaugusiems žinomas taisykles, normas arba žaisti “teisingai”.

Galima daryti prielaidą, kad problemų dėl santykių šeimoje turintys vaikai, kartais tiesiog nori kam nors papasakoti apie tai, kas vyksta jų šeimoje, nes negali ar nenori apie tai kalbėtis su bendraamžiais, ieško patarimo ar sprendimo, o kartais jie jau žino, kaip nori elgtis susidariusioje situacijoje, bet nori, kad kažkas juos palaikytų ir padrąsintų veikti. Kartais vaikai išgyvena nuolatinius barnius namuose, įtampą, kuri tvyro šeimoje. Vaikai, kurių tėvai nesutaria, dažniausiai išgyvena daugybę įvairių jausmų – kaltę, nes galvoja, kad tėvai barasi dėl to, kad jie buvo negerai; pyktį ant tėvų, nuoskaudą, jaučiasi palikti, išduoti, nemylimi.

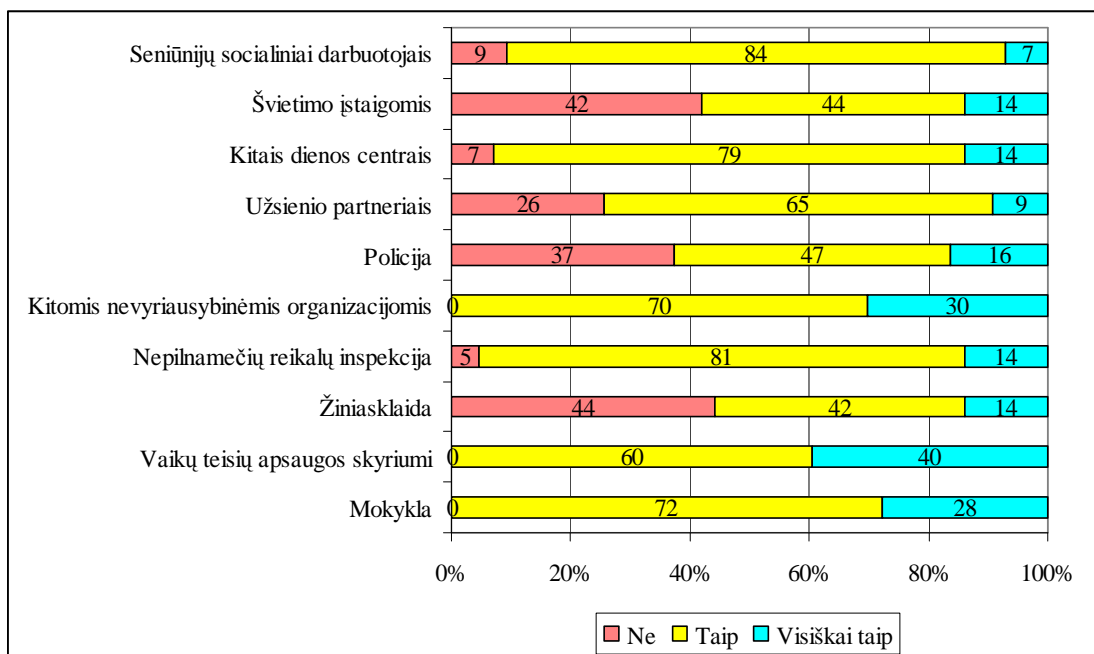
72% apklaustųjų visiškai sutinka ir 28% sutinka su teiginiu, kad vaikas į dienos centrą ateina dėl nemokamo maitinimo, nors tam pritaria truputį daugiau negu pusė (58%) vaikų. Galima teigti, kad vaikas atėjęs į centrą ir gaudamas karštą maistą, bent minimaliai bus pavalgęs, nes ne visuomet gal vaikas namuose turi ką pavalgyti.

Taip pat 86% ir 14% apklaustųjų (sutinka; visiškai sutinka), kad vaikas į centrą ateina todėl, kad jam patinka bendrauti su čia besilankančiais vaikais. Vaikų vertinimuose šis teiginys taip pat yra svarbus. Galima teigti, kad vaikas čia randa draugų, tokių kurie yra to paties likimo ir problemos jų yra labai panašios.

63% apklaustųjų visiškai sutinka ir 28% sutinka, kad vaikas lankosi centre todėl, kad čia jam rengiamos nemokamos stovyklos. 65% ir 28% apklaustųjų mano, kad vaikas lankosi čia dėl rengiamų nemokamų ekskursijų bei išvykų. Net 65% respondentų visiškai sutinka ir 23% sutinka, kad vaikas ateina todėl, kad jam liepia tėvai ir namuose nereikia ruošti užduotų namų darbų. Pusė apklaustųjų vaikų teigė, jog jie lankosi dienos centre dėl stovyklų, ekskursijų ar išvykų, tačiau priešingai nei specialistai tik 45% vaikų teigia, jog dienos centre lankosi dėl to, kad liepia tėvai.

Vaikai dienos centrą lanko dėl įvairių priežasčių, tokių, kaip nemokamų išvykų, nemokamo maitinimo, dėl įvairios centre vykdomos veiklos, tačiau, kaip teigia respondentai labiausiai vaikai ateina dėl to, kad čia jie jaučiasi saugesni ir labiau mylimi, negu namuose bei gali atvirai išsipasakoti savo problemas. Galima daryti prielaidą, kad socialinės rizikos vaikams šeimoje trūksta saugumo, meilės šeimoje, jie negauna savo šeimoje tokios pagalbos ir paslaugų, kurias jie gauna atvykdami į dienos centrą.

Buvo siekiama išsiaiškinti su kokiomis institucijomis bendradarbiauja vaikų dienos centrai. Iš gautų rezultatų matome (12 pav.), kad centrai bendradarbiauja su visomis institucijomis, kurios socialinės rizikos šeimai padėtų konstruktyviai spręsti visas gyvenime išskylančias problemas. Visi dirbantieji auklėjamąjį ir prevencinį darbą su vaikais turi stengtis būti vieningi ir kryptingai organizuoti savo darbą.

12 pav. Dienos centrų bendradarbiavimas (N=43)

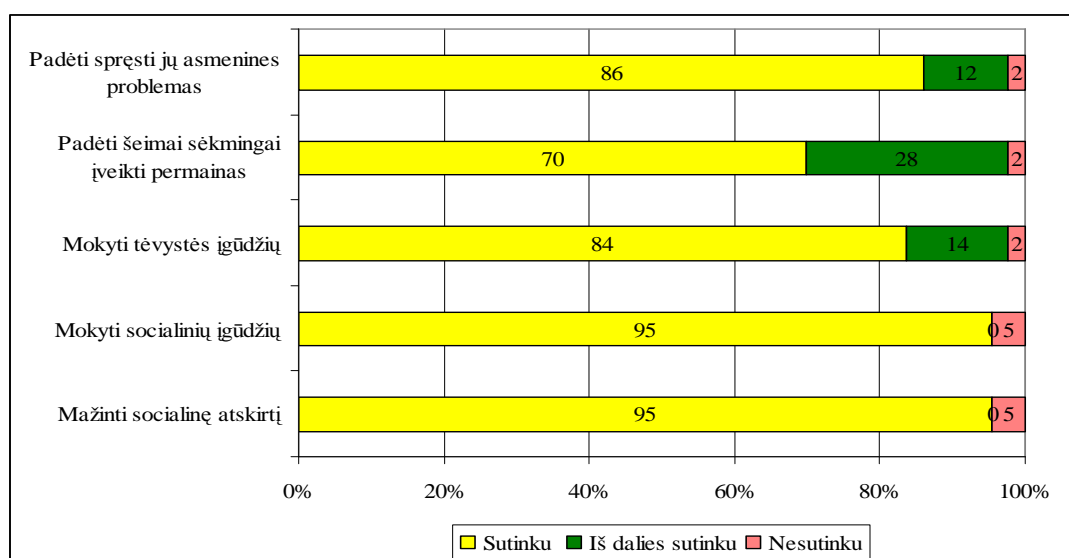
72% respondentų teigia, jog vyksta dienos centro bendradarbiavimas su mokykla, vaikų teisių apsaugos tarnybomis; kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis. 95% apklaustųjų teigia, kad bendradarbiaujama su nepilnamečių reikalų inspekcija. 93% - bendradarbiauja ir su kitais dienos centrais. 91% - teigia, jog bendradarbiauja ir su seniūnijų socialiniais darbuotojais. Mažesnis bendradarbiavimas dienos centrų yra su užsienio partneriais 74%; policija - 63%; švietimo įstaigomis – 58%, su žiniasklaida – 66%. Nėra vieningos sistemos, kuri aiškiai apibrėžtų, kas yra atsakingas už darbą ir teikiamas paslaugas socialinės rizikos šeimoms. Socialinių paslaugų šeimai sistema dažniausiai apsiriboja finansinės paramos teikimu ir jos naudojimo priežiūra. Miestuose veikia daugiau nevyriausybinių organizacijų, teikiančių informavimo, konsultavimo, socialinių įgūdžių ugdymo ir kitas panašaus pobūdžio paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir jose augantiems vaikams, o į atokias kaimo vietas retai atvyksta net seniūnijų socialiniai darbuotojai. (<http://www.ivaikinimas.lt>).

VTAT socialines paslaugas rizikos šeimoms ir jose augantiems vaikams teikia kartu su socialiniais partneriais – seniūnijų socialinio darbo organizatoriais, policijos pareigūnais, mokyklų socialiniais pedagogais, nevyriausybinėmis organizacijomis.

Iš gautų rezultatų, galime daryti prielaidą, kad vaikų dienos centrai turi glaudžiai bendradarbiauti su visomis institucijomis, o ypač su vaikų teisių apsaugos tarnybomis, mokykla,

seniūnijų socialiniais darbuotojais, kad galėtų tinkamai teikti socialinės rizikos šeimų vaikams socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo institucijoje paslaugas.

Dienos centruose svarbus yra ir socialinis darbas su šeima. Turi būti teikiamos ne tik konsultavimo, tarpininkavimo paslaugos, tačiau ir stengiamasi įtraukti šeimą į centre vykdomas veiklas ir programas. Kaip matyti iš 13 paveiksle pateiktų duomenų 95% respondentų oponuoja į socialinių įgūdžių mokymą. Galima teigti, kad tokiu būdu bus suteiktos svarbiausios žinios apie gebėjimą sugyventi su kitais asmenimis ir grupėmis, užmegzti ir plėtoti tarpasmeninius ryšius, ieškoti kompromisų, konstruktyviai spręsti konfliktus, mokytis ir kurti kartu su kitais, siekti bendro tikslo, dalyvaujant tautos ir bendruomenės kultūriniame, pilietiniame gyvenime, gerbiant demokratinės visuomenės gyvenimo principus ir vertybes, rūpinantis aplinka.

13 pav. **Specialistų teikiami prioritetai darbui su rizikos šeima (N=43)**

95% respondentų darbui su rizikos šeima prioritetus siūlo teikti mažinant socialinę atskirtį. Socialinės rizikos šeimose dėl tėvystės įgūdžių stokos dažnai yra netenkinami vaikų fiziologiniai, emociniai, ugdymo bei socialiniai poreikiai. Dėl šių priežasčių vaikai savo bendruomenėje patiria atskirtį. Jie nepajėgūs pakeisti situacijos šeimoje. Mes galime ir turime padėti vaikams. Jiems būtina padėti formuoti nuomonę apie kitokį gyvenimą. Gauti duomenys, 10 paveiksle, parodo, kad 84% respondentų oponuoja į tėvų švietimą, tai yra į tėvystės įgūdžių mokymą. Galima teigti, kad tik tokiu būdu bus suteiktos svarbiausios žinios šeimai, kaip spręsti iškilusias problemas, kaip parodyti jausmus, kaip išklausti šeimos narius ir t.t.. Ypač tai aktualu, kai vaikas jau yra paauglys, nes šeima susiduria su naujomis paauglystės problemomis.

86% respondentų siūlo atkreipti dėmesį į jų asmenines problemas. Rizikos šeimų problemos, tai, tėvų arba vieno iš jų alkoholizmas; vaikų ir suaugusiųjų konfliktiški santykiai; vaikų neužimtumas; smurtas (psichologinis, fizinis, nepriežiūra); alkoholis, rūkymas; bloga sveikata; pinigų trūkumas, blogas maitinimas bei tingumas; sunkūs jausmai (nerimas, baimė,

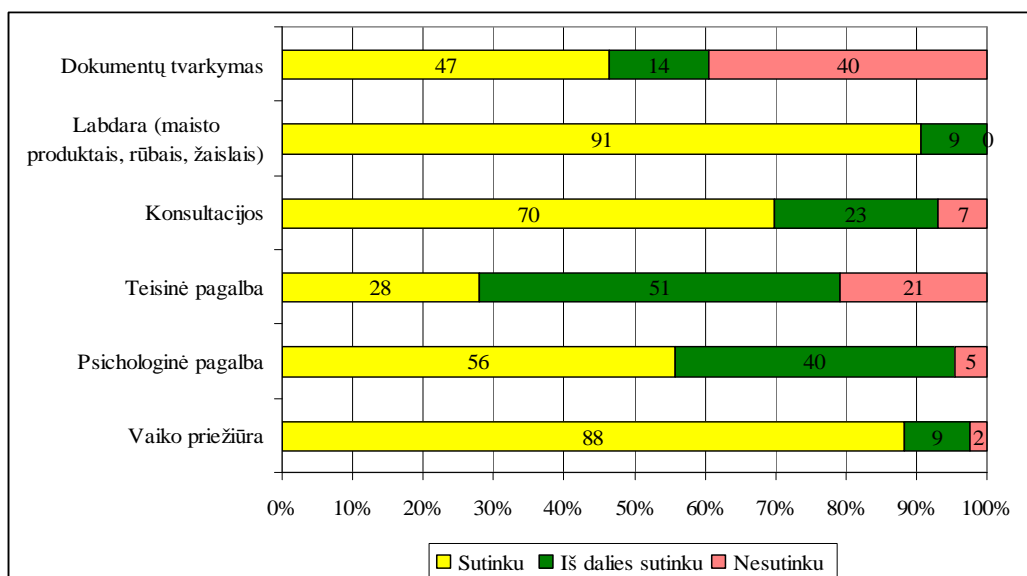
pyktis, slegianti nuotaika, pavydas); nerealizuoti saugumo, meilės, kūrybiškumo poreikiai; menkavertiškumo jausmas; nepasitikėjimas savimi ir aplinkiniais; negebėjimas sukaupti dėmesio ir jo išlaikyti.

Didžiausią įtaką šeimai turi asmeninė patirtis, kuri įgyjama šeimoje. Tai, ką asmuo išgyvena prigimtinėje šeimoje, kokias vertybes įsisavina vaikystėje, atsineša ir į suaugusiojo gyvenimą. Pagal buvusios šeimos modelį, kuriama nauja šeima. Tai labai svarus ir lemtingas bei tradicijas puoselėjantis veiksnys. Dažnai žmonės, išaugę darnioje šeimoje, sukaukę daugybę vertybių, gavę teigiamą pavyzdį turi ir teigiamą požiūrį į ją. O jei šeimoje būta nesutarimų, nepagarbos ar net smurto, atitinkamai ir požiūris į šeimą formuojasi negatyvus.

70% respondentų mano, kad didžiausią dėmesį dirbant su rizikos šeima, būtina atkreipti į sėkmingų permainų įveikimą, nors 28% - šiam teiginiui pritaria tik iš dalies.

Gauti rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog dirbant su rizikos šeima didžiausią dėmesį būtina kreipti į socialinių įgūdžių mokymą, mažinant socialinę atskirtį, tačiau nepamirštant asmeninių šeimų problemų, bei mokant tėvystės įgūdžių. Tėvų įgūdžių stoka įtakoja vaikų elgesio ir emocinių problemų atsiradimą, todėl tėvų švietimas yra viena iš efektyviausių būdų mažinant vaikų elgesio problemas.

Anketoje respondentams reikėjo pažymėti, kokia pagalba yra teikiama šeimai, kai yra dirbama su vaiku. Kaip matyti, 14 pav. specialistams tenka atlikti įvairias užduotis, iš kurių labiau minimos labdara (maisto produktais, rūbais, žaislais) 91%, vaiko priežiūra (dienos centre iki vakaro) 88%.

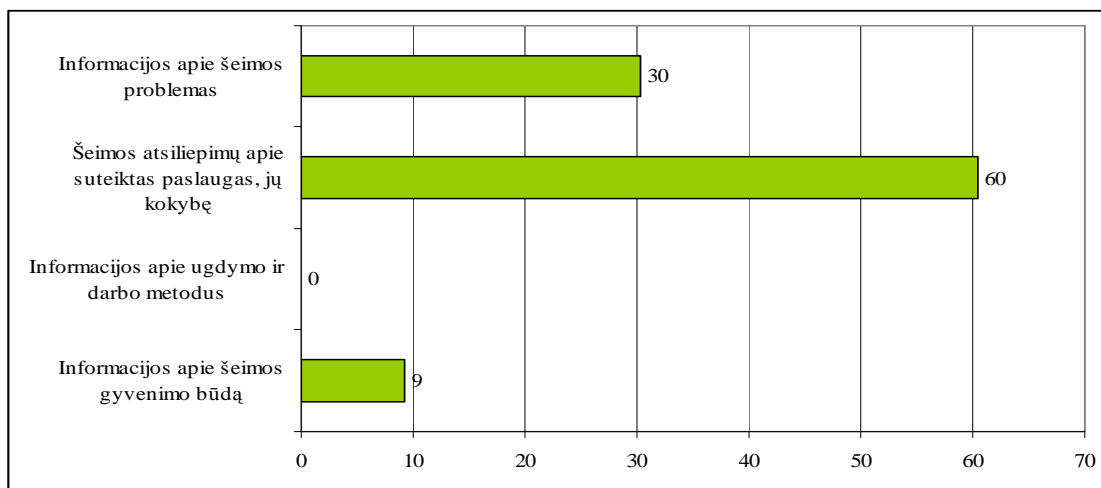

14 pav. **Specialistų nuomonė apie šeimai teikiamą pagalbą (N=43)**

Nemažą darbo funkcijų dalį specialistams tenka konsultuoti įvairiais klausimais (70%). Daugiau nei pusė (56%) respondentų šeimai teikia psichologinę pagalbą ir dokumentacijos

tvarkymą (47%). Norint išsiaiškinti, kokia pagalba teikiama šeimai, išryškėjo, kad tai yra labdara ir vaiko priežiūra.

Apklausoje metu buvo stengiamasi išsiaiškinti specialistų, tiesiogiai dirbančių ir savo darbe susiduriančių su socialinės rizikos šeimomis ir (ar) jų vaikais, informacijos poreikį. Pildydami anketą, specialistai įvardijo kelis variantus (žr. 15 pav).

15 pav. Informacijos stygius dirbant su rizikos šeima (N=43)

Apibendrinti anketos duomenys leidžia išvengti tam tikrą tendenciją. Labiausiai respondentams trūksta pačių šeimų atsiliepimų apie dienos centruose suteiktas paslaugas bei jų kokybę, tai įvardijo 61% respondentų. Daugiau informacijos apie šeimos problemas norėtų turėti 30% respondentų. Ir 9% respondentų norėtų turėti daugiau informacijos apie pačios šeimos gyvenimo būdą.

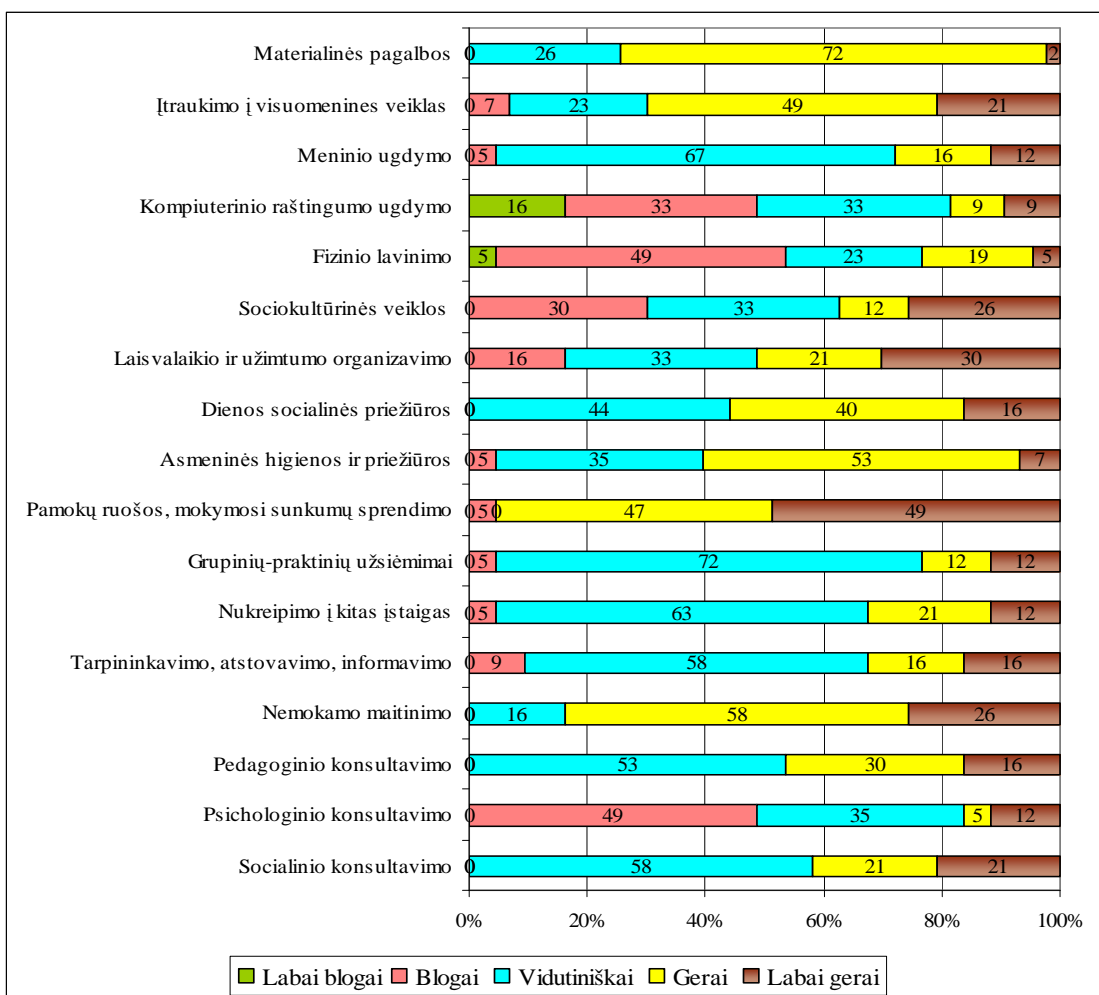
Teikiamų paslaugų kokybės vertinimas

Kokybiškas paslaugų teikimas yra svarbus kiekvienam vaikui procesas ir svarbiausias dienos centrų veiksmingumo rodiklis. Anot Žalimienės (2003) kokybė suprantama kaip produkto ar paslaugos savybių ir požymių visuma, susijusi su jų atitikimu tam tikriems nustatytiems reikalavimams. Kokybė yra daroma tarp to, kas turėtų būti (vartotojų reikalavimų), ir to, kas yra – kokia paslauga teikiama. Kokybė – tai paslaugos savybių visuma, leidžianti tenkinti išreikštus ar numatomus klientų norus. (Žalimienė, 2003, p. 85).

Vaiko ugdymo samprata grindžiama humanistinio ugdymo nuostata, kuri akcentuoja sąlygų sudarymą plėtojant vaiko vidines galias. Ugdymo procese pabrėžiamas pats veikimas. Kiekvienas vaikas gali laisvai rinktis veiklą, pagal savo pomėgius, pareikšti sumanymus, idėjas, o svarbiausia ugdytis tokiu tempu, kuris atitiktų jo vidinius gebėjimus. (Mockevičienė, 2008). Anot Leliūgienės (2003), vaikui turi būti perteikiamos tam tikros žinios, ugdomi socialiniai mokėjimai bei įgūdžiai.

Siekiant išsiaiškinti teikiamų paslaugų kokybę dienos centruose, buvo prašoma išreikšti savo nuomonę, ar teikiamos paslaugos įstaigoje kurioje dirba respondentas yra kokybiškos. Vertindami teikiamų paslaugų kokybę, respondentai (žr. 16 pav.) geriausiai vertina teikiamą materialinę pagalbą (72%), maitinimą (58%, 26%), pamokų ruošą (47%, 49%), įtraukimą į įvairias veiklas (49%, 21%), tačiau fizinio lavinimo (49%), psichologinio konsultavimo (49%), kompiuterinio raštingumo (33%, 16%) paslaugos vertinamos blogai. Tai sietina su šių sričių specialistų trūkumu.

Kaip matome 16 paveiksle, tokių paslaugų teikimas kaip: meninis ugdymas (67%); įvairūs užsiėmimai (72%); klientų nukreipimas į kitas įstaigas (63%); socialinis (58%) ir pedagoginis (53%) konsultavimas; tarpininkavimas, atstovavimas bei informavimas (58%) yra vertinamas vidutiniškai.

16 pav. Teikiamų paslaugų kokybės vertinimas (N=43)

Dar viena dienos centre teikiama paslauga yra laisvalaikio bei užimtumo organizavimas. Tai organizuojama veikla atėjus vaikams iš mokyklos ir atostogų metu (dailės, darbo terapija, meninė raiška, ekskursijos, išvykos ir kt.). Pusė (51%) respondentų šią paslaugą teikiamą

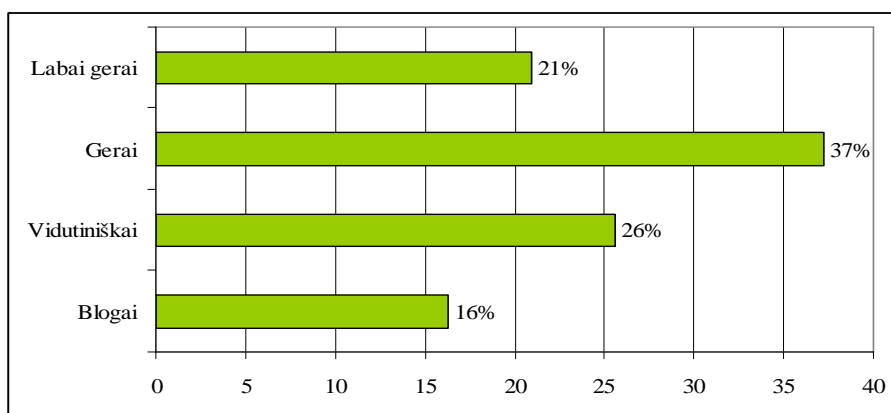
vaikams centre vertina gerai ir labai gerai. tačiau trečdalis (33%) respondentų sociokultūrinės veikos kokybę apibūdina kaip vidutinišką ir (30%) blogą.

Statistiškai reikšmingas ryšys tarp vaikų ir suaugusiųjų, teikiamų paslaugų kokybės aspektu yra: *pedagoginis konsultavimas* ($x^2=11,142$; $df=4$; $p=0,025$), *pamokų ruošos, mokymosi sunkumų sprendimai* ($x^2=10,30$; $df=4$; $p=0,036$), *asmens higienos ir priežiūros* ($x^2=11,126$; $df=4$; $p=0,038$) ir *materialinės pagalbos* ($x^2=14,089$; $df=4$; $p=0,007$).

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad dienos centruose teikiamos paslaugos nėra visiškai kokybiškos. Sėkmingą kvalifikuotos pagalbos suteikimą bei veiklos įgyvendinimą įtakoja daug vidaus ir išorės veiksnių. Dienos centrų socialinių paslaugų kokybės vertinimai beveik neatliekami arba atliekami labai paviršutiniškai, nes nėra sukurti detalūs paslaugų standartai, kurie padėtų visapusiškai įvertinti paslaugų kokybę. Dienos centrams trūksta detalesnių standartų, bendrų reikalavimų, kurie leistų periodiškai kontroliuoti dienos centrų veiklą bei teikiamų paslaugų kokybę. Dienos centrų socialinių paslaugų vertinimas, priežiūra ir kontrolė yra priskirtos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, kuri vertinama veiklą, dažniausiai apsiriboja teikiamų ataskaitų analize.

Socialinių paslaugų įstatyme nustatyta, jog savivaldybė atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą planuodama ir organizuodama socialines paslaugas, kontroliuodama bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę, tačiau vertinant teikiamų paslaugų kokybę, dažniausiai yra apsiribojama apskaičiuojant kiekybinius rodiklius remiantis centrų teikiamomis ataskaitomis.

Vertinant teikiamų paslaugų naudingumą, svarbu kokie pokyčiai pastebimi vaikų tarpe. Daugiau kaip trečdalis (37%) apklausoje dalyvavusių respondentų paslaugų naudingumą vertina gerai (žr. 17 pav.), o 21% - labai gerai. Vidutiniškai, teikiamų paslaugų naudingumą, vertina 26% respondentų.

17 pav. Vaikams teikiamų paslaugų naudingumo vertinimas

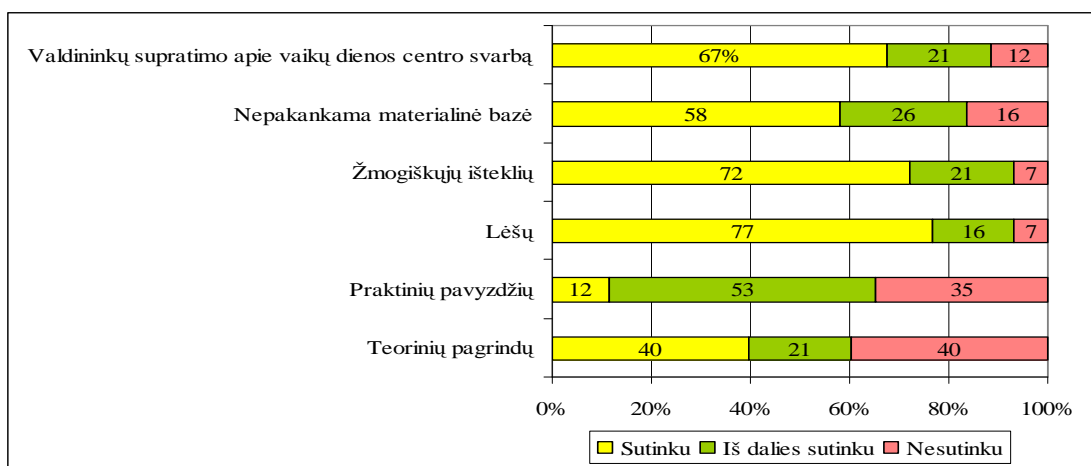
Apklausoje rezultatai leidžia teigti, kad dienos centre teikiamos paslaugos yra naudingos. Dienos centrai savo išsikeltus tikslus įgyvendina, formuodami vaikų mokslo, informacinius,

socialinius įgūdžius, skatindami tarpusavio bendravimą, dialogą šeimose. Akivaizdu, kad specialistai teigiamai vertina teikiamos pagalbos svarbą ir išvelgia vaikų dienos centruose teikiamos pagalbos naudą. Būtų puiku, jei dienos centrų darbuotojai padėtų vaikams atrasti naujas interesų sritis, stiprintų pasitikėjimą savimi, skatintų mokymosi motyvaciją.

Siekiant sužinoti, kokių dar paslaugų reiktų dienos centre dirbant su vaikais, specialistų nuomonės buvo įvairios: „dažnesnių psichologų konsultacijų“, „tėvystės įgūdžių lavinimo renginių“, „daugiau užimtumo, o ne vien, kad tik pavalgyti ateitų“, „reikalingos ne paslaugos, o materialinė pagalba (patalpos, remontai ir pan.“, „materialinės pagalbos, nes socialinių partnerių turime“, „būtų džiugu, kad būtų galima organizuoti kokią bendrą vaikų ir tėvų veiklą ir gauti už ją kiek pajamų. (užimtumas, soc. įgūdžių ugdymas, tėvystės įgūdžių ugdymas, darbo terapija, kūrybinių galių vystymas, biudžeto planavimas ir pan)“, „Asmeninės higienos ir priežiūros“.

Apklaustos rezultatai leidžia teigti, kad dienos centruose labiausiai trūksta psichologo konsultacijų, tėvystės įgūdžių ugdymo programų.

Kad tokios paslaugos būtų teikiamos, kaip matome 18 pav., 77% apklaustųjų teigia, jog reikalingos yra lėšos; žmoniškieji ištekliai (72%). Kad trūksta valdininkų supratimo apie vaikų dienos centrų svarbą teigia 67% respondentų. Taip pat yra nepakankama materialinė bazė, kad šios paslaugos būtų teikiamos vaikams dienos centruose įvardijo 58% apklaustųjų. 40% - mano, jog trūksta teorinių pagrindų, o 12% - trūksta praktinių pavyzdžių.

18 pav. Veiksniai stabdantys paslaugų plėtrą (N=43)

Nacionalinėje vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programoje pažymima, kad „plėtoti dienos centrų veiklą trukdo lėšų, kvalifikuotų darbuotojų, ypač psichologų, stoka, stinga ir administracinėms išlaidoms, todėl sunku dirbti su socialinės rizikos šeimomis, skurdi materialinė bazė ir prastos patalpos. Dienos centrai dažnai finansuojami su pertrūkiais, per mažai, nes pirmiausia ieškoma užsienio fondų ir rėmėjų piniginės paramos“ Lietuvos Respublikos

Vyriausybės 2004 m. gruodžio 1 d. nutarimas Nr. 1525 „Dėl nacionalinės vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programos patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004, Nr.174–6441.

Respondentų buvo prašoma pareikšti savo nuomonę, ką būtų galima daryti, siekiant sumažinti į socialinės rizikos grupę patenkančių šeimų ir jose augančių vaikų skaičių.

Respondentai pateikė įvairias ir vertas dėmesio nuomones.

Pusė apklaustųjų 51% vienareikšmiškai teigia, būtina mažinti nedarbą: „*mažinti nedarbą ir taip kelti pragyvenimo lygį*“, „*skatinti tėvus dirbti*“, „*duoti darbo, nemokėti pašalpu*“, „*mažinti tėvams pašalpas*“, „*aprūpinti šeimas darbu*“, „*reiktų daugiau dėmesio skirti tų žmonių įdarbinimui*“, „*būtina didinti užimtumą, mažinti bedarbių skaičių. Sudaryti sąlygas žmogui pačiam užsidirbti pragyvenimui, o tuo pačiu sveikiems žmonėms mažinti gaunamas pašalpas*“. Ši respondentų grupė nurodo ir išskylančias problemas: „*keisti įstatyminę bazę*“, „*keisti visą Lietuvos sistemą*“, „*keisti pašalpu sistemą*“, „*stiprinti socialinių paslaugų tinklą*“, „*bausti girtaujančius tėvus*“, „*šviesti vaikus apie gyvenimą, apie tai, kas laukia jų gyvenant vien iš pašalpu*“, „*skleisti daugiau informacijos apie vaikų dienos centrus ir jų svarbą. Labiau bendradarbiauti su mokyklomis ir laukti iš jų nukreipiamų vaikų, kuriems reikia pagalbos*“, „*keisti požiūrį į šeimą. Valstybes pagalba turėtų būti daugiau orientuota į paslaugas šeimai, o ne į išmokas. Sudaryti galimybes žmogui dirbti ir užsidirbti (žmogaus orumas), kad galėtų išlaikyti šeimą, tada sumažėtų įvairių problemų*“.

26% respondentų mano, kad keitimasis turi pirmiausiai prasidėti nuo kiekvieno žmogaus. Tai nuomonė, kuri verčia kiekvieną iš mūsų apie tai susimąstyti. Respondentai teigia: „*pirmiausiai reikia keisti visos visuomenės neigiamą požiūrį į tas šeimas ir jose augančius vaikus. Tik tada, kai visi tapsime empatiški vienas kitam, kai išmoksime padėti pirmam sutiktam, nesvarbu, kas tai – ponas ar alkoholikas*“, „*tik tada kai visi tapsime geresni, kai dirbsime drauge vardan šviesesnio rytojaus ir būsime labai humaniški, pakeisime ir tų šeimų gyvenimą*“, „*keisti visuomenės požiūrį į šalia esančius: nebūti abejingiems, kas vyksta pas kaimynus ar gimines. Stengtis ne smerkti, teisti, bet pagelbėti. Turi keistis valstybės vyrų požiūris į šeimą*“, „*viskas ateina iš šeimos, jeigu tėvai gyvens kaip nori taip ir bus, kažkiek vaikui gali padėti, bet ne tiek kiek norisi ar gali, nes tėvai dažnai prieštarauja kad kišamasi į šeimą*“.

16% respondentų siūlė į šią problemą žvelgti griežčiau: „*už nesirūpinimą ir smurtavimą šeimoje sodinti tėvus į kalėjimą*“, „*moteris, kurios neprižiūri tinkamai savo vaikų, girtuokliauja, reikia vienareikšmiškai sterilizuoti, kad tokios šeimos nedidėtų, o pagalbą skirti auginančioms po 1 ar 2 vaikus*“, „*iš tokių šeimų atimti vaikus, nes tokiems vaikams geriau vaikų namuose, negu pas tokius tėvus*“, „*griežtinti atsakomybę tokiems tėvas*“.

5% respondentų teigia: „*Konkrečių rekomendacijų sunku pateikti, tačiau manyčiau, kad yra galimos dvi pagrindinės veiklos kryptys. Pirma, galima siekti sumažinti socialinės rizikos*

šeimų skaičių. Tam reikėtų taikyti priemones, skirtas konkrečioms atvejams, kurie šeimas įstumia į socialinės rizikos grupę. Pavyzdžiui, jeigu dominuojanti socialinė rizika yra alkoholio vartojimas, tai reikia taikyti priemones, nukreiptas prieš alkoholio besaikį vartojimą arba, kitaip sakant, keisti alkoholio vartojimo kultūrą. Jeigu dominuojanti rizika yra skurdas, tai taikyti įvairias skurdo mažinimo priemones. Antra, šiandien, siekiant pagerinti vaikų iš socialinės rizikos šeimų situaciją, populiariausia priemonė yra vaiko paėmimas iš šeimos. Tuo tarpu, psichologų pastebėjimais, emociškai vaikui yra geriausia augti savo šeimoje, kad ir kokia ji būtų, todėl vaiko paėmimas iš šeimos ne visada yra geriausia išeitis spręsti socialinės rizikos šeimos problemas. Šiuo atveju padėtų atitinkama infrastruktūra: vaikų dienos centrai, užklausinės veiklos būreliai, vaikų ir jaunimo organizacijos bei kitos su vaikais besirūpinančios institucijos. Tuomet vaikas, gyvenantis socialinės rizikos šeimoje, galėtų ir turėtų būti įtraukiamas į įvairias ugdymo veiklas, kad šių priemonių pagalba jis būtų ugdomas papildomai – daugiau, negu jam gali pasiūlyti tėvai“.

2% respondentų savo nuomonės šiuo klausimu neturėjo.

Apibendrinant galima pasakyti, kad mažos šeimų pajamos ir yra didžiausia problema, susijusi su skurdu. Vienas iš veiksmingiausių jos sprendimo būdų iš tiesų didinti užimtumą, darbo vietų skaičių. Kai kurios skurdžiai gyvenančios šeimos patiria skurdą karta iš kartos ir tarsi išmoksta taip gyventi, nesistengia ko nors pakeisti, pripranta prie tokios padėties. Dabartinę veikiančią pinigines paramos sistemą reikėtų tobulinti, nes pagal ją socialinė parama dažnai būna vienintelis pragyvenimo šaltinis ir neskatina žmonių dirbti. Iš tikrųjų, kam dirbti, jeigu eidamas į mažai apmokamą darbą, asmuo gauna panašias pajamas kaip ir nedirbdamas. Turbūt reikėtų tobulinti ir švietimo sistemą, ugdyti jaunų žmonių motyvaciją veiklai, darbo paieškoms bei specialybei įsigyti ir skatinti siekti aukštos profesinės kvalifikacijos.

Nuomonė verčianti susimąstyti yra tai, kad mes turime pradėti keistis nuo savęs. Turime keisti susiformavusį požiūrį į šalia mūsų gyvenančius žmones ne teisti, o iš tiesų padėti kai kaimynui yra blogai, pasidžiaugti kai jam sekasi.

3.2.2 Vaikų anketinės apklausos duomenų analizė

Kiekvieno vaiko socializacijos procesas yra individualus. Siekdamas įsitvirtinti, vaikas stengiasi pritaikyti socialinėje aplinkoje, atrasti savo identitetą, o tam reikia priimti visuomenės vertybes ir normas. Vykstant socializacijai, asmenybė gali perimti pageidautinas elgesio normas (prosocialias ir asocialias). (Vosylienė, 2009).

Vaikų tyrimo anketos diagnostinį bloką sudarė 18 klausimų: 15 klausimų su atsakymų pasirinkimo variantais ir 3 atviri klausimai. Vaikų empirinio tyrimo rezultatai pristatomi

apibendrintai. Vaikų atsakymai į anketos klausimus pateikiami tokiu pat nuoseklumu kaip ir specialistų tyrimo duomenys.

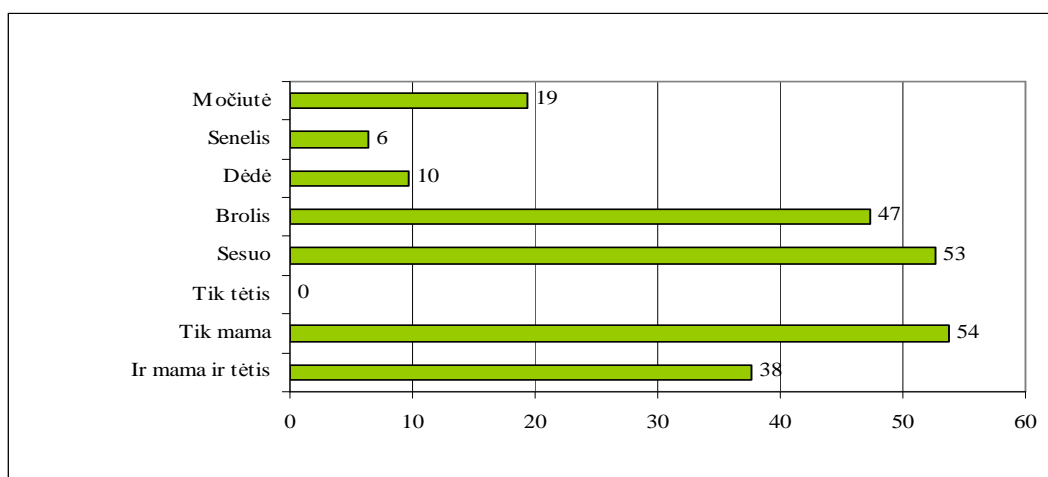
Tyrimo metu buvo apklausta – 93 vaikų dienos centrus lankantys 11-17 metų paaugliai.

Kaip matome iš 6 lentelės, tyrime dalyvavo daugiau nei pusė (59%) mergaitės ir 41% berniukai. Beveik pusė (41%) visų apklaustųjų gyvena kaime, 38% - mieste ir 22% - gyvenančių miestelyje.

6 lentelė

Respondentų lytis ir gyvenamoji vieta									
Mergaitės		Berniukai		Kaimas		Miestas		Miestelis	
N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
55	59	38	41	38	41	35	38	20	22

Gauti tyrimo rezultatai (19 pav.) parodo, kad daugiau kaip pusė (54%) apklaustųjų šeimoje auga tik su mama.

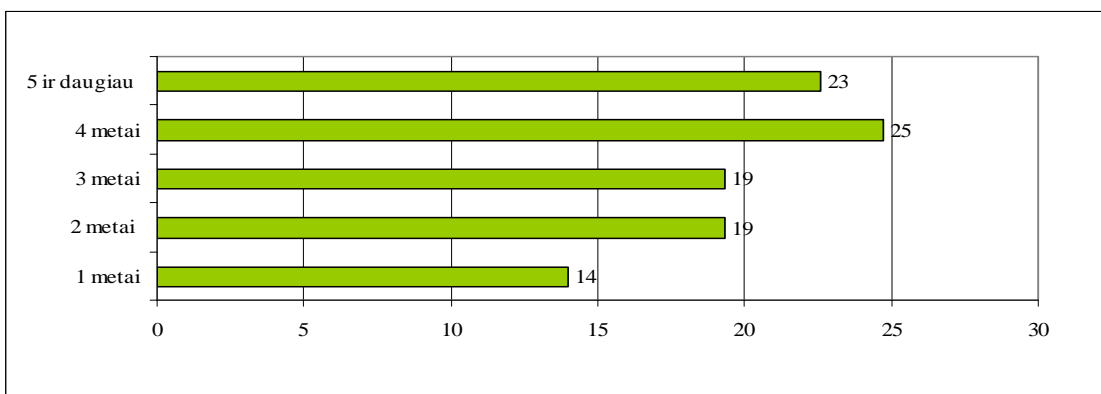

19 pav. Vaiko šeima (N=93)

Daugiau kaip pusė (53%) teigia, kad kartu gyvena ir sesuo, 47% sako, kad kartu gyvena ir brolis, tačiau 38% apklaustųjų teigia, jog gyvena pilnoje šeimoje ir su mama, ir su tėčiu.

Remiantis gautais rezultatais, galima daryti prielaidą, kad rizikos šeimoje augantis vaikas dažniausiai auga ne pilnoje (mama, tėtis, vaikas) šeimoje. Dažniausiai vaikas auga su mama ir patėviu, nors vaikas to neįvardija, arba tik su mama. Toli gražu ne kiekvienas vyras ar moteris, atėjęs į kitą šeimą gali priimti ir pamilti svetimą vaiką. Tai reikalauja didelio atsidavimo, supratimo, jautrumo, o jeigu viso to nėra, tuomet gali iššaukti vaiko neapykantą jam bei pyktį motinai/tėvui, kuri jis myli. Vaikas rizikos šeimoje gali augti ir su vienu iš tėvų (arba mama arba tėčiu), neatmetama galimybė, kad rizikos vaikas auga ne savo šeimoje, bet su seneliais.

Tyrimo metu vaikų buvo prašoma pažymėti kiek laiko jie lanko dienos centrą. Iš 20 pav. matyti, kad 25% vaikų dienos centrą jau lanko keturi metai. 23% - jau daugiau nei 5 metai. Po 19% vaikų dienos centruose lankosi du ir tris metus. 14% apklausoje dalyvavusių vaikų, centrą lanko tik pirmus metus.

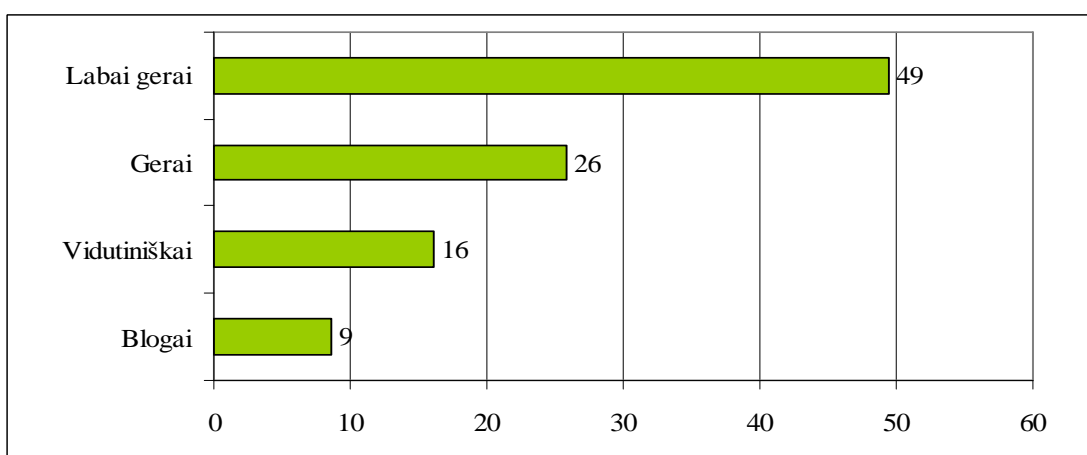
20 pav. **Vaikų pasiskirstymas pagal lankytus metus (N=93)**

Centrą pradėję lankyti vaikai pasilieka ir sekantiems metams, galima teigti, jeigu vaikas ateina į centrą ne pirmi metai, vadinasi, jam čia yra gera, jauku, nes vaiko tikrai neapgausi.

Vaiko nuomonė apie dienos centrą

Siekiant išsiaiškinti vaiko nuomonę apie dienos centrą, anketinės apklausos metu vaikų buvo prašoma įvertinti centre teikiamą pagalbą bei paslaugas. Iš viso pateikta 10 klausimų, kur atsakymus galėjo įvertinti keturių bei trijų lygių skalėse.

Buvo prašoma vaikų, nuspalvinti vieną, iš penkių pateiktų apskritimų, kuris geriausiai apibūdintų jų savijautą dienos centre. Kaip matome 21 paveiksle pusė (49%) apklaustų dienos centrų lankančių vaikų atsakė, jog centre jie jaučiasi labai gerai, 26% - teigia jog jie čia jaučiasi gerai. 16% vaikų dienos centre jaučiasi vidutiniškai, bet 9% vaikų atėję į centrą jaučiasi blogai.

21 pav. **Vaikų savijauta dienos centre (N=93)**

Galime daryti prielaidą, kad dauguma vaikų dienos centrą lanko noriai, čia jie jaučiasi pilnateisiais visuomenės nariais. Čia jų laukia jauki aplinka, malonus bendravimas, darbuotojai visada yra pasirengę išklaudyti ir padėti. Vaikai dažnai gali išsipasakoti savo išgyvenimus, problemas, tai rodo, kad centre yra geras klimatas, kuris skatina vaikus jaustis gerai.

Norint išsiaiškinti ko vaikas pasigenda bendraudamas su tėvais, mokytojais ar draugais, buvo prašoma atsakymo variantus pateikti patiems. Atsakydami į šiuos klausimus vaikai teigė:

1. 60% apklaustųjų bendraujant su tėvais įvardijo šias problemas: „*supratimo, apie šiuolaikinių paauglių gyvenimą*“, „*pagyrimų, supratimo, išklausymo*“, „*kad manęs neskriaustų*“, „*bendravimo su vaikais arba tarpusavyje*“, „*nuoširdumo, atvirumo, pasitikėjimo*“, „*kad mama negertų*“, „*kad mane mylėtų*“, „*kartais nerandu bendros kalbos*“, „*kad nepyktų*“, „*kad būčiau reikalingas*“, „*daugiau dėmesio man*“, „*bendravimo tarpusavyje*“. 19% apklaustųjų teigė, jog jiems bendraujant su tėvais „*nieko netrūksta*“, „*kol kas nieko nepasigendu*“, „*šiuo metu man viskas gerai*“. 20% - į šį teiginį visiškai nieko nepateikė, arba parašė „*nežinau*“.

2. 68% vaikų bendraudami su mokytojais dažniausiai pasigenda: „*draugiškumo, nuoširdumo*“, „*išklausymo, kad mokytojas net tik išgirstų, bet ir suprastų*“, „*su kai kuriais nuoširdesnio bendravimo*“, „*teisingumo, sąžiningumo, atvirumo*“, „*kad daugiau išaiškintų*“, „*ne visada atsako į klausimą, sakydami ateik vėliau, dabar neturiu kada*“, „*nerėktų, bet išaiškintų, padėtų*“, „*lengviau išaiškintų pamokos temą*“, „*kad kreiptų į mane didesnę dėmesį, kada prašau pagalbos*“. 14% - teigia, kad „*kad šiuo metu nieko nepasigendu*“, „*nieko*“. 18% į šį klausimą visiškai nieko neatsakė.

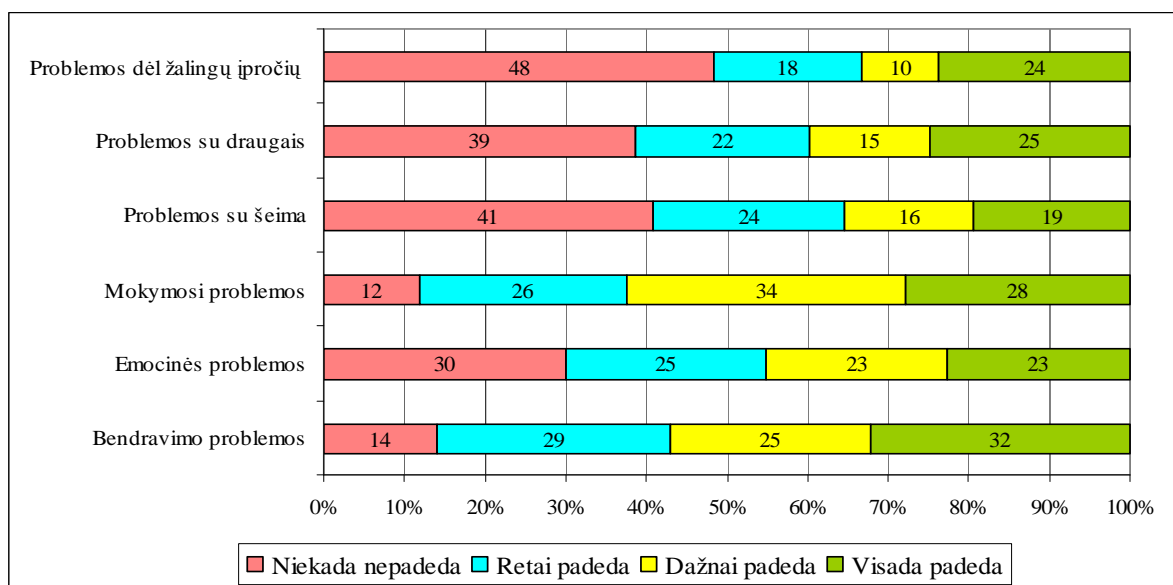
3. 70% apklaustųjų į klausimą apie tai, ko jis pasigenda bendraudamas su draugais, nurodė: „*tikrai trūksta tolerancijos*“, „*išklausymo*“, „*Atvirumo, sąžiningumo, ištikimybės*“, „*draugiškumo*“, „*pasitikėjimo*“, „*kad su manimi draugautų, o nesakytų, kad aš turiu blusų*“, „*ne visada iki galo išklauso, ką noriu pasakyti*“, „*kartais pasigendu supratimo*“, „*kad daugiau žaistų*“, „*kad neerzintų*“, „*bendravimo*“, „*atviraus bendravimo*“, „*kad nesityčiotų*“. 16% - mano, kad šiuo metu iš draugų jie nieko nepasigenda, o 14% - visiškai nieko neparašė.

Iš pateiktų atsakymo variantų matome, kad vaikai labai nuoširdžiai pateikė savo nuomonę apie tai ko jie pasigenda bendraujant ne tik su draugais, mokytojais, bet ir su tėvais.

Nuomonė verčianti susimąstyti yra tai, kad turime atkreipti dėmesį jog vaikui yra sunku, kai jis nėra mylimas savo šeimoje, ar kai tėvai geria, pakelia balsą ar net smurtauja. Garsus britų kilmės antropologas Ešlis Montegu pareiškė netgi taip: „Nemylimas vaikas biocheminiu, fiziologiniu bei psichologiniu požiūriu labai skiriasi nuo mylimo. Jis net auga kitaip nei mylimas vaikas.“. (<http://wol.jw.org/lt/wol/d/r32/lp-1/102000882>) *Vaikai nusipelno būti reikalingi ir mylimi. Atsibuskite! 2000. 12/8 6-9 psl.*) Vaikai, kuriems nesuteikiama teisė būti mylimiems, reikalingiems, dažnai savo apmaudą dėl to išlieja ant kitų esančių šalia, tai gali būti ir draugai, mokytojai ar šiaip šalia esantys asmenys. Dažnai nemylimas vaikas būna pilnas neapykantos suaugusiems.

Galima daryti prielaidą, kad ne visi vaikai noriai atsakinėjo į klausimą, kadangi atsakymo variantus reikėjo pateikti patiems, o jiems gal būtų yra sunku suformuluoti sakinį, išreikšti mintį. Rizikos grupės vaikams sunku paklusti taisyklėms, dažnas disciplinos pažeidinėjimas turi daugybę negatyvių padarinių, kadangi susiklosto negatyvūs vaiko santykiai su mokytojais ir draugais.

Tyrimo metu vaikų buvo prašyta įvertinti, kokias problemas jam padeda spręsti dienos centras. Kaip matome 22 pav., 28% apklaustųjų teigia, kad iškilus sunkumams dėl mokslo, darbuotojai jiems padeda visada arba dažnai (34%), tačiau 38% respondentų teigia, kad mokymosi problemas jiems padeda spręsti retai arba niekada. Specialistų šis rodiklis, dėl mokymo problemų sprendimo dienos centre buvo visiškai priešingas, nes jų manymu mokymosi problemos dienos centre yra sprendžiamos gerai ir net labai gerai.

22 pav. Respondentų nuomone, problemos sprendžiamos dienos centre (N=93)

Daugiau kaip pusė (25% ir 30%) respondentų teigia, jog dienos centre emocinės problemos jiems padedamos spręsti retai arba net visiškai nepadedamos ir tik 46% respondentų (23%, 23%) išskylančias emocines problemas dažnai ar net visada sprendžiasi dienos centre, skirtingai nei vaikai, specialistų teigimu, emocinės problemos yra pilnai sprendžiamos dienos centre.

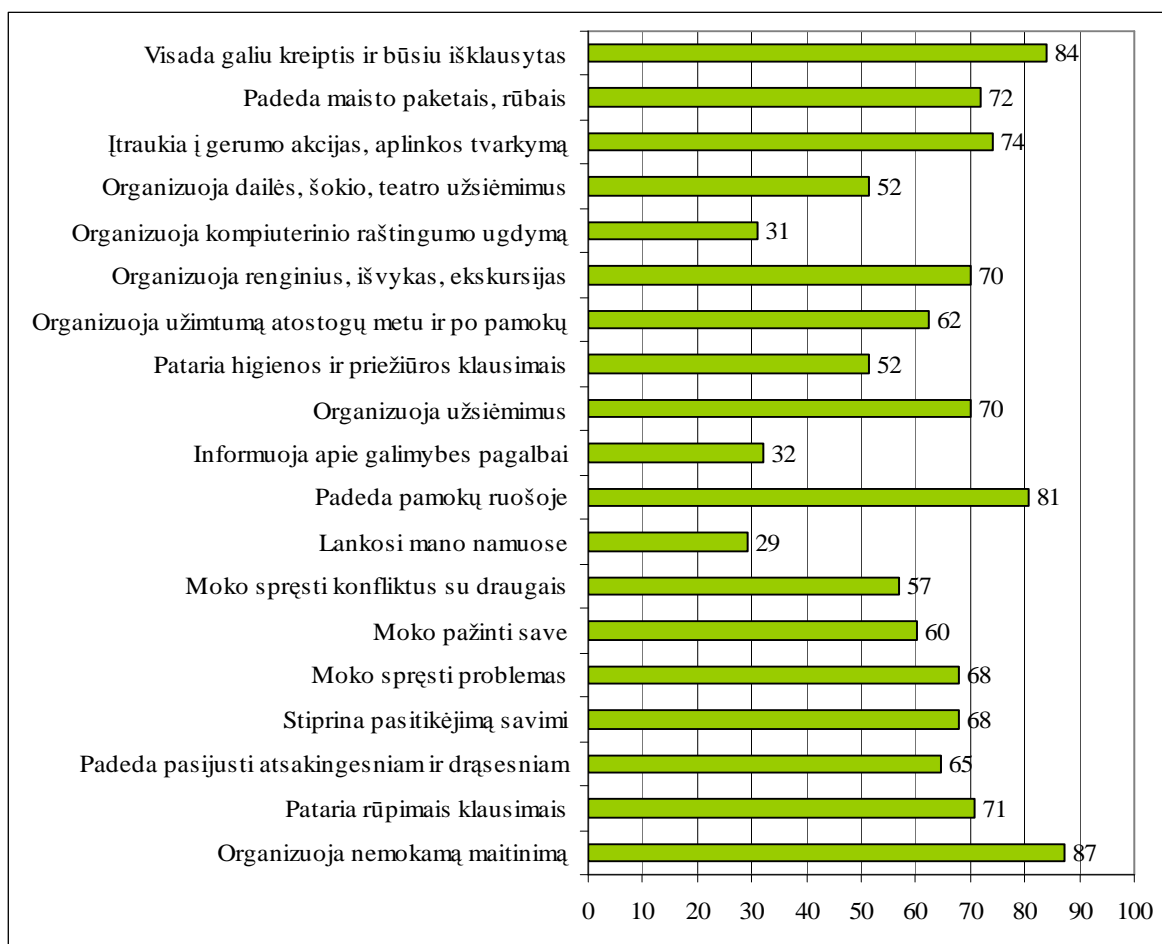
25% ir 32% apklaustųjų teigia, kad bendravimo problemas dienos centras jiems padeda spręsti dažnai ar net visada, tuo tarpu beveik pusė 43% vaikų (29% ir 14%) teigia, jog šios problemos dienos centre sprendžiamos retai arba niekada. Specialistų nuomonė vėl skiriasi nuo vaikų, pastarieji teigė, jog šios problemos yra pilnai sprendžiamos dienos centre.

Problemų su šeima, draugais ar dėl žalingų įpročių sprendime respondentų nuomone, dienos centras jiems padeda retai arba niekada. Specialistų nuomonė šiais klausimais taip pat skiriasi, nes jų teigimu, šios problemos yra sprendžiamos dienos centre.

Galima daryti prielaidą, kad viena iš darbo su vaikais kryptių dienos centruose yra pagalba sprendžiant mokymosi problemas. Vaikai gyvenantys rizikos šeimose dažnai praranda norą mokytis, keičiasi jų vertybių sistema, todėl būtina sužadinti vaikų motyvaciją mokytis.

Vaikų dienos centras yra nestacionari socialinių paslaugų įstaiga, kuri teikia bendrąsias ir socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo institucijoje paslaugas. Sudarant dienos centro lankytojų apklausos anketą, buvo įtrauktos paslaugos, kurios yra svarbios mažinant socialinę atskirtį. Pagrindinėms paslaugoms, teikiamoms vaikams dienos centruose (respondentų nuomone), galima priskirti (žr. 23 pav.):

- maitinimo organizavimas (87%);
- dėmesys vaikui (84%);
- pagalba pamokų ruošoje (81%);
- įvairios akcijos bei aplinkos tvarkymas (74%);
- pagalba maisto paketais, rūbais (72%);

23 pav. Paslaugų spektras teikiamas dienos centruose (N=93)

- patarimai rūpimais vaikui klausimais (71%);
- organizuojama įvairi veikla bei renginiai, išvykos, ekskursijos (70%);
- pagalba sprendžiant problemas (68%); stiprinamas pasitikėjimas savimi (68%);

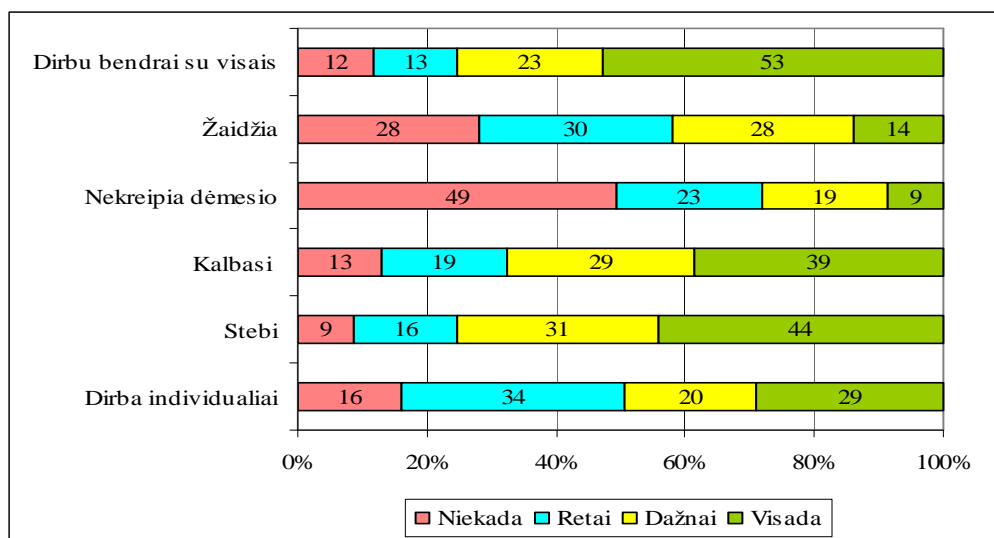
- padeda pasijusti drąsesniam ir atsakingesniam (65%);
- organizuojamas užimtumas atostogų metu (62%);
- moko spręsti konfliktus su draugais (57%);
- pataria higienos ir priežiūros klausimais (52%).

Respondentai, informacijos apie galimybes kreiptis pagalbos esant būtinybei, dienos centruose, gauna tik 32%. Trečdalis (31%) respondentų, nurodė, kad dienos centruose yra teikiama kompiuterinio raštingumo ugdymo paslauga. Beveik trečdalis (29%) apklaustųjų teigė, jog centro darbuotojai lankosi jų namuose. Galima teigti, jog visos vaikų dienos centruose vykdomos veikos yra plėtojamos ir teikiamos paslaugų gavėjams. Specialistų veiksmai turėtų būti nukreipti į mokymosi motyvacijos kėlimą, padedant vaikui įgyti pozityvią patirtį. Specialistas turi gebėti mokant vaikus padėti įveikti sunkumus mokymosi aplinkoje, skatinant asmenybės individualumą, teigiamai vertinti save.

Pasak Leliūgienės (2002), veikla vaikų dienos centruose turėtų būti realizuojama per vaikų kultūrinio laisvalaikio, sveikatingumo programas, skirtas vaikų socializacijai, adaptacijai visuomeniniame gyvenime. Ši veikla turi apimti ne tik tradicines sritis, bet ir platų spektrą socialinės praktikos žinių, apimančių šiuolaikinius socialinius – ekonominius poreikius. Kaip teigia Kanapinskaitė, Kvieskienė (2007), vaikų veikla – tai būdas žadinti vaikų kūrybingumą, padėti atsiskleisti jų gabumams, į visumą susieti vaikų išgyvenimus, atradimus, išplėsti vaikų pasaulio suvokimą ir patyrimą.

Galima teigti, kad vaikams dienos centre yra būtina ne tik ruošti užduotas užduotis, tačiau ir užsiimti įvairia veikla, kurios metu vaikas turėtų galimybę mokytis atlikti socialinius vaidmenis, įsijungti į bendrą grupės gyvenimą, įgyti naujų įgūdžių bei sugebėjimų, įvairių normų bei taisyklių ir patirti nepakartojamų akimirku. Nepaisant dienos centre siūlomų paslaugų spektro, besilankantys juose vaikai, aktualiausiai išskiria: nemokamą maitinimą; pagalbą ruošiant užduotas užduotis ir dėmesį pačiam lankytojui. Vaikų nuomone, mažiausiai išplėtota paslauga yra lankymasis jų namuose bei kompiuterinis raštingumas.

Dažniausiai darbuotojai dirbdami su vaiku naudoja šiuos darbo metodus (žr. 24 pav.) (vaikų nuomonė): kiek daugiau nei pusė (53%) ir beveik ketvirtadalis (23%) apklaustųjų teigia, jog centre dirba bendrai su visais vaikais kartu; beveik pusė (44%) ir 31% teigia, jog dienos centre jie yra dažnai ar visada stebimi. 39% respondentų teigia, jog visada ar dažnai (29%) su jais darbuotojai kalbasi, tačiau pusė apklaustųjų teigia, jog darbuotojai su jais individualiai dirba retai (34%), arba niekada (16%). Specialistų nuomonė šiuo klausimu skyrėsi.

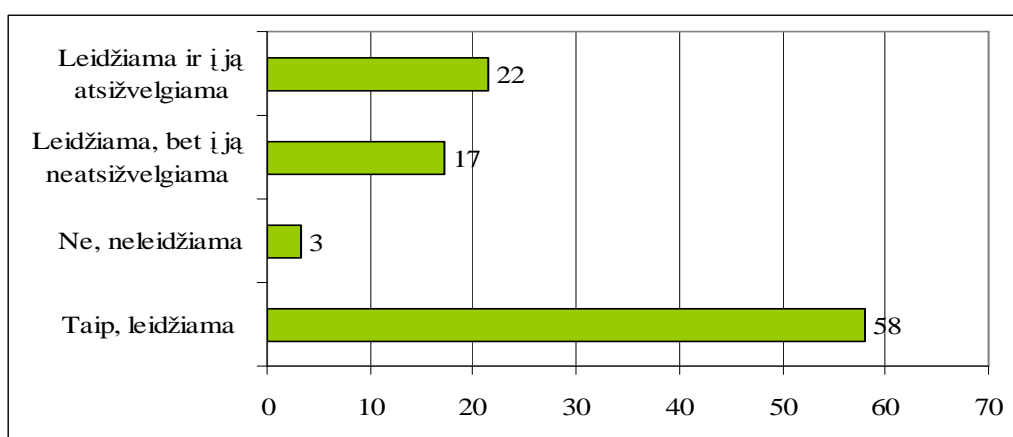

24 pav. Darbo metodai su vaiku (N=93)

Galima teigti, kad dienos centruose dirbant su vaiku yra taikomi įvairūs metodai, ir tikėtina, kad iškilusios problemos yra sprendžiamos sėkmingai. Galima pasidžiaugti, kad dienos centre vaikas nėra paliekamas likimo valiai ir nėra ignoruojamas.

Kiekvienas vaikas turi naudotis teisėmis be jokių išimčių ir skirtumų ar diskriminavimo rasės, odos, spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautybės, socialinės kilmės, turtinės, luomo padėties ar kitokių jį patį ar jo šeimą liečiančių aplinkybių pagrindu. Vaiko teisių deklaracija. (1959.1.).

Vaikas turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę; todėl ši teisė apima laisvę ieškoti, gauti ir perduoti bet kokio pobūdžio informaciją ir idėjas nepaisant sienų žodine, rašytine arba spausdinta forma, meno kūriniais arba kitais vaiko pasirinktais būdais. Vaiko teisių konvencija. (1989.13.1).

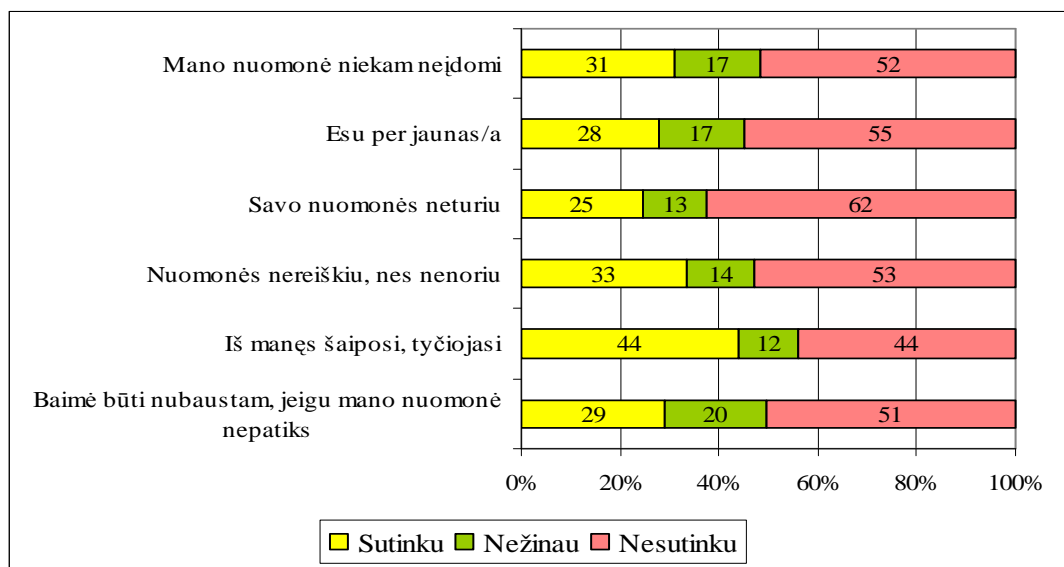
25 pav. Vaikų nuomonės paaiskinimas (N=93)

Tyrimo metu, vaikų buvo prašyta pažymėti ar dienos centre vaikui leidžiama reikšti savo nuomonę. Kaip matome 25 pav., 58% apklaustųjų teigia, jog jiems yra leidžiama išreikšti savo nuomonę, tačiau tik 22% teigia, kad į jų nuomonę yra ir atsižvelgiama, 17% - teigia, kad savo

nuomonę jie gali išreikšti, tačiau į ją neatsižvelgiama. Kad ir kaip būtų gaila 3% apklaustųjų teigia, kad jiems savo nuomonės išreikšti neleidžiama.

Vaikų dienos centre vaikui turi būti suteikiama galimybė būti išklausytam, ieškoti, gauti ir perduoti bet kokią informaciją ir idėjas, nes tokiu būdu yra ugdoma vaiko savigarba, gebėjimas išreikšti savo nuomonę ir gerbti kito, taip mokomasi dirbti bendrai, klausytis bei suprasti kitą.

Respondentų buvo klausama, kas trukdo dienos centre išreikšti savo nuomonę. Beveik pusė (44%) apklaustųjų teigia, kad iš jų pasakytos nuomonės yra tyčiojamosi ir šaipomasi, nors kiti 44% su šiuo teiginiu nesutinka (žr. 26 pav.).

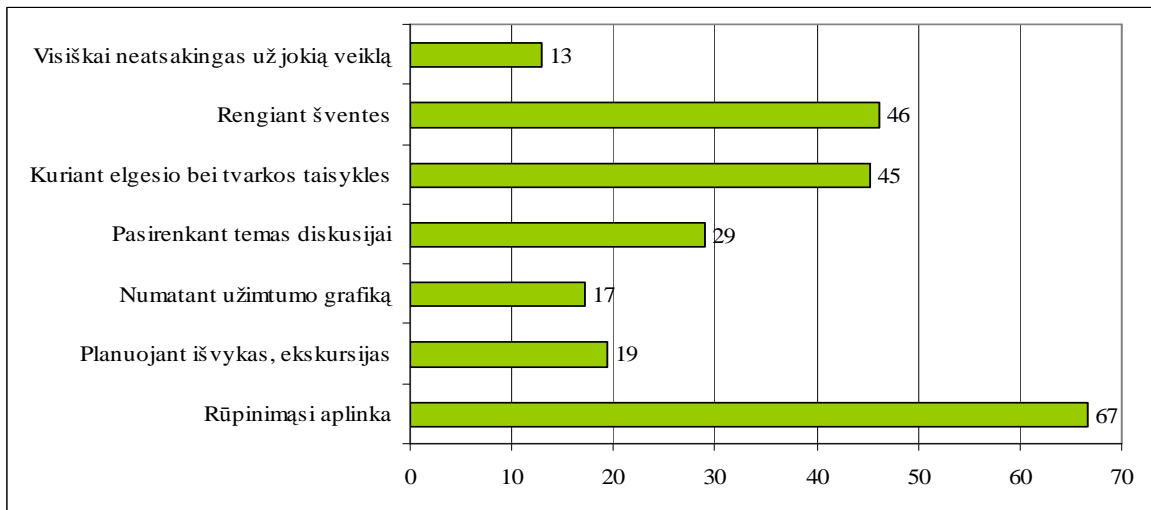
26 pav. **Trukdžiai neleidžiantys vaikui reikšti savo nuomonės (N=93)**

Trečdalis apklaustųjų (33%) - savo nuomonės nereiškia, nes nenori; 31% mano kad jų nuomonė yra niekam neįdomi; net 29% apklaustųjų teigia, kad jie bijo reikšti savo nuomonę, nes gali būti kažkokiu būdu nubausti, jeigu ši kažkam nepatiks.

28% - teigia, kad jie yra per jauni reikšti savo nuomonę centre., o 25% - savo nuomonės net neturi.

Vaikas turi teisę laisvai reikšti savo pažiūras visais jį liečiančiais klausimais; be to, vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, skiriama daug dėmesio. Todėl vaikui būtinai suteikiama galimybė būti išklausytam bet kokio jį liečiančio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu tiesiogiai arba per atstovą. (*Vaiko teisių konvencija 12 straipsnis*).

Tyrimo metu vaikų buvo klausama už kokias veiklas dienos centre jis yra atsakingas. Dienos centre vaikai turi pareigų ir yra atsakingi sekančiai (žr. 27 pav): 67% respondentų yra atsakingi už aplinkos tvarkymą; 46% - pasiruošimą šventėms; 45% - prisijungia kuriant tvarkos, elgesio taisykles; 29% - pasiūlo temas įvairioms diskusijoms; 19% - padeda planuojant įvairias ekskursijas bei išvykas; 17% - padeda planuojant įvairių užsiėmimų grafiką, tačiau net 13%

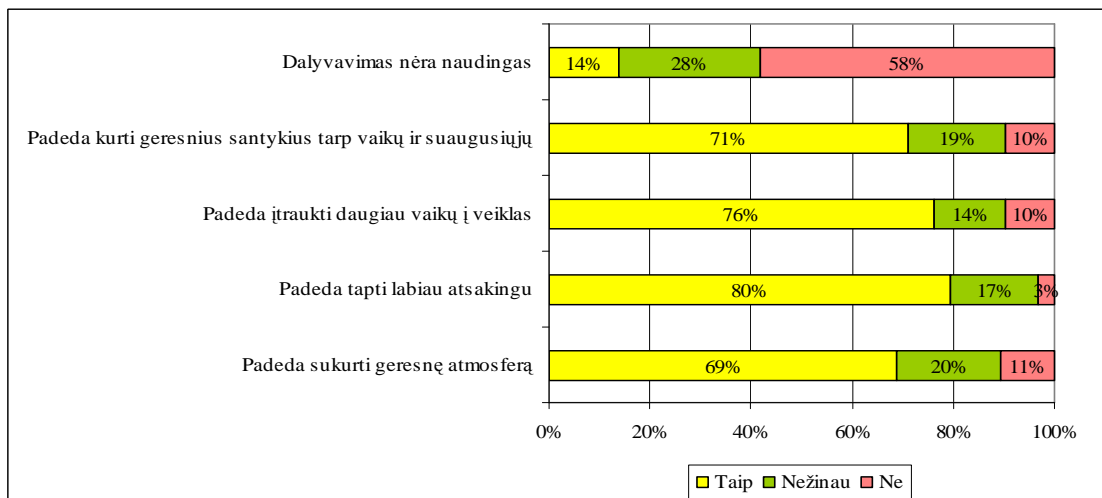

27 pav. **Vaikų atsakomybė už veiklas dienos centre (N=93)**

apklaustųjų, jų teigimu, yra visiškai neatsakingi už jokią veiklą.

Galima daryti prielaidą, jog dienos centre vaikai turi savo pareigų., nes vaikas ne tik privalo žinoti savo pareigas, bet svarbiausia – jas vykdyti ir būti atsakingam už pavestas veiklas. Kiekvienas vaikas turi gyventi aktyvų gyvenimą. Aktyvi veikla, įvairūs užsiėmimai lavina vaiko socialinius įgūdžius, moko drausmės bei bendravimo, išmoko dirbti komandoje. Įvairi veikla veikia ir vaiko psichologinę savijautą – didina pasitikėjimą savimi, pakelia nuotaiką ir leidžia save išbandyti įvairiose srityse, tuo skatinant vaiką mylėti ir vertinti save.

Tyrimo metu respondentų buvo klausama, kuo yra naudingas kiekvieno vaiko dalyvavimas, kai yra priimami įvairūs sprendimai.

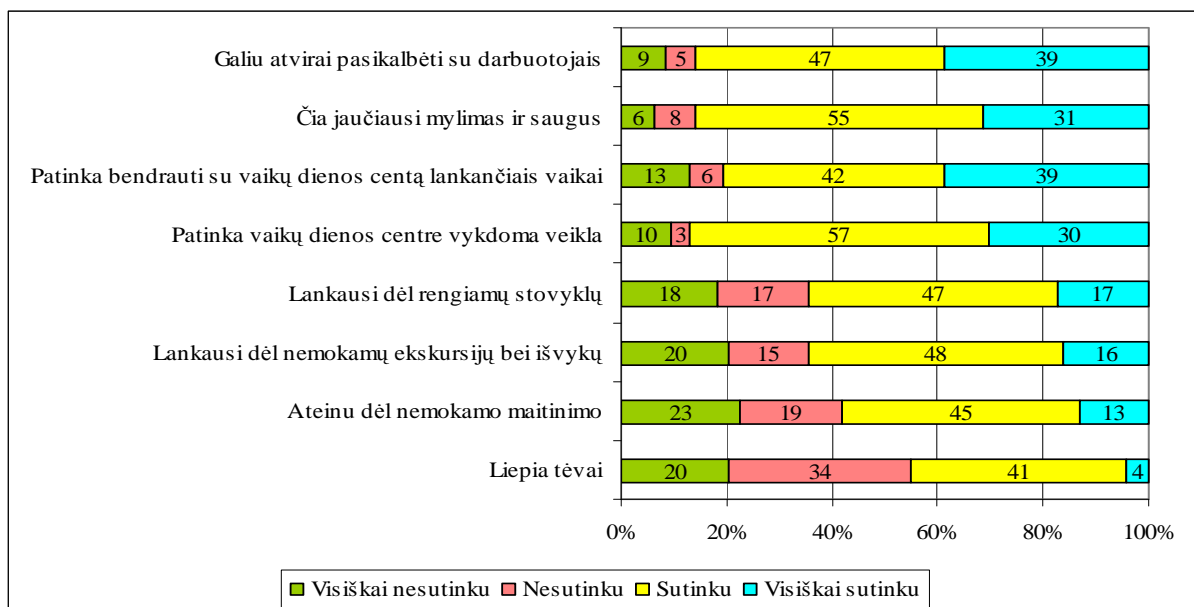

28 pav. **Veiksniai įtakojantys vaiko dalyvavimą priimant sprendimus (N=93)**

Kaip matome 28 pav., 80% apklaustųjų teigė, jog dalyvavimas priimant įvairius sprendimus padeda tapti labiau atsakingesniu už savo veiksmus. 76% teigia, kad dalyvavimas priimant sprendimus padeda įtraukti daugiau vaikų į įvairias veiklas; 71% - teigia, kad padeda kurti geresnius santykius tarp vaikų ir suaugusiųjų; o 69% teigia, kad dalyvaujant veiklose galima sukurti geresnę atmosferą apie save.

Padėdami organizuoti įvairias veiklas vaikai parodo savo gebėjimus, ieško naujų idėjų, mokosi vieni iš kitų. Tokiu būdu vaikui suteikiama galimybė didžiuotis savimi bei savo pasiektais rezultatais ir atsakomybe, bei skatinamas vaiko kūrybiškumas išreiškiant savo idėjas.

Atliekant tyrimą, buvo siekiama išsiaiškinti, kaip mano respondentai, kodėl jie lankosi dienos centre. Iš gautų rezultatų 29 pav. matome, kad 55% apklaustųjų sutinka ir 31% visiškai tam pritaria, kad jis lankosi dienos centre todėl, kad čia jaučiasi mylimas ir saugus, negu namuose. Beveik pusė (47%) sutinka, jog centre jis gali atvirai bendrauti su čia dirbančiais darbuotojais, o 39% tam visiškai pritaria. Specialistų nuomonė šiuo klausimu buvo panaši.

29 pav. **Priežastys skatinančios vaiką lankyti dienos centrą (N=93)**

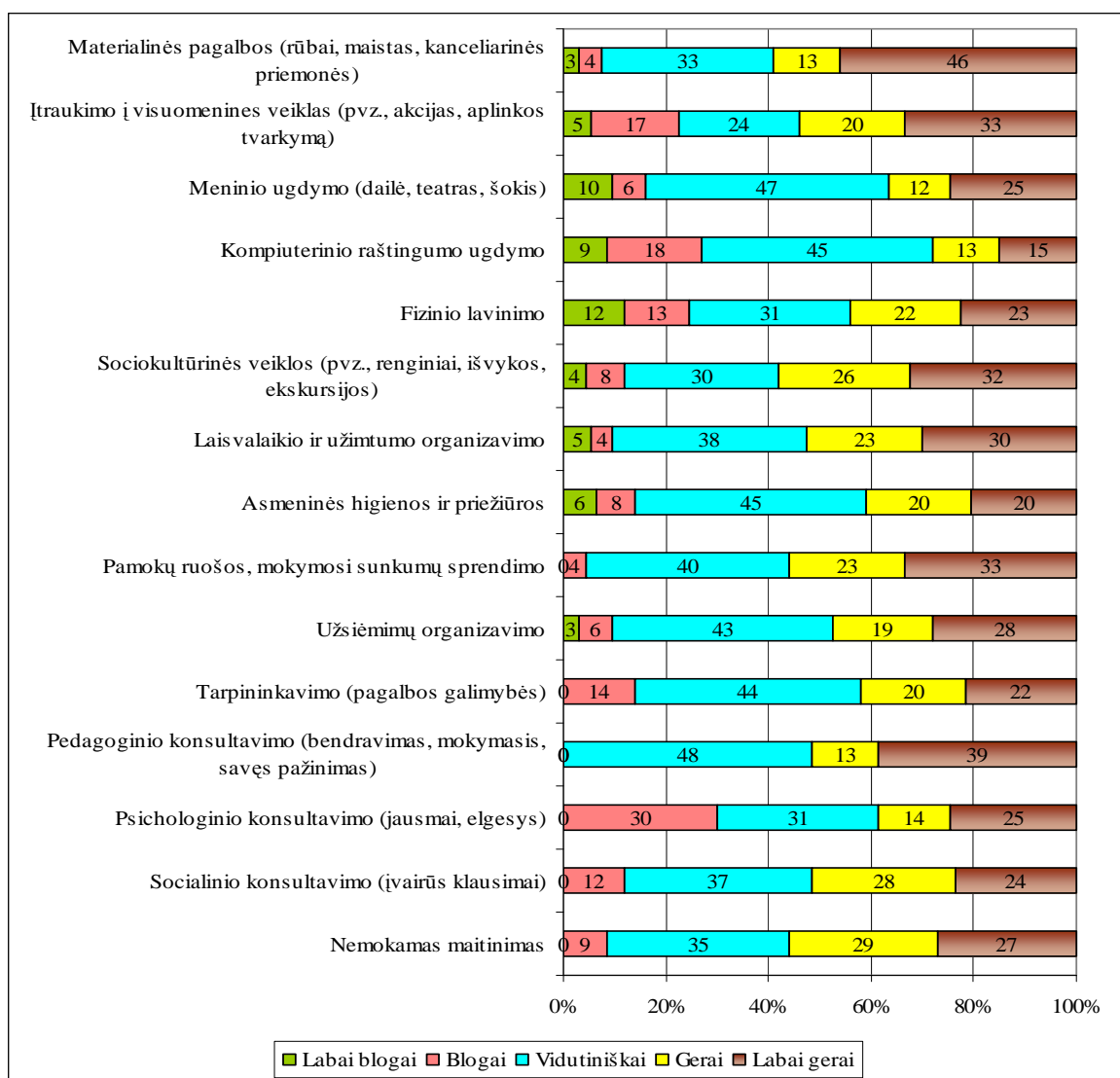
Galima daryti prielaidą, kad vaikas pajunta, jog yra nemylimas ir nereikalingas, o kai vaikams trūksta namų šilumos, emociniai ryšiai tarp vaikų ir tėvų silpnėja, todėl jie jaučias apaleisti ir nori kam nors pasipasakoti, ieško patarimo ar sprendimo, nori, kad kažkas juos palaikytų ir padrąsintų. Vaikai, kurie pasijaučia šeimoje atstumti, savo susierzinimą pradeda išlieti ant tų, kurie jų nepaiso. Norėdami pabėgti nuo savo problemų, tokie vaikai gali išeiti iš namų ir tokiu būdu susidurti su dar didesnėmis problemomis, todėl būtina jiems padėti.

Daugiau kaip pusė (57%) apklaustųjų sutinka, jog centre jiems patinka lankytis dėl čia vykdomos veiklos, o su tuo visiškai sutinka 30% respondentų; 42% - sutinka ir 39% visiškai tam pritaria, kad patinka lankytis dienos centre, todėl, kad čia jis pabendrauja su draugais.

Daugiau kaip pusė apklaustųjų (45% sutinka ir 13% visiškai sutinka) teigia, kad į dienos centrą jis ateina todėl, kad čia jis gauna pavalgyti. Galima teigti, kad vaikas ne visuomet namuose turi ką valgyti, todėl būtina patenkinti vaiko fiziologinį poreikį. Alkanas vaikas sunkiai sukaupia dėmesį, jam sudėtinga mokytis. specialistų nuomonė šiuo klausimu ženkliai išsiskyrė.

Beveik visi respondentai (48%; 47%) sutinka, su teiginiu, jog į dienos centrą jis ateina todėl, kad čia organizuojamos išvykos, ekskursijos ar stovyklos, o 16% ir 17% respondentų patvirtina, jog tikrai čia lankosi dėl šio laisvalaikio organizavimo, nors likusieji 35% tą paneigia. Daugiau kaip pusė (54%) apklausoje dalyvavusių visiškai nesutinka (20%) ir (34%) nesutinka, jog dienos centrą lanko todėl, kad jiems liepia tėvai ir namuose nereikia ruošti užduotų užduočių. Specialistų nuomonė šiuo klausimu iš esmės skyrėsi nuo tyrime dalyvavusių vaikų nuomonės.

Galima daryti prielaidą, kad vaikai dienos centrą lanko dėl įvairių priežasčių, tokių, kaip nemokamų ekskursijų bei išvykų, rengiamų stovyklų, nemokamo maitinimo, dėl įvairios centre vykdomos veiklos, tačiau, kaip teigia respondentai labiausiai jie ateina dėl to, kad čia jie jaučiasi saugesni ir labiau mylimi, negu namuose. Galima daryti prielaidą, kad vaikams gyvenantiems rizikos šeimoje trūksta saugumo, meilės, o centro aplinka jiems yra saugi, jauki, nesukelianti jokių neigiamų emocijų.

30 pav. Teikiamų paslaugų kokybės vertinimas (N=93)

Tyrimo metu norėta išsiaiškinti, kaip vaikai vertina teikiamas paslaugas (atliekamas funkcijas) dienos centre. Gauti atsakymų į klausimą duomenys pateikiami 30 paveiksle. Paveiksle pateikti duomenys rodo, kad vaikai centro vaidmenį išryškina per jiems aktualiausių teikiamų paslaugų vertinimą. Dienos centrų teikiamų socialinių paslaugų kokybei reikšmės turi daug faktorių, tačiau svarbiausia vaikų pasitenkinimas gaunamomis paslaugomis.

Pagal gautus rezultatus, galime teigti, jog vaikai gerai vertina materialinės pagalbos (13%, 46%), sociokultūrinės veiklos (26%, 32%), pamokų ruošos (23%, 33%), maitinimo paslaugas (29%, 27%), visuomenines veiklas (33%; 20%); laisvalaikio bei užimtumo organizavimą (30%, 23%); konsultacijas įvairiais klausimais (24%, 28%). Silpniausiai išplėtota: psichologinio konsultavimo (30%, 31%) kryptis; įvairios pagalbos teikimo galimybės (14%, 44%); kompiuterinio raštingumo (27%, 45%); meninio ugdymo (16%, 47%) paslaugos. Nepaisant dienos centre siūlomo paslaugų spektro, skirtingai nei specialistai, trečdalis vaikų, teikiamų paslaugų kokybę vertina vidutiniškai.

Teikiamų paslaugų kokybės aspektu, statistiškai reikšmingas ryšys tarp vaikų ir suaugusiųjų, yra: *pedagoginis konsultavimas* ($x^2=11,142$; $df=4$; $p=0,025$), *pamokų ruošos, mokymosi sunkumų sprendimai* ($x^2=10,30$; $df=4$; $p=0,036$), *asmens higienos ir priežiūros klausimai* ($x^2=11,126$; $df=4$; $p=0,038$) ir *materialinė pagalba* ($x^2=14,089$; $df=4$; $p=0,007$).

Pažymėtina, kad tarp apklaustųjų nebuvo nė vieno vaiko kuris būtų visiškai nepatenkintas gaunamomis paslaugomis. Tai leidžia teigti, kad vaikų dienos centrai teikia iš dalies geros kokybės socialines paslaugas, kurios dalinai atitinka vaikų iš socialinės rizikos šeimų lūkesčius.

Į klausimą „Kokių užsiėmimų dar norėtų gauti dienos centre?“, vaikai (41%) atsakė, kad labai norėtų: „sportinių užsiėmimų“, „žaisti daugiau kompiuteriu“, „vėlimo iš vilnos užsiėmimų“, „dekupažo užsiėmimų“, „konstravimo“, „šokių“, „diskotekų“, „drožinėjimo“, „daugiau įvairesnių žaidimų“, „daugiau dailės užsiėmimų“, „ekskursijų, muziejų lankymo“, „daugiau dramos“, „dainavimo“, „gyvūnų parodų“, „sporto varžybų“, „daugiau lankstyti iš popieriaus“, „dalyvavimų įvairiuose renginiuose“, „daugiau naudotis interneto paslaugomis“, „informacijos apie juos ginančius įstatymus, teises“, o buvo ir tokių vaikų norų: „norėčiau, kad žaistume daugiau visi kartu su vadovėmis“, „dažniau susirinktume visa šeima į dienos centro organizuotus renginius“. Tai dažniausiai minimi atsakymo variantai.

33% - pažymėja, kad: „man labai gerai čia ir netrūksta nieko, nes čia ir taip gerai“, „nežinau, manau, kad man užtenka užsiėmimų“, „man viskas čia tinka“, „man nieko netrūksta, nes man čia patinka“, „nieko nenoriu, man labai gera ir užtenka visokios įdomios veiklos“, „nežinau“ – tai dažniausiai pasitaikęs atsakymo variantas. 23% respondentų į šį atvirą klausimą neatsakė.

Trečdalis respondentų atsakymai (33%) sukėlė nuostabą, kad vaikai dienos centre nieko nepageidauja, tai galima vertinti dviprasmiškai arba darbuotojai labai gerai organizuoja užsėmimus arba nelabai suinteresuoti laisvalaikio organizavimu.

Iš gautų atsakymų išryškėjo tai, jog vaikai dienos centre nori gauti tokius užsiėmimus, kokius gal būt lanko jų draugai. Šie užsiėmimai, kurių pageidauja vaikai dienos centre yra gana brangūs, o dienos centrai finansuojami ne nuolat ir nepakankamai, todėl ne visi vaikai turi galimybes pasirinkimui.

Respondentams buvo pateiktas atviras klausimas *“Kaip tu įsivaizduoji savo ateitį, ar dienos centras Tau padeda ją įgyvendinti?”* ir buvo prašoma parašyti savo nuomonę. Atsakydami į klausimą vaikai buvo nuoširdūs, nes jų nuomonės buvo įvairios.

48% atsakymų variantai buvo: *„man dienos centras padeda, nes pasiūlo daug profesinio rengimo galimybių“*, *„dienos centras man padeda atskleisti savo sugebėjimus, dienos centre man geriau suprasti, kas man geriau sekasi“*, *„vadovų pagalba manau pavyks studijuoti norimą profesiją“*, *„pradėjus lankyti dienos centrą pasikeičiau į gerąją pusę. Susipažinau su žmonėmis, kurie tikėjo, kad galiu pasikeisti, palaikė mane, kai man buvo sunku. Ateityje norėčiau būti klubo vadove ir padėti kitiems, kaip ir man padėjo“*, *„jis man padeda, galima sakyti čia antri mano namai“*, *„savo ateitį įsivaizduoju dirbanti teisininke arba žurnaliste. Centras man padeda įgyvendinti savo svajonę“*, *„taip, jis sukuria mano plano galimybes“*, *„jis mano laimė, nes man visada padeda“*, *„man padeda būti draugesniam, protingesniam“*, *„dienos centras padeda man tobulėti“*, *„taip jis padeda apsispręsti ir pataria kur man labiau tiktų“*, *„padeda labai. Mėgstu pasitarti į kokią gimnaziją stoti ir panašiai“*, *„padeda, nes moko kaip elgtis ateityje“*.

32% apklaustųjų teigė, jog: *„aš dar nemąstau apie ateitį“*, *„norint įgyvendinti ateitį, reikia pačiam to norėti“*, *„dienos centras ne bankas, kad man padėtų“*, *„dar neįsivaizduoju savo ateities“*, *„nežinau savo ateities“*, *„man dar toli mąstyti tiek toli“*.

19% respondentų į šį klausimą neatsakė, darytina prielaida, kad klausimo formuluotė, kai kuriems vaikams buvo per sunki, jie galėjo nesuprasti pateikto klausimo esmės, tačiau prieš anketos pildymą tyrėja vaikus informavo apie šio klausimo esmę.

Galima teigti, jog vaikas turi išmokti sistemingai kaupti žinias, lavinti gebėjimus, ugdytis kompetencijas, padėsiančias rinktis studijų kryptį, profesinę veiklą, bei planuoti savo vietą darbo rinkoje. Žinių visuomenėje svarbiausias ir sudėtingiausias uždavinys yra būti konkurencingam bei sėkmingam. Ateities planavimo gebėjimai tampa vienu iš svarbiausių gebėjimų prisitaikant ne tik prie darbo pasaulio kaitos, bet ir prie gyvenimo pokyčių plačiaja prasme. Todėl labai svarbu kuo anksčiau pradėti planuoti karjerą, atsižvelgiant į asmeninius siekius ir galimybes, pasirinkti profesiją, kuri labiausiai atitiktų prigimtinių profesinių pašaukimą. Teorinės bei praktinės užduotys padės specialistui motyvuoti mokinius ieškant kaip priimti vertingiausias sprendimus.

IŠVADOS

Išanalizavus literatūrą ir apibendrinus empirinio tyrimo rezultatus, išryškėjo:

1. Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius nežymiai kinta (mažėja) ir priklauso nuo valstybės ekonominio stabilumo. Nepakankamas finansinis šeimų aprūpinimas, alkoholis, smurtas, socialinių įgūdžių stoka, trukdo sveikam ir harmoningam vaiko vystimuisi. Padėti vaikui atstatyti ryšius ir integruotis į visuomenę, savarankiškai įveikti iškilusias problemas gali padėti socialinių paslaugų įstaigos.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė Vaiko gerovės valstybės politikos strategijai ir 2005–2012 metais įgyvendino priemonių planą šiose srityse: institucijų tarpžinybinės veiklos skatinimas, vaikui ir šeimai reikalingų paslaugų tinklo kūrimas, teisinės bazės stiprinimas, statistinės informacijos apie vaikus tobulinimas, specialistų, kvalifikacijos kėlimas. Vaiko teisių apsauga. Lietuvoje rūpinasi ir įvairios visuomeninės (nevyriausybines) organizacijos.

3. Viena iš pagrindinių paslaugų teikimo institucijų socialinės rizikos šeimų vaikams yra dienos centrai, kurie sudaro galimybę vaikui būti ugdomam, įgyti žinių, socializuotis. Jie pradėti kurti prieš 17 metų, tačiau iki šiol nėra vieningos įstatyminės bazės, kuri tiksliai apibrėžtų tokių įstaigų veiklą bei numatytų teikiamų paslaugų spektrą. Trūksta specialios literatūros ir mokslinių darbų, kurie leistų darbuotojams didinti kompetenciją bei teikti kokybiškas socioedukacines paslaugas

4. Gauti tyrimo rezultatai patvirtino literatūros šaltinių analizę, kad šeimos į rizikos grupę patenka dėl girtavimo, smurto, nedarbo ir asmeninių gebėjimų trūkumo, o tokiose šeimose vaikai neturi galimybių įgyti socialinių įgūdžių, dažnai patiria skurdą bei nepriežiūrą, smurtą, nelanko mokyklos ir linksta į nusikaltimus.

5. Išsiaiškinta, kad dienos centre specialistai pirmenybę teikia mokymosi, emocinių ir bendravimo problemų sprendimui. Vaikai geriausiai sprendžiama problema įvardijo tik mokymosi, o psichologinė pagalba jų nuomone yra silpniausia grandis. Tai įtakoja šios srities kvalifikuotų specialistų trūkumas.

6. Tyrimas atskleidė, kad specialistai teikiamų paslaugų spektrui pirmumą teikia: nemokamam maitinimui, patarimu rūpimais klausimais, pasitikėjimo savimi stiprinimui, savęs pažinimui, konfliktų su draugais bei iškilusių problemų sprendimui. Vaikų poreikiu, aktualiausias yra mokymosi, maitinimo, patarimo higienos ir priežiūros klausimais, dėmesiui ir įvairioms akcijoms paslaugos. Kompiuterinis raštingumas ir informacija apie pagalbą, abiejų respondentų grupių nuomone, plėtojama silpnai.

7. Nustatyta, kad taikydami ugdymo metodus darbuotojai pirmenybę teikia stebėjimui, pokalbiui, grupiniam darbui su auklėtiniais ir žaidimui. Vaikų nuomone – žaidimas kaip ugdymo metodas taikomas retai, todėl specialistai turėtų dažniau naudoti šią priemonę.

8. Vaikas turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę, ieškoti, gauti ir perduoti įvairią informaciją ir idėjas, o dienos centre jam ši galimybė yra suteikta. Turėdamas teises, turi ir pareigų: centre jie yra atsakingi už įvairias veiklas, nes tai, kaip jie patys teigia, padeda tapti atsakingesniu, kurti geresnius santykius su aplinkiniais, įtraukti daugiau vaikų į veiklas, lavina socialinius įgūdžius, moko drausmės bei dirbti komandoje. Centre vaikui suteikiama galimybė būti išklausytam, išreikšti savo nuomonę ir gerbti kito, nes tokiu būdu yra ugdoma jo savigarba.

9. Ištyrus respondentų nuomone, auklėjamąjį ir prevencinį darbą kartu su vaikų dienos centrais turi dirbti mokykla, vaikų teisių apsaugos tarnybos, nepilnamečių reikalų inspekcija. Mažinant atskirti būtina dirbti su rizikos šeima ir mokyti socialinių bei tėvystės įgūdžių. Galima išvelgti tam tikrą tendenciją, jog labiausiai trūksta respondentams pačių šeimų atsiliepimų apie centruose vaikams suteiktų paslaugų kokybę.

10. Tiriant teikiamų paslaugų kokybę specialistai geriausiai vertina materialinę pagalbą, maitinimą, pamokų ruošą, įtraukimą į įvairias veiklas, o vaikai teigiamai vertina materialinės pagalbos, sociokultūrinės ir visuomeninės veiklos, pamokų ruošos, maitinimo, laisvalaikio bei užimtumo organizavimą. Silpniausiai išplėtotos: psichologinio konsultavimo, kompiuterinio raštingumo, meninio ugdymo paslaugos. Skirtingai nei specialistai, net trečdalis vaikų, teikiamas paslaugas vertina vidutiniškai. Kokybiškas paslaugų teikimas yra svarbus kiekvienam vaikui procesas ir svarbiausias dienos centrų veiksmingumo rodiklis.

11. Vaikų dienos centruose teikiamos paslaugos yra naudingos, tačiau paslaugų plėtrą stabdo lėšų, žmoniškųjų išteklių bei valdininkų nesupratimas apie centrų svarbą. Gauti rezultatai parodė, kad vaikų dienos centrai iš dalies tenkina ugdytinių poreikius, todėl galime teigti, kad tyrimo hipotezė pasitvirtino iš dalies.

REKOMENDACIJOS

Švietimo politikams

1. Parengti vaikų dienos centrų vieningą įstatyminę bazę, kuri apibrėžtų šių įstaigų veiklą ir numatytų teiktinų paslaugų spektrą.
2. Siekiant patenkinti vaiko asmenybės poreikius svarbu suteikti kvalifikuotą pagalbą, todėl būtina didinti finansavimą, kad būtų įsteigti reikiami specialistų (psichologas, informatikas) etatai.

Savivaldybės tarnautojams

3. Atlikus išsamias esamos padėties analizes bei įvertinus socialinės rizikos vaikų skaičių, vaikų dienos centrus steigti kaimo bei miestelių teritorijose, kur šių šeimų skaičius yra didžiausias.

Vaikų dienos centrų personalui

4. Vaikų dienos centre tobulinant teikiamas paslaugas atsižvelgti į vaikų poreikius ir interesus. Plačiau informuoti vaikus apie institucijas, galinčias teikti kvalifikuotą pagalbą, iškilus problemoms šeimoje.
5. Stiprinti bendradarbiavimą su žiniasklaida, policija ir švietimo įstaigomis siekiant bendrų tikslų. Skleisti informaciją, supažindinant visuomenę su vaikų dienos centre teikiamomis paslaugomis bei jo veikla.

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis.
2. Babravičienė R. (2012). Sveika šeima – visų šeimos narių pastangomis. [žiūrėta 2013-10-20]. Prieiga per internetą <<http://alkas.lt/2012/05/15/sveika-seima-%e2%88%92-visu-seimos-nariu-pastangomis/>>
3. Bajoriūnas Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius.
4. Berns M. R. (2007). *Child, family community*. New York.
5. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija: enciklopedija*. Vilnius.
6. Bitinas B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
7. Blėdienė A. (2008). *Lietuvos gyventojai ir šeima per 18 atkūrimo Nepriklausomybės metų*. Kaunas: Lututė.
8. Butkus S. F. (1996). *Organizacijos ir vadyba*. Vilnius.
9. Česnuitytė V. (2007). Probleminių“ šeimų vaikai: ar pavyks įveikti užburta ratą?. [žiūrėta 2013-10-20]. Prieiga per internetą <http://www.bernardinai.lt/archyvas/straipsnis/61422>.
10. Danisevičienė L.; Klimantavičienė I. V. (2007). *Socialinio darbo organizavimas socialinės rizikos šeimoms: metodinė medžiaga*. Kaunas: Kauno kartų namai.
11. Dapkienė S. (2002). *Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas*. Pedagogika. Vilnius.
12. *Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos* 2004-01-18, Nr. A 1-207 (Žin., 2004-01-17, Nr. 9-254).
13. Dereškevičius P., Rimkevičienė V., Targamadžė V. (2000). *Mokyklos nelankymo priežastys*. Vilnius: Žuvėdros leidykla
14. Didžiokienė A., Žemaitienė N. (2005). Smurtą patiriančių rizikos grupės vaikų psichologinė savijauta. *Medicina* (Kaunas) 41(1).
15. Дневной центр для детей и подростков. [žiūrėta 2013-11-07]. Prieiga per internetą <http://www.hope4kids.com.ua/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=ru>
16. Dromantienė L.; Šalaševičiūtė R. (2006). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmuo. *Mokslo darbai. Socialinis darbas*. Nr. 5.1.
17. Framework for the Assessment of Children in Need and their Families. (2000). London. [žiūrėta 2013-10-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.crin.org/docs/framework%20for%20the%20assessment%20of%20children%20in%20need%20and%20their%20f.pdf>>
18. Galaguzova M. A. (2000). *Socialinė pedagogika: paskaitų ciklas*. Maskva.
19. Gidens A. (2005). *Sociologija*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.

20. Gvaldaitė L. (2004). Socialinio tinklo intervencija, kaip socialinės paramos metodas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, (12).
21. Ignatavičienė S., Žukauskienė R. (1999). *Rizikos grupės vaikai*. Vilnius.
22. Indrašienė V. (2004). *Socialinio ugdymo technologijos*. Mokomoji knyga. Vilnius.
23. Indrašienė V., Barkauskaitė M., Vasiliauskas R., Gaigalienė M., Prakapas R., Survutaitė D., Rimkevičienė V., Guoba A. (2003). *Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys, ŠMM švietimo būklės tyrimai*.
24. Išoraitė M. (2007). *Socialinių paslaugų administravimas*. Vilnius. Leidykla „Saulelė“.
25. Jakavičius V. (1998). *Žmogaus ugdymas*. Klaipėdos universiteto leidykla
26. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius.
27. Juodaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro Ofsetas.
28. Juodraitis A. (2003). *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. Šiaulių universiteto leidykla.
29. *Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija*. (1995). Vilnius.
30. Kardelis K. (2002) *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas*. Kaunas (114 psl.).
31. Kondrotaitė G. (2006). *Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija*. Kaunas.
32. Kvieskienė G. (2000). *Socializacijos pedagogika: įvadas į socialinę pedagogiką: mokymo priemonė*. Vilnius. VPU
33. Kvieskiene G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė: monografija*. Vilnius: VPU.
34. Kvieskiene G. (2005). *Pozityvioji socializacija: monografija*. Vilnius: VPU.
35. Kvieskienė G., Petronienė O. (2007). *Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas*. Socialinis ugdymas. Nr.1 (14). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
36. Kvieskienė G., Indrašienė V. (2008). *Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose*. Vilnius: Lodvila.
37. Kučinskas V., Kučinskienė R. (2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teoriniai aspektai*.
38. Laužikas J. (1993). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
39. Lazutka R. (2001). Socialinė apsauga. *Žmogaus socialinė raida*. Vilnius: Homo Liber.
40. Leliūgienė I. (2001). Socioedukacinio darbo tyrimų objekto socioistorinė raida ir šiuolaikinių metodologinių nuostatų diskursas. *Socialinis darbas*. 1 (1).
41. Leliūgienė I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas.
42. Leliūgienė I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas „Technologija“.
43. Leliūgienė I. (2005) Kompleksinis darbas su šeima. *Socialinis ugdymas*. 2005: 33

44. Leliūgienė. I. (2008). Socialinio pedagogo vadybinė veikla. *Mokslo darbai. Socialinis darbas* Nr.7(3).
45. Legkauskas V. (2008). *Socialinė psichologija*. Vilnius: Vaga.
46. Lietuvos respublikos konstitucija. [Žiūrėta 2013-11-11]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
47. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Įstatymas paskelbtas: Žin., 1996, Nr. 33-807
48. Lietuvos Respublikos Švietimo koncepcija. (1992). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. [Žiūrėta 2013-10-10]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm>
49. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. [Žiūrėta 2013-10-15]. Prieiga per internetą: [http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279441&p_query=&p_tr2=.](http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279441&p_query=&p_tr2=)
50. Lietuvos statistikos departamentas. [Žiūrėta 2013-10-03]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/>
51. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas [Žiūrėta 2013-11-11]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=430849
52. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas [Žiūrėta 2013-11-11]. Prieiga per internetą: <http://www.nplc.lt/sena/aukos/informacija/t-aktai/isak/SADM-isak-20031217-NrA1-207.pdf>
53. Louise C. Johnson (2001). *Socialinio darbo praktika*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
54. Monkevičienė O. (2008). Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si) turinio kaitos tendencijos. *Pedagogika* Nr.91.
55. Malik F. (2005). *Vadovauti, veikti, gyventi: Veiksmingas valdymas naujaisiais laikais*. Vilnius: Mūsų knyga.
56. Maslow A.H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius.
57. Mikalauskaitė A. (2005). *Vaiko socialinės gerovės programa. Vaikų skurdas: kas atsakingas?: tarptautinės konferencijos medžiaga*. Vilnius.
58. Miškinis K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: AB Aušra.
59. Nacionalinė nevyriausybiųjų organizacijų vaikų dienos centrų 2002-2004 metų programa 2002 m. gegužės 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 731 „Dėl Nacionalinės nevyriausybiųjų organizacijų vaikų dienos centrų 2002-2004 metų programos“ (Valstybės žinios, 2002, Nr.53-2076. Įsigalioja nuo 2002-05-30).
60. Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programa // 2004 m. gruodžio 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1525 „Dėl Nacionalinės vaikų dienos centrų

2005-2007 metų programos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2004, Nr.174-6441. Įsigalioja nuo 2004-12-05).

61. Nasvytienė D. (2005). *Vaiko elgesio ir emocinės problemos*. Metodinis leidinys aukštajai mokyklai. Vilnius.

62. Navaitis G. (2002). *Paradoksalūs šeimos konsultavimo metodai socialiniame darbe*. Socialinis darbas Nr.2.

63. *Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras*. [Žiūrėta 2013-10-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.ngo.lt>>

64. Овчарова Р. (2004). *Справочная книга социального педагога*. Москва: ТЦ Сфера.

65. Prakapas R. (2001). Rizikos grupės vaikų elgesio koregavimas taikant mokyklinį monitoringą. Daktaro disertacija. *Pedagogika*.

66. Prakapas R. (2007). Socialinių darbuotojų veiklos Lazdijų rajono savivaldybėje ypatumai. *Socialinis darbas*, 2007, nr. 6(2).

67. Roberta M. Berns (2009). *Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė*. Poligrafija ir informatika.

68. Ruika D., Zaijvej S. (2003). *Dienos užimtumo ir prevencijos centras: metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Spindulys.

69. Sakalauskas G. (2000). *Vaikų teisių apsauga Lietuvoje*. Vilnius: Adomo Jakšto spaustuvė.

70. Sipovič I. (2007). *Vaikų dienos centrų administravimo ir vertinimo problemiškas*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 22 [Žiūrėta 2013-12-02]. Prieiga per internetą: <www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id=239687>

71. *Socialinis darbas ir vaiko teisės*. (2008). Kaunas. Vytauto Didžiojo universitetas.

72. *Socialinių paslaugų katalogas*. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2000 m. liepos 10 d. Nr. 70 (Žin., 2000-08-02, Nr. 05-1968).

73. Spierts M. (2003). *Balansavimas ir aktyvinimas. Metodiškai organizuotas sociokultūrinis darbas*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.

74. Stukas H. (2003). *Dienos centrai// Mūsų žodis*. Nr. 07, p. 1.

75. Targamadžė V., Vaitkevičius V. (2009). Panevėžio, Šiaulių ir Klaipėdos vaikų dienos centrų kaip vaikų socialinės atskirties mažinimo agentų veiklos problemų ir galimybių tyrimas. *Socialinis ugdymas*. Nr. 10(21).

76. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius.

77. *Vaikai nusipelno būti reikalingi ir mylimi. Atsibuskite!* 12/8 p. 6-9. (2000). [Žiūrėta 2013-09-25]. Prieiga per internetą: <http://wol.jw.org/lt/wol/d/r32/lp-l/102000882>.

78. *Vaiko gerovės valstybės politikos strategija*. [Žiūrėta 2013-10-10]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=250552&p_query=&p_tr2=>>
79. Vaitkevičius J. (2001). *Istorinė (lyginamoji) didaktika*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
80. Valickas G. (1997). *Psichologines asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius.
81. *Valstybinė šeimos politikos koncepcija*. [Žiūrėta 2013-11-10]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5477&p_k=1
82. Vosylienė E. (2009). *Soioedukacinis darbas su vaiku*. Baltos lankos.
83. Winnicott D. W. (2000). *Vaikas, šeima ir išorinis pasaulis*. Vilnius: VIA RECTA.
84. Zambacevičienė P. E. (2006). *Vaiko psichologinis pažinimas*. Šiaulių universitetas.
85. Dvarionas D. (2002). Žaidimo terapija dirbant socialinį darbą su vaikais. *Medicina*. 38 tomas, Nr.4
86. Žalimienė L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Vilnius. VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
87. Žemaitis V. (2005). *Šeimos etika*. Vilnius. Rosima.

PRIEDAI

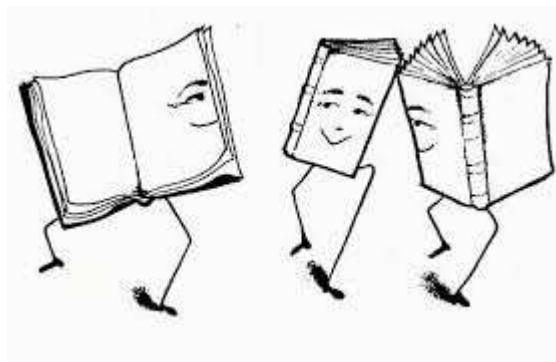
Klausimynas vaikų dienos centre dirbantiems specialistams

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto magistrantė Edita Šulskienė šiuo tyrimu siekia išsiaiškinti ar vaikų dienos centrai teikia vaikams iš socialinės rizikos šeimų reikalingiausias paslaugas.

*Man JŪSŲ nuomonė ir atsakymai į visus klausimus labai **svarbūs!***

Apklausa ANONIMINĖ, nei vardo nei pavardės žymėti
NEREIKIA.

Jūsų atsakymai nebus skelbiami pavieniui.
Skelbsime tik apibendrintus duomenis.

APIE JUS

1. Jūsų lytis:

- vyras
- moteris

2. Jūsų amžius:

.....

3. Jūsų gyvenamoji teritorija:

- kaimas
- miestas
- miestelis

4. Jūsų pedagoginis išsilavinimas:

- vidurinis;
- aukštasis neuniversitetinis;
- universitetinis;
- studijuojantis (universitetas; kolegija);

kita

5. Jūsų užimamos pareigos:

- socialinis darbuotojas;
- socialinis pedagogas;

kita

6. Jūsų pedagoginis darbo stažas:

- 0 – 5 metai;
- 6 – 10 metų;
- 11 – 15 metų;
- 16 – 20 metų;
- 21 ir daugiau metų.

SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ VERTINIMAS

7. Jūsų nuomone, kokie veiksniai įtakoja socialinės rizikos šeimų augimą visuomenėje?
(Ivertinkite teiginius kiekvienoje eilutėje)

Veiksniai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Vienišos motinos/tėvo šeima				

Šeima auginanti neįgalų asmenį				
Bendrų gyvenimo ir buities interesų ar tikslų nebuvimas				
Nepakankamas dėmesys vaikui				
Nepasitikėjimas vienas kitu				
Tarpusavio supratimo bei palaikymo nebuvimas				
Nevertinamos sociokultūrinės vertybės				
Smurtas prieš šeimos narius				
Kita 				

8. Jūsų nuomone, kokios priežastys lemia tai, kad šeima patenka į rizikos šeimų grupę?
(*Įvertinkite teiginius kiekvienoje eilutėje*)

Priežastys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Skurdas				
Nedarbas				
Tėvų nesugebėjimas suprasti savo vaikų poreikių				
Išsiskyrusios šeimos				
Asmeninių gebėjimų atlikti užduotis trūkumas				
Aplinkos ir asmeninių poreikių neatitikimo problemos				
Smurtas				
Girtuokliavimas šeimoje				
Vaikų nusikalstamumas				
Piktnaudžiavimas pašalpomis				
Kita 				

9. Jūsų nuomone, kokios pagrindinės problemos su kuriomis susiduria rizikos šeimoje augantis vaikas? (*Įvertinkite teiginius kiekvienoje eilutėje*)

Problemos	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Dažnai patiria smurtą				
Neturi galimybių įgyti socialinių įgūdžių				
Dažnai patiria skurdą bei nepriežiūrą				
Konfliktiška asmenybė				
Linkęs į nusikaltimus				
Neturi draugų				
Nenori turėti draugų				
Nelanko mokyklos				
Nepilna šeima				
Daugiavaikė šeima				
Kita 				

JŪSŲ DARBINĖ PATIRTIS

10. Su kokių šeimų vaikais Jūs dirbate (*pažymėkite Jums tinkamus variantus*)?

- vaikai iš šeimų, kurios vartoja alkoholį;
- vaikai iš šeimų, kurios vartoja psichotropines medžiagas;
- vaikai iš šeimų, kur bent vienas iš tėvų priklausomas nuo azartinių žaidimų;
- vaikai iš šeimų, stokojančių socialinių įgūdžių;
- vaikai iš vieno tėvo/ motinos šeimos;
- vaikai iš smurtaujančių šeimų;
- vaikai iš skurdžių šeimų;
- kita

.....

11. Pasidalinkite mintimis, su kokiomis problemomis vaikų dienos centrą lankantis vaikas susiduria (*įrašykite*):

- šeimoje

.....

- mokykloje

.....

- bendraudamas su draugais

.....

12. Problemos, kurias padedate spręsti vaikams lankantiems vaikų dienos centrą (*įvertinkite teiginius kiekvienoje eilutėje*)

Problemos	Visiškai ne	Ne	Taip	Visiškai taip
Bendravimo problemos				
Psichologinės problemos				
Emocinės problemos				
Mokymosi problemos				
Problemos su šeima				
Problemos su draugais				
Problemos dėl žalingų vaikų įpročių (narkotikų, tabako, alkoholio vartojimo)				
Kita 				

13. Paslaugos, teikiamos vaikų dienos centre. (*Įvertinkite visus atsakymų variantus*)

Paslaugos	Visiškai ne	Ne	Taip	Visiškai taip
Organizuojamas nemokamas maitinimas				
Patariama įvairiais rūpimais klausimais				
Padedama pasijusti atsakingesniai ir drąsesniai				
Stiprinamas pasitikėjimas savimi				

Mokoma spręsti iškilusias problemas				
Mokoma pažinti save				
Mokoma spręsti konfliktus su draugais				
Lankomasi vaikų namuose				
Padedama pamokų ruošoje				
Informuojama apie galimybes kreiptis pagalbos nukentėjus nuo smurto				
Organizuojami užsiėmimai				
Patariama asmeninės higienos ir priežiūros klausimais				
Organizuojamas užimtumas atostogų metu ir po pamokų				
Organizuojami renginiai, išvykos, ekskursijos				
Organizuojamas kompiuterinio raštingumo ugdymas				
Organizuojami dailės, šokio, teatro užsiėmimai				
Vaikai įtraukiami į vykdomas gerumo akcijas, aplinkos tvarkymą				
Paremiamos šeimos maisto paketais, rūbais				
Kita 				

14. Kokius ugdymo metodus taikote dirbdami su vaiku? (*Įvertinkite visus atsakymų variantus*):

Darbo metodai	Niekada	Retai	Dažnai	Visada
Individualus darbas su vaiku				
Stebėjimas				
Pokalbis				
Grupinis darbas su vaiku				
Žaidimai				
Kita 				

15. Kas skatina vaiką iš socialinė rizikos šeimos lankyti vaikų dienos centrą? (*įvertinkite visus atsakymų variantus*)

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Liepia tėvai				
Vaikas ateina dėl nemokamo maitinimo				
Vaikas lankosi dėl nemokamų ekskursijų bei išvykų				
Vaikas lankosi dėl rengiamų stovyklų				
Vaikui patinka vaikų dienos centre vykdoma veikla				
Vaikui patinka bendrauti su vaikų dienos centą lankančiais vaikais				
Vaikas čia jaučiasi mylimas ir saugus				

Gali atvirai pasikalbėti apie savo problemas				
Kita 				

16. Jūsų vaikų dienos centras bendradarbiauja su: (įvertinkite teiginius kiekvienoje eilutėje)

	Visiškai ne	Ne	Taip	Visiškai taip
Mokykla				
Vaikų teisių apsaugos skyriumi				
Žiniasklaida				
Nepilnamečių reikalų inspekcija				
Kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis				
Policija				
Užsienio partneriais				
Kitais dienos centrais				
Švietimo įstaigomis				
Seniūnijų socialiniais darbuotojais				
Kita 				

17. Jūsų prioritetai dirbant su socialinės rizikos šeima (įvertinkite teiginius kiekvienoje eilutėje)

	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Mažinti socialinę atskirtį			
Mokyti socialinių įgūdžių			
Mokyti tėvystės įgūdžių			
Padėti šeimai sėkmingai įveikti permainas			
Padėti spręsti jų asmenines problemas			
Kita 			

18. Dirbant su vaiku, šeimai yra teikiama pagalba (įvertinkite teiginius kiekvienoje eilutėje)

	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Vaiko priežiūra			
Psichologinė pagalba			
Teisinė pagalba			
Konsultacijos			
Labdara (maisto produktais, rūbais, žaislais)			
Dokumentų tvarkymas			
Kita 			

19. Kokios informacijos trūksta Jūsų darbe dirbant su socialinės rizikos šeima (galimi keli variantai)?

- informacijos apie šeimos gyvenimo būdą;
- informacijos apie ugdymo ir darbo metodus su socialinės rizikos šeimomis;
- šeimos atsiliepiamų apie suteiktas paslaugas, jų kokybę;
- informacijos apie šeimos problemas;
- kita.....

VAIKAMS TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS VERTINIMAS

20. Įvertinkite vaikų dienos centre teikiamų paslaugų kokybę (*Įvertinkite teiginius kiekvienoje eilutėje*)

Paslauga	Labai blogai	Blogai	Vidutiniškai	Gerai	Labai gerai
Socialinio konsultavimo					
Psichologinio konsultavimo					
Pedagoginio konsultavimo					
Nemokamo maitinimo					
Tarpininkavimo, atstovavimo, informavimo					
Nukreipimo į kitas įstaigas					
Grupinių-praktinių užsiėmimų pagal socialines programas organizavimo					
Pamokų ruošos, mokymosi sunkumų sprendimo					
Asmeninės higienos ir priežiūros					
Dienos socialinės priežiūros					
Laisvalaikio ir užimtumo organizavimo					
Sociokultūrinės veiklos (pvz., renginiai, išvykos, ekskursijos)					
Fizinio lavinimo					
Kompiuterinio raštingumo ugdymo					
Meninio ugdymo					
Įtraukimo į visuomenines veiklas (pvz., akcijas, aplinkos tvarkymą)					
Materialinės pagalbos					
Kita ✍️					

21. Įvertinkite, vaikams teikiamų paslaugų naudingumą.

Labai gerai

①

②

③

④

⑤

Labai blogai

22. Kokių paslaugų Jūsų nuomone dar reikėtų vaikams, vaikų dienos centre? (*Nurodykite konkrečiai*)

✍️

.....

23. Kad tokios paslaugos būtų teikiamos, trūksta (*įvertinkite visus atsakymų variantus*)?

	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Teorinių pagrindų			
Praktinių pavyzdžių			
Lėšų			
Žmogiškųjų išteklių			
Nepakankama materialinė bazė			
Vietos valdininkų supratimo apie vaikų dienos centro svarbą			
Kita 			

24. Ką būtų galima daryti, siekiant sumažinti į socialinės rizikos grupę patenkančių šeimų ir jose augančių vaikų skaičių? (parašykite savo nuomonę) :

.....

.....

.....

DĖKOJU UŽ BENDRADARBIAVIMĄ IR LINKIU SĖKMĖS!

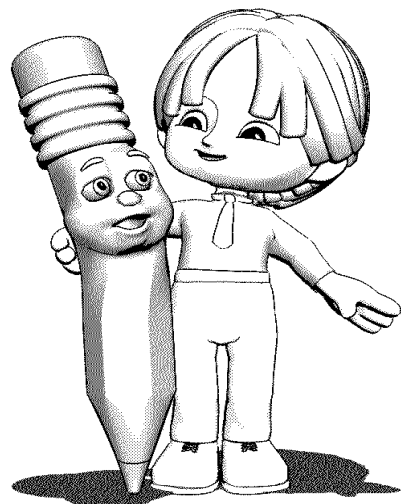
Jūs lankote vaikų dienos centrą? Tuomet šis klausimynas kaip tik Tau.

Šiuo klausimynu noriu sužinoti, kokias paslaugas Tu gauni vaikų dienos centre ir ar jos Tau yra būtinausias.

Prašau nuoširdžiai ir atvirai atsakyti į pateiktus klausimus, nes Tavo informacija bus naudinga, ieškant galimybių Tavo problemoms spręsti.

Žymėti vardo ir pavardės NEREIKIA.
Tavo atsakymai nebus skelbiami pavieniui.

Man labai svarbu, kad atsakytum į **VISUS** klausimus!

PAPASAKOK APIE SAVE

1. Tu esi:

- Berniukas;
- mergaitė.

2. Tau yra

..... metų.

3. Tu gyveni:

- kaimas;
- miestas;
- miestelis.

4. Tavo šeima (*pažymėk tau tinkamus atsakymus*):

- ir mama, ir tėtis;
- tik mama;
- tik tėtis;
- sesuo;
- brolis;
- dėdė;
- senelis;
- močiutė;
- kita

5. Vaikų dienos centre Tu lankaisi:

- 1 metai;
- 2 metai;
- 3 metai;
- 4 metai
- 5 ir daugiau.

TAVO NUOMONĖ APIE VAIKŲ DIENOS CENTRĄ

6. Kaip Tu jautiesi lankydamasis dienos centre (*nuspalvink vieną Tau tinkamą variantą*):

Labai blogai

Blogai

Vidutiniškai

Gerai

Labai gerai

7. Ko Tu pasigendi bendraujant su:

o tėvais

.....

o mokytojais

.....

o draugais

.....

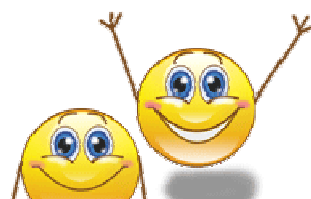
8. Kokias problemas Tau padeda spręsti dienos centras (Įvertink teiginius kiekvienoje eilutėje)

Problemos	Niekada nepadeda	Retai padeda	Dažnai padeda	Visada padeda
Bendravimo problemos				
Emocinės problemos				
Mokymosi problemos				
Problemos su šeima				
Problemos su draugais				
Problemos dėl žalingų vaikų įpročių (narkotikų, tabako, alkoholio vartojimo)				
Kita 				

9. Kokias paslaugas Tau teikia vaikų dienos centras? (Pažymėk Tau tinkamus variantus)

- organizuoja nemokamą maitinimą;
- pataria rūpimais klausimais;
- padeda pasijusti atsakingesniais ir drąsesniais;
- stiprina pasitikėjimą savimi;
- moko spręsti problemas;
- moko pažinti save;
- moko spręsti konfliktus su draugais;
- lankosi mano namuose;
- padeda pamokų ruošoje;
- informuoja apie galimybes kreiptis pagalbos smurto atvejais;
- organizuoja užsiėmimus;
- pataria asmeninės higienos ir priežiūros klausimais;
- organizuoja mano užimtumą atostogų metu ir po pamokų;
- organizuoja renginius, išvykas, ekskursijas;
- organizuoja kompiuterinio raštingumo ugdymą;
- organizuoja dailės, šokio, teatro užsiėmimus;
- įtraukia į gerumo akcijas, aplinkos tvarkymą;
- padeda maisto paketais, rūbais;
- galiu visada kreiptis asmeniškai ir būsiu išklaushytas;

o kita

Jau pusė darbo padaryta!

10. Centro darbuotojai su tavimi: (įvertink visus atsakymų variantus)

Darbo/ugdymo metodai	Niekada	Retai	Dažnai	Visada
Dirba individualiai				
Stebi				
Kalbasi				
Nekreipia dėmesio				
Žaidžia				
Dirbu bendrai su visais				
Kita 				

11. Ar dienos centre Tau leidžiama išreikšti savo nuomonę? (Pažymėk Tau tinkamą variantą)

- taip, leidžiama išreikšti savo nuomonę;
- ne, nuomonės reikšti neleidžiama;
- taip, leidžiama, bet į ją neatsižvelgiama;
- leidžiama išreikšti savo nuomonę ir į ją atsižvelgiama.

12. Kas Tau trukdo laisvai išreikšti savo nuomonę? (įvertink visus atsakymo variantus)

	Sutinku	Nežinau	Nesutinku
Baimė būti nubaustam, jeigu mano nuomonė nepatiks			
Iš manęs šaiposi, tyčiojasi			
Nuomonės nereiškiau, nes nenoriu			
Savo nuomonės neturiu			
Esu per jaunas/a			
Mano nuomonė niekam neįdomi			

13. Vaikų dienos centre aš esu atsakingas už šias veiklas: (pažymėk tau tinkamus variantus)

- rūpinimąsi aplinka;
- planuojant išvykas, ekskursijas;
- numatant užimtumo grafiką;
- pasirenkant temas diskusijai;
- kuriant elgesio bei tvarkos taisykles;
- rengiant šventes;
- visiškai neatsakingas už jokią veiklą;
- kita

14. Tavo nuomone, kuo naudingas vaiko dalyvavimas priimant įvairius sprendimus?
(Kiekvienoje eilutėje pažymėk tau tinkamą variantą)

	Taip	Nežinau	Ne
Padedą sukurti geresnę atmosferą			
Padedą tapti labiau atsakingu			
Padedą įtraukti daugiau vaikų į veiklas			
Padedą kurti geresnius santykius tarp vaikų ir suaugusiųjų			
Dalyvavimas nėra naudingas			
Kita 			

15. Kodėl Tu lankai vaikų dienos centrą? (Įvertink visus atsakymų variantus):

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Liepia tėvai				
Ateinu dėl nemokamo maitinimo				
Lankausi dėl nemokamų ekskursijų bei išvykų				
Lankausi dėl rengiamų stovyklų				
Patinka vaikų dienos centre vykdoma veikla				
Patinka bendrauti su vaikų dienos centą lankančiais vaikais				
Čia jaučiausi mylimas ir saugus				
Galiu atvirai pasikalbėti su darbuotojais				
Kita 				

CENTRE TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS VERTINIMAS

16. Įvertink centre teikiamų paslaugų kokybę (įvertinkite paslaugas kiekvienoje eilutėje):

Paslauga	Labai blogai	Blogai	Vidutiniškai	Gerai	Labai gerai
Nemokamas maitinimas					
Socialinio konsultavimo (įvairūs klausimai)					
Psichologinio konsultavimo (jausmai, elgesys)					
Pedagoginio konsultavimo (bendravimas, mokymasis, savęs pažinimas)					
Tarpininkavimo (pagalbos galimybės)					
Užsiėmimų organizavimo					
Pamokų ruošos, mokymosi sunkumų sprendimo					
Asmeninės higienos ir priežiūros					
Laisvalaikio ir užimtumo organizavimo					
Sociokultūrinės veiklos (pvz.,					

renginiai, išvykos, ekskursijos)					
Fizinio lavinimo					
Kompiuterinio raštingumo ugdymo					
Meninio ugdymo (dailė, teatras, šokis)					
Įtraukimo į visuomenines veiklas (pvz., akcijas, aplinkos tvarkymą)					
Materialinės pagalbos (rūbai, maistas, kanceliarinės priemonės)					
Kita 					

17. Kokių užsiėmimų dar norėtum gauti dienos centre? (Nurodyk 2-3 sakiniais)

.....

18. Kaip tu įsivaizduoji savo ateitį, ar dienos centras Tau padeda ir kaip ją įgyvendinti (parašyk savo nuomonę 2-3 sakiniais)

.....

Sveikinu! Tu jau baigei darbą. O dabar patikrink, ar nepalikai neatsakytų klausimų.

